

Beskrivande data om
barnomsorg, skola och
vuxenutbildning 2003

Skolverket

Rapport 236

Organisation
Resurser
Resultat

Beskrivande data om barnomsorg, skola och vuxenutbildning 2003

Sammanfattning: I denna rapport ges en aktuell, övergripande bild av hur svensk barnomsorg, skola och vuxenutbildning är organiserad, t.ex. antal barn/elever och personal i olika verksamhetsformer. Rapporten redogör också för kostnaderna för de olika verksamhetsformerna och även för vilka resultat som uppnås. Rapporten grundar sig på det statistiska material som lämnats till det nationella uppföljningssystemet för barnomsorg och skola.

Summary: This report provides a general description of current child care and educational organisation in Sweden, showing for example child/pupil and staff strengths. The report, which also gives expenditure and achieved results in the different types of child care and school, is based on the statistical material supplied to the national monitoring system for the child care and school sector.

Ämnesord: Statistik, barnomsorg, förskoleklass, grundskola, specialskola, särskola, gymnasieskola, vuxenutbildning, utlandsskolor, elever, lärare, kostnader, betyg.

Tidigare utgåvor i samma serie:

Rapport nr 8: Beskrivande data om skolverksamheten 1993.
Beställningsnr: 93:55.

Rapport nr 52: Beskrivande data om skolverksamheten 1994.
Beställningsnr: 94:104.

Rapport nr 75: Beskrivande data om skolverksamheten 1995.
Beställningsnr: 95:160.

Rapport nr 107: Beskrivande data om skolverksamheten 1996.
Beställningsnr: 96:232.

Rapport nr 135: Beskrivande data om skolverksamheten 1997.
Beställningsnr: 97:300.

Rapport nr 157: Beskrivande data om barnomsorg och skola 1998.
Beställningsnr: 98:392.

Rapport nr 173: Beskrivande data om barnomsorg och skola 1999.
Beställningsnr: 99:475.

Rapport nr 192: Beskrivande data om barnomsorg och skola 2000.
Beställningsnr: 00:571.

Rapport nr 206: Beskrivande data om barnomsorg, skola och
vuxenutbildning 2001.
Beställningsnr: 01:664.

Rapport nr 218: Beskrivande data om barnomsorg, skola och
vuxenutbildning 2002.
Beställningsnr: 02:744.

Skolverkets diarienummer:
71-2003:2198
ISSN 1103-2421
ISRN SKOLV R-236-SE
Omslag: Lotta Blom
Foto: Bror Karlsson
Grafisk form: Ordförrådet
Tryckeri: Elanders Gotab AB,
Stockholm 2003
Utgiven av Skolverket,
106 20 Stockholm
<http://www.skolverket.se>

Beställningsadress:

Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50

E-post: skolverket@fritzes.se

Från Internet: Rapporterna (fr o m 1997 och framåt)
finns också tillgängliga som Pdf-filer på Skolverkets
hemsida på internet. Internetadressen är:

<http://www.skolverket.se/fakta/statistik/>

Beställningsnummer: 03:821

Pris: 60 kr exkl. moms, porto och exp.kostnader

Förord

Syftet med denna faktaredovisning är att så långt som möjligt ge en aktuell, övergripande bild av hur svensk barnomsorg, skola och vuxenutbildning är organiserad, vilka resurser som disponeras och i vissa hänseenden vilka resultat som uppnås. Rapporten beskriver förhållandena inom samtliga barnomsorgs- och skolformer som ligger inom Skolverkets ansvarsområde. I rapporten redovisas också eventuella skillnader mellan olika huvudmän och utbildningsanordnare samt viktigare förändringar jämfört med tidigare år. Rapporten avslutas med ett avsnitt som beskriver hur svensk barnomsorg, skola och vuxenutbildning klarar sig vid internationella jämförelser.

Rapporten har utkommit årligen sedan 1992 vilket innebär att denna utgåva är den tolfte i ordningen. Årets rapport kommer att översättas till engelska och beräknas kunna publiceras som pdf-fil på Skolverkets hemsida under senare delen av 2003.

De statistiska uppgifterna är till största delen hämtade från det nationella uppföljningssystemet för skolektorn och bygger på uppgifter som rapporterats in av skolhuvudmännen till Statistiska Centralbyrån.

De läsare som är intresserade av en mer detaljerad statistik om barnomsorg, skola och vuxenutbildning hänvisas till rapporterna Barnomsorg, skola och vuxenutbildning i siffror, 2003:del 1, 2 och 3, som ingår i den nationella, sektorsövergripande serien Sveriges officiella statistik. För de läsare som vill ta del av resultatindikatorer på kommunnivå finns rapporterna "Barnomsorg, skola och vuxenutbildning. Jämförelsetal för huvudmän, del 1 och del 2, 2003". Samtliga rapporter finns tillgängliga via Skolverkets hemsida på Internet. Adressen är <http://www.skolverket.se/fakta/statistik/>. I databasen SIRIS (Skolverkets Internetbaserade Resultat- och kvalitetsInformationsSystem) finns bl a uppgifter på skolnivå om betyg och utbildningsresultat för elever som avslutat grundskolan och gymnasieskolan. SIRIS kan nås via SIRIS-knappen på Skolverkets hemsida eller via direktlänken <http://sir.is.skolverket.se>.

Rapporten har utarbetats av en projektgrupp inom utredningsavdelningen på Skolverket.

Stockholm i september 2003

Staffan Lundh
Avdelningschef

Ulf Schwartz
Undervisningsråd

Innehåll

Förord	3
Några korta fakta om	6
1. Några skolformsövergripande områden.....	8
1.1 Organisation och ledning	9
1.2 Kvalitetsredovisningar	11
1.3 Eleverna är flickor och pojkar – lärarna är kvinnor och män	12
2. Barnomsorg	13
Integrering – livslångt lärande	14
2.1 Organisation	14
2.2 Resurser	23
3. Förskoleklass	28
3.1 Organisation	28
3.2 Resurser	30
4. Grundskolan	33
4.1 Organisation	33
4.2 Resurser	42
4.3 Resultat	46
5. Specialskolan.....	50
5.1 Organisation	50
5.2 Resurser	52
6. Särskolan	54
6.1 Organisation	54
6.2 Resurser	58
7. Gymnasieskolan	61
7.1 Organisation	61
7.2 Resurser	70
7.3 Resultat	74

8. Kommunal vuxenutbildning	80
8.1 Organisation	80
8.2 Resurser	85
8.3 Resultat	88
9. Vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvox)	90
9.1 Organisation	90
9.2 Resurser	92
10. Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL)	94
10.1 Organisation	94
10.2 Resurser	96
10.3 Resultat	98
11. Svenskundervisning för invandrare (sfi)	99
11.1 Organisation	99
11.2 Resurser	101
11.3 Resultat	103
12. Kompletterande utbildningar	107
12.1 Organisation	107
12.2 Resurser	109
13. Svensk utbildning i utlandet	110
13.1 Organisation	110
13.2 Resurser	114
13.3 Resultat	116
14. Total kostnad för barnomsorg, skola och vuxenutbildning	118
15. Några internationella jämförelser	121
15.1 Organisation	122
15.2 Resurser	123
15.3 Resultat	127

Några korta fakta om ...

elever

Antalet inskrivna barn i barnomsorgen var i oktober 2002 totalt 730 000, 371 000 i förskoleverksamhet och 359 000 i skolbarnsomsorg.

94 procent av alla sexåringar var inskrivna i förskoleklass och tre procent var inskrivna i grundskolan. Det totala antalet elever i förskoleklass var 93 600.

Antalet elever i grundskolan minskade med närmare 2 000 jämfört med föregående år. I grundskolan gick 1 057 000 elever hösten 2002.

Av grundskolans elever gick 57 600 (5,5 %) i en fristående skola hösten 2002. Det var en ökning med 6 600 elever jämfört med året innan.

Av de nästan 107 100 elever som slutade grundskolan våren 2002 gick 104 500 (97,8 %) vidare till gymnasieskolan hösten 2002. Totalt hade gymnasieskolan 322 600 elever hösten 2002.

I komvux deltog 287 600 personer läsåret 2001/02. Det var en minskning med 29 600 elever jämfört med läsåret 2000/01. Av det totala antalet elever var 65 procent kvinnor och 26 procent var födda utomlands.

lärare

I riket som helhet fanns 7,9 heltidstjänstgörande lärare per 100 elever i grundskolan hösten 2002. Det var en ökning med 0,1 lärare jämfört med föregående år.

Andelen lärare med pedagogisk utbildning var 81 procent i grundskolan och 78 procent i gymnasieskolan hösten 2002. Andelen var i båda skolformerna betydligt lägre för fristående skolor (66 resp. 52 %).

kostnader

Kostnaden för skolväsendet beräknas för år 2002 ha uppgått till 110 miljarder kronor. Motsvarande kostnad för barnomsorgen var 43,9 miljarder kronor. Tillsammans svarade kommunernas utgifter för skola och barnomsorg för närmare 45 procent av den kommunala sektorns samlade kostnader.

Kostnaden för grundskolan år 2002 var 68,3 miljarder kronor. Räknat per elev motsvarar detta 64 300 kronor. Undervisningen svarade för nästan hälften och lokalerna för nästan en femtedel av den totala kostnaden.

betyg

I juni 2002 fick eleverna i grundskolan för fjärde gången slutbetyg enligt det nya kunskapsrelaterade betygssystemet. Det genomsnittliga meritvärdet för de elever som slutade årskurs 9 var 204,6 poäng vilket var något högre än föregående år då meritvärdet var 202,9. Flickor hade högre genomsnittligt meritvärde än pojkar och elever i fristående skolor hade högre meritvärde än elever i kommunala skolor.

Våren 2002 saknade drygt 25 procent av de elever som gick ut grundskolan betyg i ett eller flera ämnen. Nio procent av eleverna nådde inte kunskapsmålen i ett ämne och 17 procent nådde inte målen i två eller fler ämnen.

1

Några skolformsövergripande områden

Ett intensivt förändringsarbete har pågått i den svenska skolan under hela 1990-talet. Från den 1 juli 1991 har kommunerna ansvaret för skolans genomförande. Riksdag och regering styr genom mål och genom det resultatansvar huvudmän och skolor har. Med denna förändring av ansvaret har läroplaner och kursplaner en annan utformning än tidigare. Nya betygssystem, ett fristående skolväsende, en treårig program- och kursupbyggd gymnasieskola för alla, en ny skolform – förskoleklass, barnomsorgen som en del av utbildningsväsendet, en läroplan för förskolan, kunskapslyftet och med det en förändring av vuxenutbildningen är andra stora förändringar som genomförts under 1990-talet.

Förändringsarbetet fortsätter även under 2000-talet. Inom förskolan har maxtaxa och allmän förskola för 4–5-åringar införts och ett förslag till en ny organisation av gymnasieskolan är under remissbehandling. Inom vuxenutbildningen pågår ett omfattande arbete med att utveckla kommunernas infrastruktur så att vägledning, ändamålsenliga lärmiljöer, undervisning, handledning och nätbaserad utbildning kan tillhandahållas i en omfattning som svarar mot alla vuxnas varierande behov och förutsättningar.

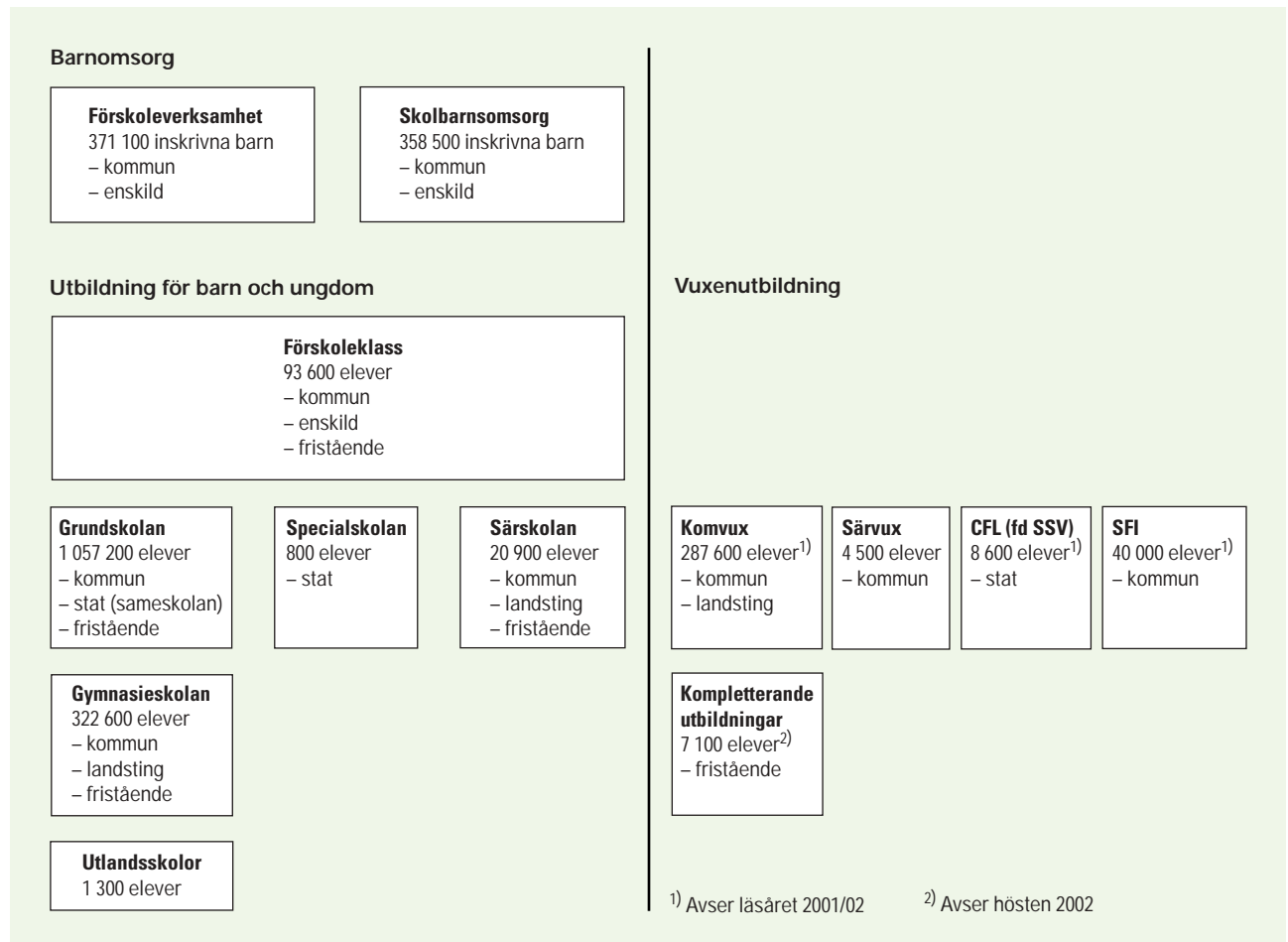
En ytterligare förändring är att Skolverket fr o m den 1 april 2003 delats upp i två myndigheter, Statens skolverk och Myndigheten för skolutveckling. Syftet med förändringen är att Skolverkets granskande uppgifter skall tydliggöras och förstärkas genom att den utvecklingsstödande verksamheten flyttas till den nya myndigheten. Skolverket ansvarar för utbildningsinspektion, nationell uppföljning och utvär-

dering samt utveckling av kursplaner och betygskriterier medan Myn-
digheten för skolutveckling stödjer huvudmäns och lokala enheters
arbete med lokal verksamhetsutveckling samt har det nationella an-
svaret för utveckling av användningen av IT i skolan.

Syftet med denna rapport är att ge en aktuell bild av barnomsorg,
skola och vuxenutbildning. I rapporten beskrivs samtliga de barnom-
sorgs- och skolformer som ligger inom Skolverkets ansvarsområde (se
diagram 1). I detta inledande kapitel redovisas några skolformsöver-
gripande områden nämligen kommunernas organisation och ledning,
förekomsten av kvalitetsredovisningar samt jämställdhet mellan kvin-
nor och män.

Diagram 1.

Barnomsorgs- och skolformer inom
Skolverkets ansvarsområde – antal
barn/elever samt huvudmän den 15
oktober 2002

1.1 Organisation och ledning

Nämndorganisation

Kommunallagen och skollagen ger landets kommuner en större fri-
het än tidigare att utforma sin politiska ledningsorganisation. I 2 kap.
1 § skollagen föreskrivs att varje kommun och landsting skall utse en
eller flera nämnder som styrelse för sitt offentliga skolväsende.

Skolverket har tidigare årligen hämtat in uppgifter om kommuner-
nas nämnd- och förvaltningsorganisation. I förra årets rapport redo-
visades uppgifter från juni 2002. Någon ny undersökning har av resurs-
skäl inte kunnat genomföras under 2003. Eftersom förra årets under-
sökning tidsmässigt stämmer väl överens med den övriga statistik som

presenteras i denna rapport sammanfattas resultaten från föregående års undersökning i det följande.

A – 164 kommuner hade en nämnd med ansvar för förskola, skolbarnsomsorg, förskoleklass, alla obligatoriska skolformer (grundskola, särskola) och alla frivilliga skolformer (gymnasieskola, gymnasiesärskola, komvux, särvox och sfi).

B – Tre kommuner hade en nämnd med ansvar för förskola och en nämnd med ansvar för skolbarnsomsorg, förskoleklass, alla obligatoriska och alla frivilliga skolformer.

C – 72 kommuner hade en nämnd med ansvar för förskola, skolbarnsomsorg, förskoleklass och alla obligatoriska skolformer samt en nämnd med ansvar för alla frivilliga skolformer.

D – Två kommuner hade en nämnd med ansvar för förskola, skolbarnsomsorg, förskoleklass, alla obligatoriska skolformer samt gymnasiesärskolan och en nämnd med ansvar för alla frivilliga skolformer utom gymnasiesärskolan.

E – Tre kommuner hade en nämnd med ansvar för förskola, skolbarnsomsorg, förskoleklass, grundskola, särskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola och en nämnd med ansvar för komvux, särvox och sfi.

F – Övriga 45 kommuner hade var sin unik politisk ledningsorganisation som alla avvek från de fem kategorierna ovan.

16 kommuner (sex kommuner inom kategori C och 10 kommuner inom kategori F) hade en organisation bestående av kommundels- eller stadsdelsnämnder där den nämnd som ansvarade för hela eller delar av barnomsorgen och de obligatoriska skolformerna i själva verket var uppdelad på flera kommundels- eller stadsdelsnämnder.

26 kommuner (17 inom kategori C och nio inom kategori F) samverkade i nio gymnasieförbund där alla (kategori C) eller vissa (kategori F) av de frivilliga skolformerna ingick. Med gymnasieförbund menas ett kommunalförbund som övertagit huvudmannaskapet för utbildningen från de ingående kommunerna. Andra former av planerings-samverkan – som inte uppfyller kraven för ett kommunalförbund – förekommer.

Av samtliga 289 kommuner hade 114 en organisation där en eller flera nämnder med ansvar för förskola, skolbarnsomsorg och/eller skola också hade ansvar för andra kommunala verksamheter som t.ex. kultur- och fritid, individ- och familjeomsorg, äldre- och handikappomsorg eller arbetsmarknadsfrågor.

19 kommuner hade ändrat på sin nämndorganisation för barnomsorg, skola och vuxenutbildning mellan 2001 och 2002.

Förvaltningsorganisation

I juni 2002 hade 254 kommuner en förvaltningsorganisation som överensstämde med nämndorganisationen, dvs. varje nämnd motsvarades av en förvaltning med samma ansvarsområde. Övriga 35 kommuner hade en förvaltningsorganisation som i något avseende avvek från nämndorganisationen. Den vanligaste avvikelserna var att det fanns en förvaltning men två nämnder för barnomsorg och skola men också det omvända dvs flera förvaltningar men en nämnd förekom. Där-

näst vanligast var att förvaltningen var uppdelad i någon form av beställar/utförarorganisation. Det förekom också att förvaltningen svarade för vissa verksamheter inom en annan nämnds ansvarsområde, t ex kultur- och fritid eller individ- och familjeomsorg.

1.2 Kvalitetsredovisningar

Enligt förordningen om kvalitetsredovisning i skolväsendet (SFS 1997:702, ändrad SFS 2001:649) skall varje kommun och varje skola som ingår i det offentliga skolväsendet årligen upprätta en skriftlig kvalitetsredovisning som ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av verksamheten. En kvalitetsredovisning skall innehålla en bedömning av i vilken mån de nationella målen för utbildningen har uppnåtts och en redogörelse för vilka åtgärder som behöver vidtas om målen inte har uppnåtts. Kommunens kvalitetsredovisning skall bygga på skolornas kvalitetsredovisningar och vara upprättad senast den 1 maj varje år.

I oktober 2002 hade 279 av landets 289 kommuner (97 %) upprättat kvalitetsredovisningar för år 2001¹. Det var en ökning med 72 kommuner jämfört med föregående år då antalet kommuner var 207 (72 %). Kommuner med mindre än 10 000 invånare är fortfarande något underrepresenterade (93 %) när det gäller andel som upprättat kvalitetsredovisningar 2001, medan 100 procent av kommunerna med fler än 50 000 invånare har kvalitetsredovisningar.

Av de 279 kvalitetsredovisningar som upprättats på kommunnivå för år 2001 har 179 bedömts uppfylla kraven i förordningen, vilket motsvarar 64 procent av de upprättade kvalitetsredovisningarna. Det var en minskning med tre procentenheter jämfört med den bedömning som gjordes i december 2001 avseende kvalitetsredovisningarna för år 2000, då 138 av 207 kvalitetsredovisningar (67 %) bedömdes uppfylla kraven. Andelen av samtliga 289 kommuner som har en kvalitetsdeklaration som motsvarar förordningens krav har dock ökat kraftigt mellan 2000 och 2001, från 48 procent till 62 procent.

Av analysen framkommer att av områdena mål, resultat, bedömning av måluppfyllelse och åtgärder för utveckling är det mål som bäst motsvarar förordningens krav. De vanligaste målområdena är elevers kunskaper, elevers ansvar och inflytande, normer och värden samt stödinsatser. De vanligaste bristerna i kvalitetsredovisningarna är att de saknar bedömning av måluppfyllelse och/eller en beskrivning av vilka åtgärder för utveckling som behöver vidtas för att nå de uppställda målen.

Av de 279 upprättade kvalitetsredovisningarna på kommunnivå behandlar 276 grundskola, 211 förskoleklass, 188 gymnasieskola, 133 komvux samt 131 obligatorisk särskola. Gymnasiesärskola behandlas i 131 kvalitetsredovisningar, medan särsvux förekommer i 33 fall. Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg, som inte omfattas av kravet på kvalitetsredovisning, förekommer i 210 respektive 151 kommunredovisningar. I övrigt förekommer t ex musikskola, dock inte i samma omfattning som andra verksamhetsformer. Jämfört med de kvalitetsredovisningar som upprättats för år 2000 är de kvantitativa relationerna mellan de verksamhetsformer som beskrivs ungefär desamma.

¹ *Kvalitetsredovisning i landets kommuner samt Skolverkets åtgärder för att stödja detta arbete, Skolverket, rapport 2002-12-01, Dnr 77-2002:2192*

Fr.o.m. 2002 skall kommunerna skicka in sina kvalitetsredovisningar för publicering i Skolverkets databas SIRIS. Den 1 juli 2003 hade 242 kommuner skickat in en kvalitetsredovisning för 2002 och i början av september hade antalet kommuner ökat till 252. SIRIS kan nås via SIRIS-knappen på Skolverkets hemsida eller via direktlänken <http://sir.is.skolverket.se>.

1.3 Eleverna är flickor och pojkar – lärarna är kvinnor och män

I såväl skollag som läroplan framhålls att skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Jämställdhet mellan kvinnor och män är ett av dessa värden. I Lpo-94 beskrivs mäns och kvinnors lika rätt och möjligheter som en av förutsättningarna för en likvärdig utbildning.

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika möjligheter. Dessutom har skolan ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster och ge utrymme för eleverna att utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma uppfattningar och attityder om vad som är manligt och kvinnligt. Det finns skillnader mellan flickor och pojkar i skolan, i sättet att vara, i språk, i prestationer och i studieresultat. Även i vad man vill arbeta med och hur man arbetar och i val av ämnen och studieinriktning skiljer sig flickor och pojkar åt.

Könsperspektivet ska vara synligt i val av innehåll och metoder i undervisningen men också påverka skolans organisation och planering. Jämställdheten i skolan är både ett kunskapsområde och en pedagogisk fråga.

All personal har i sina egna roller som kvinnor och män en viktig uppgift som förebilder för flickor och pojkar i barnomsorg och skola. Det är därför angeläget att andelen kvinnor respektive män är i rimlig balans. Tyvärr är könsfördelningen i obalans. I barnomsorgen är andelen män på en konstant mycket låg nivå och i grundskolan blir lärarkåren alltmer kvinnodominerad.

I denna rapport redovisas ett stort antal statistiska uppgifter som har att göra med obalansen mellan könen i svensk skola. Här följer några axplock av vad som redovisas:

- Fler flickor än pojkar börjar grundskolan vid sex års ålder.
- Flickor har högre betyg än pojkar både i grundskolan och i gymnasieskolan.
- De traditionella valen till gymnasieskolan består, endast tre av de 17 nationella programmen har en relativt jämn könsfördelning. På sex program var andelen kvinnor mindre än elva procent och på övriga åtta nationella program var andelen män mindre än 40 procent.
- Fler kvinnor än män studerar i olika former av vuxenutbildning.
- I barnomsorgen är betydligt mer än 90 procent av de anställda kvinnor och i grundskolan är nästan 75 procent av lärarna kvinnor.

2

Barnomsorg

Kommunerna är enligt skollagen skyldiga att tillhandahålla barnomsorg i form av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för barn i åldrarna 1–12 år i den utsträckning som behövs för att föräldrarna ska kunna förvärvsarbeta eller studera eller om barnet har ett eget behov av verksamheten. Skyldigheten att tillhandahålla förskoleverksamhet omfattar fr.o.m. den 1 juli 2001 även barn vars föräldrar är arbetslösa och fr.o.m. 1 januari 2002 barn vars föräldrar är föräldralediga. Barn vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga ska erbjudas plats i förskoleverksamhet under minst femton timmar per vecka (525 timmar om året). När det gäller plats i all barnomsorg säger lagen att plats ska erbjudas ”utan oskäligt dröjsmål”, det vill säga normalt inom tre till fyra månader efter det att vårdnadshavaren anmält behov av plats. Plats ska erbjudas så nära barnets hem som möjligt och skälig hänsyn ska tas till föräldrarnas önskemål.

Kommunerna har ett särskilt ansvar för barn som behöver särskilt stöd i sin utveckling. Dessa barn ska erbjudas plats i förskola eller fritidshem om inte deras behov kan tillgodoses på annat sätt.

Även kvalitetskrav finns preciserade i lagen. De beskriver de förutsättningar som ska finnas för att barnens behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet ska tillgodoses. Kraven rör barngruppernas sammansättning och storlek, lokaler och personal.

I lagen sägs också att kommunerna kan lämna bidrag till enskild förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg om verksamheten uppfyller lagens krav på kvalitet och om avgifterna inte är oskäligt höga.

Integrering – livslångt lärande

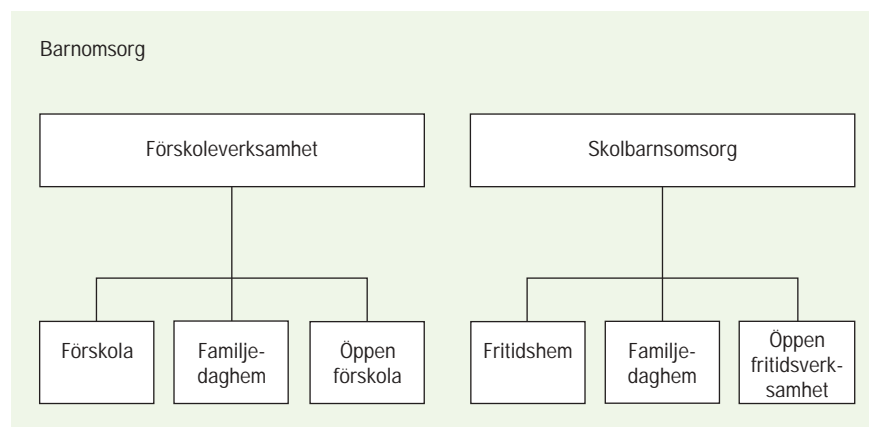
Barnomsorgen i Sverige har av tradition haft en dubbel funktion. Den ska möjliggöra för föräldrarna att förena föräldraskap och förvärvsarbete och den ska bidra till att ge barn goda uppväxtvillkor. Den har under hela utbyggnadsskedet utgjort en viktig del i social- och familjepolitiken men har även haft en utbildningspolitisk betydelse.

I takt med att barnomsorgen byggts ut och nått allt fler barn har den utbildningspolitiska betydelsen vuxit. Ansvaret för barnomsorgen ligger sedan 1998 hos Utbildningsdepartementet och avsikten är att barnomsorgen och skolan ska integreras som en del i ett livslångt lärande. Ett gemensamt synsätt på barns och ungdomars utveckling och lärande ska utvecklas och all pedagogisk verksamhet för barn och unga ska ses som en helhet. Förskolan är det första steget i utbildningssystemet och fr.o.m. den 1 januari 2003 är förskolan tillgänglig för alla fyra- och femåringar i och med att reformen allmän förskola infördes. Allmän förskola innebär att alla barn ska erbjudas plats i förskola från och med höstterminen det år då de fyller fyra år. Förskolan ska omfatta minst femton timmar per vecka (525 timmar om året).

2.1 Organisation

Begreppet *barnomsorg* förekommer inte i skollagen men brukar användas som en samlande benämning för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg, verksamheter som i sin tur omfattar flera olika slag av verksamheter, vilka visas i diagram 2.

Diagram 2.
Barnomsorgens former

Förskoleverksamheten vänder sig till barn som inte går i skolan och bedrivs i form av *förskola*, *familjedaghem* och *öppen förskola*.

- *Förskola* är en pedagogisk gruppverksamhet för inskrivna barn vars föräldrar förvärvsarbetar, studerar, är föräldralediga eller arbetslösa eller för barn som har ett eget behov av verksamheten. Öppetiderna varierar beroende av familjernas behov.
- *Familjedaghem* innebär att en dagbarnvårdare tar emot inskrivna barn, vanligen i sitt hem, vars föräldrar förvärvsarbetar, studerar, är föräldralediga eller arbetslösa eller barn som har ett eget behov av verksamheten. Öppetiderna anpassas till familjernas behov.

- *Öppen förskola* vänder sig till hemmavarande föräldrar och deras barn. Tillsammans med personalen ges föräldrarna möjlighet att utveckla en pedagogisk gruppverksamhet för barnen. Barnen är inte inskrivna. På många orter har även barn och dagbarnvårdare i familjedaghemmen tillgång till den öppna förskolans verksamhet.

Tidigare betecknade *daghem* och *deltidsgrupp* två olika organisationsformer av förskolan i lagstiftningen. I deltidsgруппerna ingick huvudsakligen sexåringar. I och med att sexåringarna fick en egen skolform 1998, förskoleklass¹, utgick begreppen daghem och deltidsgрупп från skollagen och kvar blev den enhetliga beteckningen *förskola*.

Skolbarnsomsorgen vänder sig till barn som går i skolan och bedrivs i form av *fritidshem*, *familjedaghem* och *öppen fritidsverksamhet*.

- *Fritidshem* är en pedagogisk gruppverksamhet under den skolfria delen av dagen och året för skolbarn till och med tolv års ålder. Den kan bedrivas som en helt fristående verksamhet men är oftast i varierad grad integrerad med skolan.
- *Familjedaghem* tar emot även skolbarn (se ovan).
- *Öppen fritidsverksamhet* är ett alternativ till fritidshem och familjedaghem främst för barn i åldersgruppen 10–12 år och fungerar också som ett komplement för skolbarnen i familjedaghemmen. Barnen är inte inskrivna.

Flera av de förändringar som ägt rum inom barnomsorgen påverkar möjligheterna att göra jämförelser mellan statistik för åren före och efter 1998. Införandet av förskoleklassen 1998 har medfört att förskolan numera tar emot barn i åldern 1–5 år, i stället för som tidigare 1–6 år, och att allt fler sexåringar går i fritidshem. Från och med 1998 kan uppgifter om förskola inte utan vidare jämföras med tidigare års uppgifter om daghem och deltidsgрупп. Även vad gäller fritidshem bör jämförelser med tidigare år göras med viss försiktighet.

En ytterligare förändring är att mättidpunkten ändrats. Barnomsorgsstatistiken har samordnats med statistiken på skolans område vilket innebär att mättidpunkten från och med 1998 är den 15 oktober eller närliggande vardag i stället för som tidigare den 31 december.

Vidare har insamlingen av uppgifter om barn och personal i fritidshem förändrats från och med 1999. För fritidshem som har samma ledning (gemensam rektor) som en grund- eller särskola hämtas uppgifterna direkt från skolan. För fritidshem som inte har samma ledning som en grund- eller särskola inhämtas uppgifterna som tidigare från kommunen centralt.

Utbyggnad

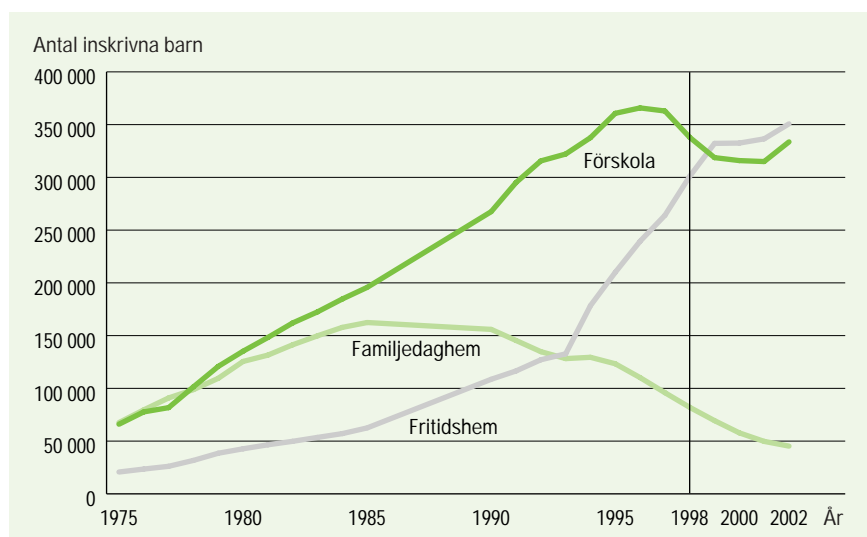
Barnomsorgen har byggts ut mycket snabbt i Sverige. I diagram 3 framgår det att mellan år 1975 och 1997 ökade antalet barn i daghem, fritidshem och familjedaghem nästan femfaldigt, från drygt 154 000 till 723 000. Efter år 1997 minskade det totala antalet inskrivna barn i ett antal år men mellan år 2001 och 2002 har antalet ökat igen. År 2002 var 729 600 barn inskrivna i förskoleverksamhet eller skolbarnsomsorg, det är det högsta antalet inskrivna barn hittills. Av dessa var 350 700 inskrivna i fritidshem, 333 600 i förskola och 45 300 i familjedaghem.

¹ Förskoleklass beskrivs i kapitel 3.

Utbyggnaden var särskilt stor under 1990-talet. År 1995 skärptes kommunernas ansvar för barnomsorgen i och med att de ålades en skyldighet att tillhandahålla plats till de barn som behöver. Tillsammans med höga födelsetal medförde lagregleringen rekordmånga nya barnomsorgsplatser i mitten av decenniet.

Diagram 3.

Antal inskrivna barn i förskola, familjedaghem och fritidshem 15 oktober 1975–2002

I tabell 1 visas antalet inskrivna barn i förskola, familjedaghem och fritidshem under perioden 1998–2002. Efter det att antalet inskrivna barn i förskola minskat under ett antal år har antalet inskrivna barn ökat det senaste året. Antalet inskrivna barn i fritidshem har ökat över tid och ökningen är stor det senaste året. Antalet inskrivna barn i familjedaghem har däremot minskat kraftigt under en lång period. Tabell 2 visar antalet barn inskrivna i någon form av barnomsorg samt andelen inskrivna barn av befolkningen.

Tabell 1.

Antal inskrivna barn i förskola, familjedaghem och fritidshem 15 oktober 1998–2002

År	Inskrivna barn i		
	förskola	familjedaghem	fritidshem
1998 ¹⁾	338 002	81 987	301 065
1999	318 660	69 300	332 168
2000 ^{2,3)}	314 894	57 762	332 469
2001	314 987	49 724	336 508
2002	333 646	45 260	350 744

¹⁾ För förskola och fritidshem har uppgifterna korrigerats efter publiceringen av Skolverkets rapporter nr 167 och nr 173.

²⁾ För förskola och familjedaghem har uppgifterna korrigerats efter publiceringen av Skolverkets rapport nr 196.

³⁾ Vid insamlingen avseende år 2001 har det framkommit att det tidigare år har skett en överskattning av antalet inskrivna barn i fritidshem i enskild regi. Jämfört med år 2001 var överskattningen år 2000 ca 3 900 barn.

Tabell 2.

Antal inskrivna barn i olika barnomsorgsformer och andel inskrivna i procent av samtliga barn i befolkningen 15 oktober 2002

Verksamhetsår Verksamhet Huvudman	Inskrivna barn					Inskrivna barn av samtliga i resp. ålder			
	Antal yngre än 1 år	Antal 1–5 år	Antal 6–9 år	Antal 10–12 år el. äldre	Totalt 0–12 år	Andel (%) 1–5 år	Andel (%) 6–9 år	Andel (%) 10–12 år	Andel (%) 1–12 år
2002									
Barnomsorg totalt	29	369 213	324 667	35 741	729 650	80,5	74,7	9,4	57,3
kommunal	23	310 571	299 305	32 300	642 199	67,8	68,9	8,5	50,4
enskild	6	58 642	25 362	3 441	87 451	12,8	5,8	0,9	6,9
därav Förskoleverksamhet	29	368 564	2 526	.	371 119	80,4	0,6	.	29,1
kommunal	23	310 073	1 869	.	311 965	67,6	0,4	.	24,5
enskild	6	58 491	657	.	59 154	12,8	0,2	.	4,6
därav Skolbarnsomsorg	.	649	322 141	35 741	358 531	0,1	74,2	9,4	28,1
kommunal	.	498	297 436	32 300	330 234	0,1	68,5	8,5	25,9
enskild	.	151	24 705	3 441	28 297	0,0	5,7	0,9	2,2
Förskoleverksamhet:									
Förskola	18	331 102	2 526	.	333 646	72,2	0,6	.	26,2
Familjedaghem	11	37 462	.	.	37 473	8,2	.	.	2,9
Skolbarnsomsorg:									
Fritidshem	.	649	315 335	83 521	350 744	0,1	72,6	9,1	27,5
Familjedaghem	.	.	6 806	1 757	7 787	.	1,6	0,3	0,6

Förskoleverksamhet

Totalt var 368 600 barn inskrivna i någon form av förskoleverksamhet år 2002 (samtliga barn i förskola och barn i åldrarna till och med fem år i familjedaghem). Detta kan jämföras med 354 900 inskrivna barn år 2001. Vi ser en ökning av antalet inskrivna barn trots att antalet 1–5-åringar i befolkningen sjönk något, från 460 200 till 458 400 barn mellan år 2001 och 2002. Det innebär att andelen barn i åldern 1–5 år som är inskrivna i förskola och familjedaghem ökade från 76 till 81 procent mellan år 2001 och 2002. Andelen inskrivna är högre bland äldre barn än bland yngre. Till exempel var år 2002 drygt 90 procent av alla fyra- och femåringar inskrivna i förskoleverksamhet medan motsvarande andel för ettåringar var 45 procent.

Förskola är den dominerande formen av förskoleverksamhet. I oktober 2002 var 333 600 barn inskrivna i förskola, jämfört med 315 000 året innan. Antalet inskrivna barn har ökat med sex procent (18 600 barn). Totalt gick 72 procent av alla barn i åldern 1–5 år i förskola år 2002 jämfört med 68 procent år 2001. Andelen inskrivna barn har ökat i samtliga åldersgrupper, ökningen är ungefär fyra–sju procentenheter per åldersgrupp, undantaget för ettåringarna där ökningen är två procentenheter. År 2002 gick 40 procent av ettåringarna i förskola, 75 respektive 80 procent av två- och treåringarna och 83 respektive 84 procent av alla fyra- och femåringar.

Ökningen av antalet inskrivna barn i förskola beror till stor del på att barn till arbetslösa och till föräldralediga har fått rätt till förskoleverksamhet. Förändringen är särskilt stor för de föräldraledigas barn. Enligt

² Uppföljning av reformen maxtaxa, allmän förskola m.m. Skolverket 2003.

resultaten från Skolverkets föräldraenkät hösten 2002² har 47 procent av 1–5-åringar med en föräldraledig förälder plats i förskola, år 1999 var motsvarande andel 26 procent. I absoluta tal innebär det att ca 15 000 barn till föräldralediga tillkommit mellan år 1999 och 2002. Sannolikt har den allra största delen av dessa barn börjat i förskolan under år 2002. Andelen barn med en arbetslös förälder som går i förskola har ökat från 58 till 76 procent mellan år 1999 och 2002. Men eftersom arbetslösheten har gått ned är antalet barn till arbetslösa i förskola oförändrad.

I 76 kommuner fanns förskolor som kunde erbjuda öppethållande under obekväma tider (kl. 19.00–6.30). Det sammanlagda antalet platser var drygt 2 300. Antalet kommuner var ungefär detsamma som de senaste tre åren, medan antalet platser har minskat något jämfört med år 2001.

Antalet förskolebarn i *familjedaghem* nådde en topp i slutet av 1980-talet och har därefter minskat i stort sett varje år. År 1994 var 86 800 barn i åldern 1–5 år inskrivna i familjedaghem jämfört med 37 500 barn år 2002. Mellan år 2001 och 2002 minskade antalet inskrivna med närmare 2 400 barn eller med sex procent. Andelen 1–5-åringar i familjedaghem av samtliga barn i åldersgruppen var åtta procent år 2002, en minskning med en halv procentenhet sedan år 2001. Minskningen var ungefär lika stor i alla åldersgrupper. Av alla ettåringar var fem procent inskrivna i familjedaghem år 2002. Motsvarande andel för barn i åldrarna två till fem år var nio procent.

Antalet *öppna förskolor* har minskat sedan början av 1990-talet. I början av 1990-talet fanns det över 1 600 öppna förskolor, medan det år 2002 fanns mindre än hälften så många (708 stycken). Bara mellan år 2001 och 2002 minskade antalet med sex procent. Öppettiderna varierar, i vissa kommuner har alla öppna förskolor öppet mer än 16 timmar i veckan medan i andra kommuner har inga av de öppna förskolorna öppet så mycket. År 2002 hade 307 öppna förskolor (43 %) öppet i mer än 16 timmar/vecka, vilket visas i tabell 3. Eftersom barnen inte är inskrivna saknas det uppgifter om hur många barn som tas emot.

Tabell 3.

Antal öppna förskolor 15 oktober 1998–2002

	1998	1999	2000	2001	2002
Totalt antal	928	869	805	752	708
Andel (%) med öppet mer än 16 tim/vecka	69,9	44,2	44,1	41,6	43,4

Skolbarnsomsorg

Totalt var 358 600 barn inskrivna i någon form av skolbarnsomsorg år 2002 (samtliga barn i fritidshem och 6–12-åringar i familjedaghem). Det är en ökning sedan år 2001 då antalet var 346 300. Andelen inskrivna 6–9-åringar har också ökat, från 68 procent år 2001 till 74 procent år 2002. Värt att notera är att andelen inskrivna 10–12-åringar ökat två år i rad. Ökningen är ungefär en procentenhet per år och uppgick år 2002 till 9 procent.

Fritidshem är den barnomsorgsform som ökat allra mest de senaste 10 åren. Antalet inskrivna barn i fritidshem har ökat kontinuerligt sedan mitten av 1970-talet. Antalet barn i fritidshem var dock detsamma år

1999 och 2000. Från och med år 2001 ökade antalet barn i fritidshem igen och mellan år 2001 och 2002 ökade antalet barn med 14 200. Antalet inskrivna barn i fritidshem var 350 700 år 2002. Allt fler sexåringar går i fritidshem främst beroende på att sexåringarna efter förskoleklassens införande år 1998 går i fritidshem i stället för i förskola. År 1998 var 53 procent av sexåringarna inskrivna i fritidshem jämfört med 73 procent år 2001 och 79 procent år 2002. Andelen inskrivna barn har ökat i alla åldersgrupper. Mellan år 2001 och 2002 steg andelen sjuåringar i fritidshem från 74 till 80 procent, andelen åttaåringar steg från 68 till 75 procent och andelen nioåringar steg från 52 till 60 procent. Även andelen inskrivna barn av 10–12-åringarna har fortsatt att öka. År 2002 var 9 procent av barnen 10–12 år inskrivna i fritidshem medan motsvarande andel år 2001 var 8 procent och under perioden 1998 till 2000 7 procent.

Fritidshemmen har i mycket stor grad gemensam ledning med grund- och särskola. Av alla inskrivna barn i fritidshem gick 97 procent i ett fritidshem som hade gemensam rektor med en grund- eller särskola.

Antalet skolbarn i *familjedaghem* nådde en topp i slutet av 1980-talet och har därefter stadigt minskat. År 2001 fanns 9 800 barn i åldern 6–12 år i familjedaghem och år 2002 hade antalet sjunkit till 7 800 inskrivna barn. Merparten av barnen i familjedaghemmen är i åldern 6–9 år.

Enligt skollagen kan skolbarnsomsorgen för barn i åldern 10–12 år även bedrivs i form av *öppen fritidsverksamhet*. Den är ett alternativ till inskriven verksamhet (dvs. fritidshem och familjedaghem) för barn i denna åldersgrupp. År 2002 hade 76 kommuner i landet (26 %) öppen fritidsverksamhet, vilket är tre färre än år 2001. Totalt fanns det 617 avdelningar, 10 färre än år 2001. Ungefär 80 procent av avdelningarna har öppet i mer än 16 timmar per vecka.

Enskild verksamhet

Barnomsorg i enskild regi har blivit vanligare under 1990-talet. Tabell 4 visar att det sammantaget fanns 87 300 barn (12 %) i enskilda förskolor, familjedaghem och fritidshem år 2002, vilket är ungefär 6 400 fler barn jämfört med år 2001.

Det är framför allt förskolor som bedrivs i enskild regi. År 2002 gick 17 procent av barnen som var inskrivna i förskolan i en enskild förskola, en oförändrad nivå jämfört med år 2001. Närmare 40 procent av dessa barn gick i ett föräldrakooperativ och ca 30 procent gick i en bolagsdriven förskola.

Åtta procent av fritidshemsbarnen går i ett enskilt fritidshem, vilket är en ökning med 0,6 procentenheter jämfört med år 2001. Även åtta procent av barnen i familjedaghem går i ett enskilt familjedaghem, vilket är en ökning sedan år 2001 med 0,8 procentenheter.

Tabell 4.

Barn inskrivna i förskola, familjedaghem och fritidshem i enskild regi eller med entreprenadavtal 15 oktober 1998–2002

År	Barn inskrivna i enskilda					
	förskolor		familjedaghem		fritidshem	
	antal	andel av alla barn inskrivna i förskolor (%)	antal	andel av alla barn inskrivna i familjedaghem (%)	antal	andel av alla barn inskrivna i fritidshem (%)
1998 ¹⁾	44 876	13,3	2 844	3,5	13 701	4,6
1999	47 155	14,8	3 483	5,0	22 540	6,8
2000 ^{2,3)}	48 717	15,5	3 562	6,2	25 355	7,6
2001	52 304	16,6	3 622	7,3	24 995	7,4
2002	55 764	16,7	3 666	8,1	28 021	8,0

¹⁾ För förskola och fritidshem har uppgifterna korrigerats efter publiceringen av Skolverkets rapporter nr 167 och nr 173.

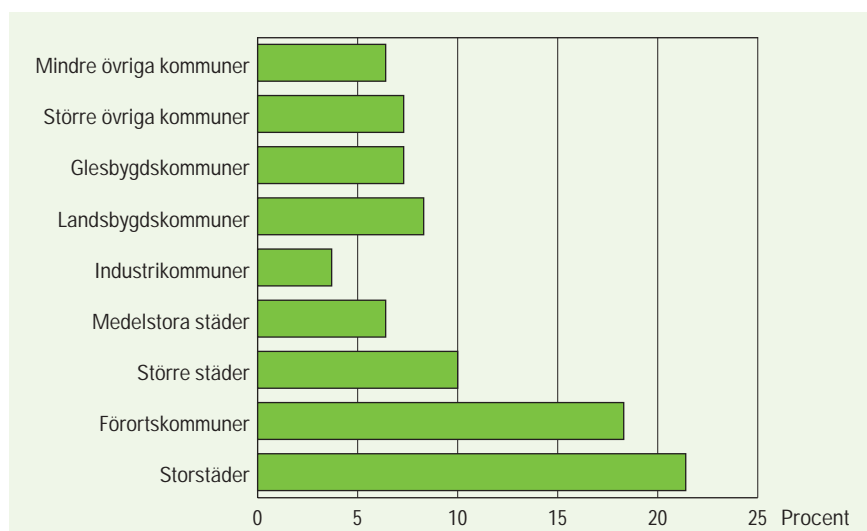
²⁾ För förskola och familjedaghem har uppgifterna korrigerats efter publiceringen av Skolverkets rapport nr 196.

³⁾ Vid insamlingen avseende år 2001 har det framkommit att det tidigare år har skett en överskattning av antalet inskrivna barn i fritidshem i enskild regi. Jämfört med år 2001 var överskattningen år 2000 ca 3 900 barn.

Enskild barnomsorg är vanligast i storstadsområdena och förortskommuner och minst vanlig i industrikommunerna, vilket diagram 4 visar. Av landets 289 kommuner hade 65 kommuner inga enskilda förskolor alls år 2002.

Diagram 4.

Andel (%) barn 0–12 år inskrivna i enskild verksamhet av alla inskrivna barn 0–12 år per kommungrupp 15 oktober 2002

Modersmålsstöd

År 2002 hade 44 600 barn i åldern 1–5 år som var inskrivna i förskola eller familjedaghem ett annat modersmål än svenska, se tabell 5. Av dessa barn fick 5 800 barn modersmålsstöd. Det betyder att 13 procent av barnen som har ett annat modersmål än svenska får modersmålsstöd i förskolan eller familjedaghemmen. Det är samma andel som fick modersmålsstöd 2001. Jämfört med 1990 ser man en tydlig minskning. Det året fick 57 procent av barnen med annat modersmål än svenska stöd i sitt modersmål. Sammanlagt var det år 2002 knappt femtio av landets kommuner som erbjöd modersmålsstöd i förskolan. Andelen barn med annat modersmål än svenska är högst i storstäder och vissa förortskommuner samt i några kommuner i gränstrakterna till Finland. I de kommuner där mer än 30 procent av barnen har ett annat modersmål än svenska är det Pajala, Södertälje samt Botkyrka som ger modersmålsstöd i störst omfattning.

Tabell 5.

Antal inskrivna barn i förskola och familjedaghem med annat modersmål än svenska samt andel med modersmålsstöd i procent av inskrivna barn med annat modersmål 15 oktober 1998–2002

År	Antal inskrivna barn i förskola och familjedaghem med annat modersmål än svenska	Andel barn med annat modersmål än svenska med modersmålsstöd
1998	37 067	14,7
1999	39 658	13,0
2000	41 237	12,2
2001	40 009	12,8
2002	44 646	13,1

Regionala skillnader

Barnomsorgen är ojämnt utbyggd över landet. De regionala skillnaderna är förhållandevis stora. Storstäder, förortskommuner och större städer, dvs. kommungrupper med hög kvinnlig förvärvsfrekvens, har högst andel barn i barnomsorgen, medan glesbygdskommuner har den lägsta, vilket tabell 6 redovisar.

Även fördelningen på olika verksamhetsformer skiljer sig åt mellan olika typer av kommuner. Familjedaghem är betydligt vanligare i landsbygdskommuner och mindre övriga kommuner än i storstadsregionerna medan det omvända gäller för förskolor och fritidshem. Andelen barn i åldern 1–5 år i förskola var år 2002 högst i storstäder, större städer och förortskommuner och lägst i landsbygdskommuner, mindre övriga kommuner samt glesbygdskommuner. Samma mönster återfanns för andelen barn i åldern 6–12 år i fritidshem.

Tabell 6.

Andel barn 1–5 år respektive 6–12 år inskrivna i förskola, fritidshem och familjedaghem av det totala antalet barn i respektive åldersgrupp per kommungrupp 15 oktober 2002

Kommuntyp	Andel av samtliga barn 1–5 år inskrivna			Andel av samtliga barn 6–12 år inskrivna		
	i förskola	i familjedaghem	totalt i förskoleverksamhet	i fritidshem	i familjedaghem	totalt i skolbarnsomsorg
Storstäder	76,3	4,1	80,4	48,9	0,2	47,5
Förortskommuner	73,9	8,0	81,9	48,5	0,9	47,5
Större städer	74,9	6,9	81,8	44,5	0,6	42,0
Medelstora städer	71,3	8,8	80,1	39,8	1,4	38,4
Industrikommuner	68,1	10,4	78,5	36,1	1,1	34,4
Landsbygdskommuner	61,6	14,9	76,5	36,9	1,6	34,0
Glesbygdskommuner	67,9	9,9	77,8	30,9	1,0	30,2
Större övriga kommuner	67,6	11,5	79,1	39,6	1,7	37,5
Mindre övriga kommuner	62,8	14,2	77,0	35,7	2,0	34,5
Samtliga kommuner	72,2	8,2	80,4	42,9	1,0	41,1

Svarare att få förskoleplats i januari

Skolverket gjorde i maj 2002 en uppföljning av i vilken utsträckning kommunerna kunde ordna barnomsorgsplats "utan oskäligt dröjsmål", dvs. inom tre till fyra månader efter det att föräldrarna anmält behov.³ Uppföljningen, som omfattade alla kommuner i landet, visade att 14 kommuner inte räknade med att kunna ordna plats i förskola eller familjedaghem i september om föräldrarna anmält behov i maj, ett år tidigare gav 10 kommuner samma svar. Samtidigt svarade 4 kommuner att de inte kunde tillhandahålla plats i skolbarnsomsorg i september, dubbelt så många som 2001.

Skolverket har även fått signaler om att en del kommuner har löst den ökade tillströmningen av barn genom att inrätta "tillfälliga" lösningar, något som bekräftades i 2002 års uppföljning. Ett trettioal

³ *Plats utan oskäligt dröjsmål. Uppföljning av tillgängligheten till barnomsorg i maj 2002. Skolverket 2002.*

kommuner uppgav i uppföljningen att de hade särskilda förskolor eller avdelningar där barnen tillfälligt placerades i väntan på en plats i en ordinarie förskola.

Närvarotider

Enligt resultaten från föräldraenkäten 2002⁴ har närvarotiderna i förskolan minskat jämfört med resultaten från motsvarande undersökning 1999. Den genomsnittliga närvarotiden har sjunkit med en veckotimme mellan 1999 och 2002, från 31 till 30 timmar i veckan. I stort sett hela minskningen beror på att fler barn har närvarotider i intervallet 1–15 veckotimmar. Antalet ”tretimmarsbarn” har ökat i förskolan som en följd av att barn till arbetslösa eller föräldralediga har fått rätt till plats under minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan. Barn vars föräldrar förvärvsarbetar eller studerar har samma närvarotider som tidigare, i genomsnitt 32 timmar per vecka.

Tabell 7.

Genomsnittliga närvarotider (tim/vecka) för barn 1–5 år i förskola efter föräldrarnas sysselsättning 1999 och 2002

Föräldrarnas sysselsättning	Närvarotider, tim/vecka		
	1999	2002	Förändring
Förvärvsarbete/studier	32,0	31,9	-0,1
Arbetslös	23,6	23,3	-0,3
Föräldraledig	23,9	20,8	-3,1
Övrigt	26,6	26,8	0,2
Totalt	30,7	29,9	-0,8

Gruppstorlekar

Skolverket genomförde hösten 2002 en fördjupad studie om förskolans gruppstorlekar⁵, vilket var en uppföljning av en liknande undersökning från 2001. En enkät riktades till 1 700 förskolor, 740 fritidshem och 1 300 förskoleklasser i 32 slumpmässigt utvalda kommuner.

Kartläggningarna visar att gruppstorleken i förskolan inte förändrats under det senaste året. Den genomsnittliga gruppstorleken var 17,4 barn hösten 2002 jämfört med 17,5 drygt ett år tidigare. Det innebär dock en ökning med ett barn per grupp sedan 1998 och med nästan två barn sedan början av 1990-talet.

Inte heller spridningen har förändrats mer än marginellt mellan 2001 och 2002. I åtta av tio avdelningar fanns båda åren mellan 12 och 22 barn. Hälften av avdelningarna hade mellan 15 och 20 barn. Variationen i gruppstorlekar är betydligt större inom kommunerna än mellan kommunerna.

I fritidshemmen ökar de redan stora grupperna. Den genomsnittliga gruppstorleken har ökat från 29,4 till 34,1 mellan 1998 och 2002 och nästan fördubblats sedan början av 1990-talet. Fritidshemmen uppvisar dessutom mycket stora variationer vad det gäller gruppstorleken. Hösten 2002 fanns det i åtta av tio avdelningar mellan 17 och 57 barn och hälften av avdelningarna hade mellan 23 och 42 barn.

⁴ Uppföljning av reformen maxtaxa, allmän förskola m.m. Skolverket 2003

⁵ Gruppstorlekar och personaltätthet i förskola, förskoleklass och fritidshem. Skolverket 2003

2.2 Resurser

Personal

År 2002 fanns det 108 500 arbetsledare och anställda i arbete med barn i förskolor och fritidshem och 8 500 dagbarnvårdare. Det är en ökning med över 4 000 personer jämfört med året innan. I de öppna förskolorna fanns det 861 anställda år 2002 vilket är 67 stycken färre än år 2001.

Antalet anställda omräknat till årsarbetare visas i tabell 8 och uppgick år 2002 till 63 100 i förskolan och 19 100 i fritidshem. Det kan jämföras med året innan då det fanns 58 700 årsarbetare i förskola och 19 400 årsarbetare i fritidshem.

Tabell 8.

Antal årsarbetare i förskolor, fritidshem och öppna förskolor samt antal dagbarnvårdare 15 oktober 1998–2002

År	Årsarbetare			Dagbarnvårdare ²⁾
	i förskola	i fritidshem	i öppen förskola ¹⁾	
1998	59 808	18 998	.	14 638
1999	59 258	18 656	652	12 497
2000 ³⁾	58 139	19 017	626	10 545
2001	58 689	19 379	595	9 323
2002	63 104	19 107	554	8 493

¹⁾ Uppgifter om årsarbetare i öppen förskola finns endast fr.o.m. 1999.

²⁾ Uppgifter om dagbarnvårdare avser antalet anställda personer i familjedaghem.

³⁾ Vid insamlingen avseende år 2001 har det framkommit att det tidigare år har skett en överskattning av personalen i fritidshem i enskild regi. Jämfört med år 2001 var överskattningen år 2000 ca 150 årsarbetare.

Personalen i barnomsorgen är i allmänhet välutbildad. I förskolan saknar knappt fem procent av årsarbetarna utbildning för arbete med barn, se tabell 9. I både förskolor och fritidshem har andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning stigit under 1990-talet. Det är dock en trend som brutits de senaste åren. I förskolan var andelen 51 procent år 2002 vilket är en procentenhet lägre än år 2001 och tre procentenheter lägre än år 2000 och 1999. I fritidshemmen var andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning (förskolläraryr, fritidspedagog- eller lärarutbildning) 56 procent vilket är en minskning med en procentenhet sedan år 2001 och en minskning med fem procentenheter sedan år 2000.

Även bland dagbarnvårdarna i familjedaghemmen har utbildningsnivån höjts under 1990-talet men sedan minskat något under de senaste åren. År 2002 och 2001 hade 70 procent en utbildning för arbete med barn vilket kan jämföras med 41 procent 1990. Det vanligaste är att dagbarnvårdarna har någon form av barnavårdsutbildning (34 %) eller barnskötarutbildning (34 %).

Tabell 9.

Antal anställda i förskola och fritidshem, omräknat till årsarbetare, fördelade efter utbildning 15 oktober 2002

Utbildning	Förskola		Fritidshem	
	antal	andel (%)	antal	andel (%)
Förskollärare	31 284	49,6	4 512	23,6
Fritidspedagog	426	0,7	5 705	29,9
Läroarbetsutbildning	240	0,4	417	2,2
Barnskötare ¹⁾	27 071	42,9	.	.
Fritidsledarutbildning	87	0,1	614	3,2
Annan utbildning för arbete med barn ¹⁾	1 151	1,8	.	.
Ingen barnvårdsutb. ¹⁾	2 844	4,5	.	.
Uppgift saknas ¹⁾			7 860	41,1
Summa	63 104	100	19 107	100

¹⁾ Pga. nya insamlingsrutiner för anställda i fritidshem hämtas uppgifterna om utbildning nästan uteslutande från högskoleregistret. Barnskötare- och barnvårdsutbildningar är till stor del gymnasiala och saknas i detta register vilket innebär att uppgift om utbildning saknas för dessa personer.

Könsfördelningen bland de anställda är mycket ojämn. Endast sex procent av de anställda som arbetar med barn i förskolor och fritidshem är män. Andelen har varit densamma under hela 1980- och 1990-talen. Högst andel män finns i fritidshemmen (16 %). En hög andel män finns även bland föreståndarna/arbetsledarna (20 %).

Personaltäthet

En av kommunernas besparingsstrategier har varit att minska personaltätheten. Antalet barn per helårsanställd (årsarbetare) i förskolan har ökat under perioden 1990–1998 från 4,4 barn till 5,7 barn. Därefter har antalet barn per årsarbetare stabiliserat sig och är år 2002 5,3 barn, vilket är ungefär det samma som under år 2000 och 2001.

I fritidshemmen har personaltätheten minskat kraftigt under 1990-talet. År 2000 och 2001 planade minskningen ut, men år 2002 har personaltätheten återigen minskat. År 2002 gick det i genomsnitt 18,4 barn per årsarbetare jämfört med 17,4 barn året innan. Sedan 1990 har antalet barn per årsarbetare mer än fördubblats (8,3 barn 1990).

I familjedaghemmen är personaltätheten oförändrad jämfört med året innan då antalet barn per dagbarnvårdare var 5,3. I mitten av 1990-talet var antalet barn per dagbarnvårdare 5,8.

Kostnader

Kommunernas bruttokostnad för barnomsorgen uppgick år 2002 till 44 miljarder kronor, vilket är en ökning med 5 procent jämfört med 2001 (fasta priser). Förskolan står för 68 procent av kostnaden, fritidshemmen för 23 procent och familjedaghemmen för 8 procent. De öppna verksamheterna, dvs. öppen förskola och öppen fritidsverksamhet för 10–12-åringar, svarar tillsammans endast för en procent av den totala kostnaden.

Kostnaden för förskola har varit relativt stabil mellan 1997 och 2001. Men under 2002 har kostnaden ökat med nästan 8 procent till 30,1 miljarder kronor. Eftersom barnantalet sjönk under perioden 1997–2001 ökade följaktligen kostnaden per inskrivet barn under denna period. Under 2002 ökade antalet barn i förskola med 3,6 procent till följd av maxtaxareformen. Kostnaderna har emellertid ökat ännu mer än barnantalet, varför kostnaden per inskrivet barn har ökat med 3,8

procent under 2002. Kostnadsökningen per barn är stor, framför allt med tanke på att många deltidsbarn har tillkommit under 2002 (barn till arbetslösa och föräldralediga).

Av den totala kostnaden för förskola utgjorde personalkostnaden 74 procent, vilket är en ökning med en procentenhet sedan 2001. Personalkostnaden per inskrivet barn ökade med 3 procent, medan personaltätheten i förskolan var oförändrad med 5,3 inskrivna barn per årsarbetare. Lokalkostnader utgjorde 14 procent av den totala kostnaden 2002, vilket är en minskning med en halv procentenhet sedan föregående år.

Kostnaden för familjedaghem fortsätter att minska och uppgick 2002 till 3,4 miljarder kronor. Detta är en minskning med 7 procent sedan året innan och 28 procent sedan 1998. Samtidigt fortsätter antalet barn i familjedaghem att minska, 12 procent sedan 2001 och nästan en halvering sedan 1998. Eftersom barnantalen minskar i högre takt än den totala kostnaden har kostnaden per inskrivet barn ökat med knappt 6 procent sedan 2001. Personalkostnaderna utgjorde 84 procent av den totala kostnaden för familjedaghem, samma andel gällde 2001.

Kostnaden för fritidshem har ökat under de fem senaste åren och den totala kostnaden 2002 var 10,1 miljarder kronor, vilket är en ökning med drygt 3 procent. Samtidigt har antalet barn ökat markant under de senare åren. År 2002 var 339 700 barn inskrivna i fritidshem, vilket är nästan tre gånger så många som för tio år sedan. En del av ökningen sammanhänger med att fritidshemmen sedan 1998 även tar emot sexåringar som går i förskoleklass. Men ökningen av antalet barn har fortsatt även på 2000-talet, under år 2002 steg antalet barn med 2 procent. Kostnaden per inskrivet barn var 29 800 kronor, en ökning med 2 procent sedan 2001.

Av den totala kostnaden för fritidshem stod personalkostnaden för 73 procent, vilket är oförändrat jämfört med föregående år. Personalkostnaden per barn har ökat med 1 procent under år 2002. Trots detta har personaltätheten minskat från 17,4 barn per årsarbetare 2001 till 18,4 barn per årsarbetare 2002. Antalet barn per årsarbetare har mer än fördubblats sedan början av 1990-talet och 2002 års nivå är den högsta som hittills noterats. Lokalkostnaderna utgjorde 14 procent av den totala kostnaden 2002, vilket är oförändrat jämfört med året innan.

De öppna verksamheterna svarar för en mindre del av barnomsorgens kostnader. Resurserna till öppen förskola uppgick år 2002 till 290 miljoner kronor, en minskning med 4 procent sedan 2001. Samtidigt kostade öppen fritidsverksamhet riktad till 10–12-åringar 160 miljoner kronor, en ökning med 2,5 procent sedan året innan.

Tabell 10.

Kostnader för barnomsorg
2000, 2001 och 2002 fördelade på
verksamheter, anordnare och
kostnadsslag (löpande priser)

Hela barnomsorgen och dess delverksamheter	Kostnad totalt ³⁾			därav Kommunal regi			Kommunala kostnader för verksamhet i enskild regi ⁴⁾
	2000	2001	2002	Totalt	därav personal	lokaler	
Barnomsorg Totalt, mkr	39 833	40 897	43 991	38 313	.	.	.
Kostnad per inskrivet barn ^{1,2)} , kr	56 000	57 800	61 300	60 500	45 000	.	62 300
därav							
Förskola Totalt, mkr	26 392	27 345	30 064	25 800	19 000	3 500	4 100
kostnad per inskrivet barn ¹⁾ , kr	83 000	85 800	91 000	93 700	69 200	12 700	73 800
Familjedaghem Totalt, mkr	3 989	3 530	3 358	3 100	2 600	.	200
kostnad per inskrivet barn ¹⁾ , kr	62 600	65 600	70 700	70 900	59 300	.	65 400
Fritidshem Totalt, mkr	9 015	9 572	10 119	9 400	6 900	1 400	600
kostnad per inskrivet barn ¹⁾ , kr	27 300	28 600	29 800	30 000	21 900	4 300	24 900
Öppen förskola, mkr	301	297	291
Öppen fritidsverksamhet för 10–12-åringar, mkr	136	153	160

¹⁾ Medeltal av antalet inskrivna barn vid mättillfället det aktuella året och året innan.

²⁾ Denna beräkning omfattar inte kostnader och barn i öppen verksamhet.

³⁾ Totalkostnaden avser kostnader för verksamhet i kommunal regi och kommunala bidrag till anordnare i enskild regi.

⁴⁾ Observera att det är endast kommunens del av kostnaden som redovisas.

Kostnaden för barnomsorg varierar mycket mellan kommunerna. Kostnaden per inskrivet barn i kommunal förskola ligger för 80 procent av kommunerna mellan 80 300 och 106 700 kronor. I 80 procent av kommunerna ligger kostnaden per inskrivet barn i kommunala familjedaghem i intervallet 54 000–85 800 kronor.

Störst är kostnadsvariationen för fritidshem, vilket kan sammanhånga med svårigheten att särredovisa kostnaden för fritidshem i integrerade verksamheter. Men till viss del kan detta förklaras med att barngruppernas storlekar faktiskt varierar mycket mer i fritidshem än i förskola. För 80 procent av kommunerna varierar kostnaden per inskrivet barn i kommunala fritidshem mellan 22 200 och 39 000 kronor.

De stora kostnadsskillnaderna har flera orsaker. De kan bero på skillnader som gäller ekonomiska, sociala, demografiska eller andra strukturella förhållanden. Som några orsaker till storstädernas höga kostnader brukar till exempel höga lokalhyror och hög andel barn i behov av särskilt stöd nämnas. Men skillnaderna kan också vara ett uttryck för olikheter i prioriteringar.

Under 2002 har det tillkommit ett stort antal barn i förskola vars närvarotid är begränsad till 15 timmar i veckan (barn vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga). Denna förskjutning mot fler deltidsbarn medför att jämförbarheten över tid försämras avseende kostnad per inskrivet barn. Det kan därför vara av större intresse att redovisa *kostnad per heltidsbarn*. Med hjälp av uppgifter om närvarotider från Skolverkets föräldraenkät 2002 har en kostnad per heltidsbarn beräknats. Heltidsbarn har definierats på samma sätt i förskola, familjedaghem och fritidshem (40 timmar per vecka) vilket gör att det är möjligt att jämföra de olika verksamheterna. Fritidshem har den i särklass lägsta

kostnaden per heltidsbarn, 84 400 kronor. Den motsvarar 69 procent av kostnaden för ett heltidsbarn i förskola (126 300 kr) och 78 procent av kostnaden för ett heltidsbarn i familjedaghem (108 400 kr).

Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg i *enskild regi* har blivit allt vanligare under senare år. År 2002 fanns 12 procent av alla inskrivna barn i enskild verksamhet. De enskilda anordnarna finansierar sin verksamhet med kommunala bidrag och föräldraavgifter samt ibland även oavlönade arbetsinsatser från föräldrar. Efter maxtaxans införande 2002 har avgiftsintäkten minskat, istället har de enskilda anordnarna kompensrats med ett höjt kommunalt bidrag. Det kommunala bidraget till enskilda förskolor var 73 800 kronor per inskrivet barn under år 2002. För enskilda fritidshem motsvarade det kommunala bidraget 24 900 kronor per inskrivet barn under år 2002.

Avgifter

Kommunerna finansierar förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen med egna medel, föräldraavgifter och på senare år även med specialdestinerade statsbidrag. Avgiftsfinansieringsgraden fördubblades under 1990-talet och var under åren 1999–2001 drygt 18 procent. De allt högre avgiftsnivåerna och de stora avgiftsskillnaderna mellan kommunerna anfördes bland annat som motiv till maxtaxans införande. När maxtaxan infördes 2002 sjönk således avgiftsfinansieringsgraden till 11 procent, vilket motsvarar ett inkomstbortfall på 2,8 miljarder kronor för kommunerna. Denna summa täcks med god marginal av de statsbidrag kommunerna erhållit i kompensation för reformen Maxtaxa, allmän förskola m.m., vilka sammanlagt uppgår till 4,4 miljarder kronor per år.

Trots detta har kommunernas egen kostnad (dvs. den del som varken finansieras med avgifter eller statsbidrag) för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg stigit med cirka 800 miljoner kronor 2002, vilket är en ökning med 2 procent sedan året innan. Orsakerna till denna förhållandevis stora kostnadsökning kommer att analyseras av Skolverket under 2003 och 2004, bland annat om ökningen är permanent eller en tillfällig kostnad i reformens uppbyggnadsskede.

Avgiftsfinansieringsgraden är högst i fritidshemmen. Där står föräldraavgifterna för 15 procent av kostnaderna, att jämföra med 9 procent i förskola och 11 procent i familjedaghem.

3

Förskoleklass

Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94) gäller även förskoleklassen. Utbildningen i förskoleklass ska därmed ses som det första steget mot läroplanens mål. Ett viktigt mål är att förskolan, skolan och fritidshemmet ska knytas närmare varandra och att verksamheterna ska utvecklas i mötet mellan olika pedagogiska traditioner. Förskoleklassen är obligatorisk för kommunerna genom att alla sexåringar ska erbjudas plats under minst 525 timmar. För barnen är deltagandet frivilligt.

3.1 Organisation

Förskoleklass fanns läsåret 2002/03 i 285 av landets kommuner. Förskoleklass saknas därmed i fyra kommuner. Dessa kommuners sexåringar fanns huvudsakligen i grundskolan, men även i fristående förskoleklass. I övriga kommuner var majoriteten av sexåringarna inskrivna i förskoleklass.

Det totala antalet inskrivna elever i förskoleklass var 93 613, en fortsatt minskning av antalet elever. Jämfört med föregående läsår var minskningen 6 000 elever. Eftersom det totala antalet sexåringar också var lägre än året innan var dock den andel av årskullen som fanns i förskoleklass, 94 procent, något större jämfört med föregående år. En mindre del av det totala antalet sexåringar, 3,1 procent, var inskrivna i grundskolan. Det innebär en minskning jämfört med föregående år, då motsvarande andel var 3,5 procent.

Liksom tidigare år var 98 procent av eleverna i förskoleklassen sexåringar. En procent av eleverna var fem år och en procent var sju år.

Tabell 11.

Antal elever i förskoleklass
15 oktober 1998–2002

Läsår Huvudman	Antal kommuner	Inskrivna i förskoleklass			
	med förskoleklass	Totalt Antal	5 år Antal	6 år Antal	7 år Antal
1998/99	282	113 910	2 189	110 823	898
1999/00	285	112 251	1 534	109 561	1 156
2000/01	284	107 505	1 111	105 023	1 371
2001/02	285	99 615	1 003	97 424	1 188
2002/03	285	93 613	1 003	91 452	1 158
därav					
Kommunal	283	87 624	623	85 906	1 095
Enskild ¹⁾	33	426	17	392	17
Fristående	123	5 347	187	5 115	45
Internationell	3	216	176	39	1

¹⁾ Här ingår verksamhet vid specialskolor och sameskolor.

Av alla elever i förskoleklass fanns 6,4 procent hösten 2002 i verksamhet i enskild regi (dvs. verksamhet som drivs på kommunens uppdrag) samt vid fristående eller internationell skola. Detta innebär en liten ökning jämfört med föregående läsår då andelen var 5,8 procent. Trots att antalet barn totalt sett minskat ökar antalet i fristående verksamhet. Andelen elever hos dessa anordnare varierade mellan kommunerna. I vissa förortskommuner fanns t ex upp till 28 procent av eleverna i enskild regi eller vid fristående skola, medan mer än hälften av kommunerna helt saknade sådan verksamhet.

Andelen elever i förskoleklass som hösten 2002 hade ett annat modersmål än svenska var 12,5 procent, men andelen som fick stöd i modersmål var betydligt lägre, 5,5 procent. Över tid ser vi en ökning i andelen som får stöd i modersmål, se tabell 12. Av dem som hade annat modersmål än svenska fick 42,7 procent stöd i modersmål, vilket är en ökning jämfört med året innan då motsvarande andel var 37,5 procent.

Tabell 12.

Elever med annat modersmål än
svenska i förskoleklass 15 oktober
2000–2002

Läsår Huvudman	Antal elever						
	totalt	därav					
		med annat modersmål än svenska		med stöd i modersmål		med stöd i svenska som andraspråk ¹⁾	
	antal	andel (%)	antal	andel (%)	antal	andel (%)	
2000/01	107 505	11 892	11	4 584	4	2 918	3
2001/02	99 615	12 421	13	4 657	5	3 155	3
2002/03	93 613	11 993	13	5 117	6	3 391	4
därav							
Kommunal	87 624	10 658	12	4 609	5	2 999	3
Enskild ²⁾	426	66	15	23	5	.	.
Fristående	5 347	1 145	21	483	9	392	7
Internationell	216	124	57	2	1	.	.
Pojkar	47 893	6 160	13	2 642	6	1 760	4
Flickor	45 720	5 833	13	2 475	5	1 631	4

¹⁾ Uppgift om elever som får stöd i svenska som andraspråk samlas inte in för enskild förskoleklass.

²⁾ Här ingår verksamhet vid specialskolor och sameskolor.

Från och med hösten 1999 har insamlingen av statistik om förskoleklass förändrats. Det har gjorts för att bättre spegla integration mellan förskoleklass och andra verksamheter. Från att tidigare ha redovisat samverkan ur ett lokalmässigt perspektiv är perspektivet nu mer organisatoriskt. Årets insamling visar att av alla elever i riket fanns 98,8 procent i verksamhet som har samma pedagogiska ledning (dvs. samma rektor) som grund- eller särskola.

Tabell 13.
Pedagogisk ledning av
förskoleklass 15 oktober 2002

Läsår Huvudman Pedagogisk ledning	Elever i förskoleklass	
	Antal	Andel (%)
2002/03	93 613	100,0
Kommunal	87 624	93,6
däruv		
med gemensam rektor med grundskolan	86 670	92,6
med gemensam rektor med särskolan	256	0,3
utanför grund- och särskolans ledning	698	0,7
Enskild/fristående	5 773	6,2
däruv		
enskild förskoleklass ¹⁾	426	0,5
vid fristående grundskola	5 325	5,7
vid fristående särskola	22	0,0
Internationell	216	0,2

¹⁾ Här ingår verksamhet vid specialskolor och sameskolor.

3.2 Resurser

Personal

Läsåret 2002/03 fanns det totalt 7 500 årsarbetare (dvs. anställda omräknat till heltidstjänster) i arbete med elever i förskoleklass. Detta innebär att minskningen av antalet anställda har fortsatt, nu med åtta procent jämfört med föregående läsår. Av alla årsarbetare fanns sju procent i förskoleklass hos enskild, fristående anordnare eller på en internationell skola. Andelen av de anställda som arbetar hos sådana anordnare har ökat de senare åren.

Jämfört med föregående läsår har såväl antalet elever som antalet anställda i pedagogiskt arbete minskat. Till skillnad från läsåret innan har personaltätheten också minskat, från 8,2 till 8,0 årsarbetare per 100 elever. En jämförelse mellan olika typer av huvudmän visar att personaltätheten var lägre i kommunal förskoleklass än hos övriga anordnare. Det är ungefär samma skillnad som föregående läsår. Dock bör det observeras att antalet anställda hos övriga anordnare är betydligt mindre, vilket gör att ganska små förändringar i antal lärare och elever kan ge relativt stort utslag vad gäller lärartätheten.

Andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning var hösten 2002 82,4 procent i förskoleklassen. Det betyder att minskningen av andelen anställda med sådan utbildning har fortsatt. Hösten 1999 var andelen 85,6 procent. Hos kommunal anordnare var andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning 83,7 procent och hos fristående anordnare 63,9 procent.

Bland årsarbetarna var 71,4 procent utbildade förskollärare, 6,9 procent fritidspedagoger och 4 procent lärare. Sammansättningen av den högskoleutbildade personalen skiljer sig mellan anordnarna. I kommunal verksamhet var andelen med förskollärarytbildning 73 procent medan motsvarande andel hos fristående skolor var 47 procent. I fristående skolor var andelen utbildade lärare betydligt större, 10,4 procent, jämfört med 3,6 procent i kommunala skolor.

Skillnaderna var också stora mellan de kommunala huvudmännen när det gäller högskoleutbildad personal. Andelen med förskollärarytbildning varierar mellan 15 och 100 procent och andelen lärare mellan 0 och 55 procent.

Tabell 14. Personal i förskoleklass omräknat till årsarbetare 15 oktober 2000–2002¹⁾

Läsår Huvudman	Antal årsarbetare totalt	Antal årsarbetare per 100 elever		Andel (%) årsarbetare med därav				
		Totalt	Med högskole- utbildning	Högskole- utbildning totalt	Förskol- lärar- utbildning	Fritids- pedagog- utbildning	Lärar- utbildning	Fritids- ledar- utbildning
2000/01	8 419	7,8	6,6	83,9	72,2	7,3	4,2	0,7
2001/02	8 136	8,2	6,8	83,3	71,8	7,0	4,1	0,7
2002/03	7 526	8,0	6,6	82,4	71,4	6,9	4,0	0,7
därav								
Kommunal	7 006	8,0	6,7	83,7	73,0	6,9	3,6	0,6
Enskild ²⁾	38	8,8	7,1	80,6	70,7	5,2	4,7	2,4
Fristående	464	8,7	5,5	63,9	47,0	6,5	10,4	1,8
Internationell	18	8,4

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

²⁾ Här ingår verksamhet vid specialskolor och sameskolor.

Kostnader

Den totala kostnaden för förskoleklass uppgick år 2002 till 3,7 miljarder kronor, vilket motsvarar tre procent av skolväsendets totala kostnader. De totala resurserna för förskoleklass har minskat med fem procent från föregående år. Verksamheten i förskoleklass är ofta både lokal- och personalmässigt integrerad med grundskola och fritidshem. Det gör att uppgiftslämnarna ibland tvingats göra skattningar och schablonmässiga fördelningar av kostnader för både personal och lokaler. Uppgifterna bör därför tolkas med viss försiktighet.

Kostnaden per elev i förskoleklass är totalt 39 200 kronor. Verksamhet med kommunal huvudman svarar för 94 procent av den totala kostnaden. Den genomsnittliga kostnaden per elev var där 39 000 kronor. Det motsvarar 61 procent av vad en elev i kommunal grundskola kostar och 43 procent av kostnaden för ett barn i kommunal förskola. Elever i grundskolan och barn i förskolan tillbringar fler timmar i dessa verksamheter, vilket förklarar en del av kostnadsskillnaden. Problemet med att skilja kostnaderna för förskoleklass från andra samverkande verksamheter kan också ligga bakom en del av skillnaden. Skillnaden i kommunernas kostnad per elev är mycket stor. Åtta av tio kommuner har en kostnad per elev i intervallet 25 500–58 800 kronor.

Den största delen av kostnaden, i genomsnitt 70 procent, utgjordes av kostnader för personal. Kostnaden för lokaler utgjorde i genomsnitt 19 procent av den totala kostnaden. Denna kostnad är sannolikt underskattad på grund av de svårigheter att särredovisa kostnader för för-

skoleklass som nämnts tidigare. Det bekräftas av att en fjärdedel av kommunerna redovisar en lokalkostnad som utgjorde endast elva procent av totalkostnaden. I grundskolan var det sju kommuner som lokalkostnaden utgjorde mindre än elva procent av totalkostnaden.

Av alla elever i förskoleklass gick fem procent i verksamhet som anordnades av någon annan än kommunen, dvs. i enskild verksamhet eller i en förskoleklass i en fristående skola. Kostnaden för elever i fristående förskoleklass var 43 000 kronor per elev vilket är fyra procent mer än i fjol. Av denna kostnad utgjordes 63 procent av kostnad för personal och 24 procent av kostnad för lokaler. De fristående skolorna redovisar ett bidrag från kommunerna på i genomsnitt på 39 700 kronor per elev, vilket utgör 92 procent av kostnaden per elev i fristående förskoleklass. Ersättningsnivån varierar kraftigt mellan kommunerna. Kostnaden för förskoleklass i internationella skolor var 51 000 kronor per elev, vilket är högre än kostnaden år 2001 då den var 38 300 kronor per elev.

Tabell 15.

Kostnader för förskoleklass
2000, 2001 och 2002, fördelade
på anordnare och kostnadslag
(löpande priser)

	Samtliga huvudmän ¹⁾		Kommunal huvudman		Fristående förskoleklass ²⁾	
	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ^{3,4)} , kr	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ³⁾ , kr	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ^{3,4)} , kr
2000 Totalt	3 719	34 700	3 552	34 600	128	36 800
2001 Totalt ⁵⁾	3 855	37 200	3 662	37 000	185	40 300
2002 Totalt⁵⁾	3 731	39 200	3 504	39 000	217	43 000
därav Personal	2 589	27 300	2 453	27 300	131	27 300
Lokaler	680	7 200	629	7 000	50	10 300
Övrigt	462	4 700	422	4 700	36	5 400

¹⁾ I kostnaden ingår även kostnader för internationella skolor.

²⁾ I kostnaden ingår inte kostnader för internationella skolor. I kostnaden totalt ingår fr.o.m. 2001 även kostnader för skolor som inte haft verksamhet hela året (10,8 milj. kr. för 2002)

³⁾ Medeltal av antalet elever de två läsår som kalenderåret omfattar.

⁴⁾ Endast kostnaden för fristående skolor som haft verksamhet hela verksamhetsåret ingår.

⁵⁾ I kostnaden ingår inte kostnader för enskild verksamhet.

4

Grundskolan

Enligt skollagen är barn mellan 7 och 16 år som är bosatta i Sverige skolpliktiga. Som ett komplement till detta fick föräldrar år 1991 rätt att begära att deras barn skulle få börja skolan vid sex års ålder. Denna rätt utvidgades från 1 juli 1997 så att kommuner är skyldiga att bereda sexåringar plats i grundskolan om vårdnadshavarna så önskar.

Det finns en allmän strävan att se barns lärande i ett längre tidsperspektiv – som en del i det livslånga lärandet. All pedagogisk verksamhet för barn och unga ska därmed ses som en helhet och ett gemensamt synsätt för barn och unga ska utvecklas. Barnomsorgen, dvs. förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen, integreras därför på olika sätt med grundskolan. För att stimulera utvecklingen mot grundskolans integration med andra verksamhetsformer förde riksdagen 1998 över lagregleringen om barnomsorg från socialtjänstlagen till skollagen. Samtidigt infördes förskoleklass som en ny skolform för sexåringar. Skolverket övertog också det nationella ansvaret för frågor om barnomsorg från Socialstyrelsen.

Integrationen mellan skola och barnomsorg kan underlättas om det finns en gemensam pedagogisk ledning. Av statistiken om fritidshem och förskoleklass framgår att dessa verksamheter till största delen är ledningsmässigt samordnade med grundskolan. De rektorer som ansvarar för grundskolan är alltså i allmänhet också ansvariga för fritidshem och förskoleklass.

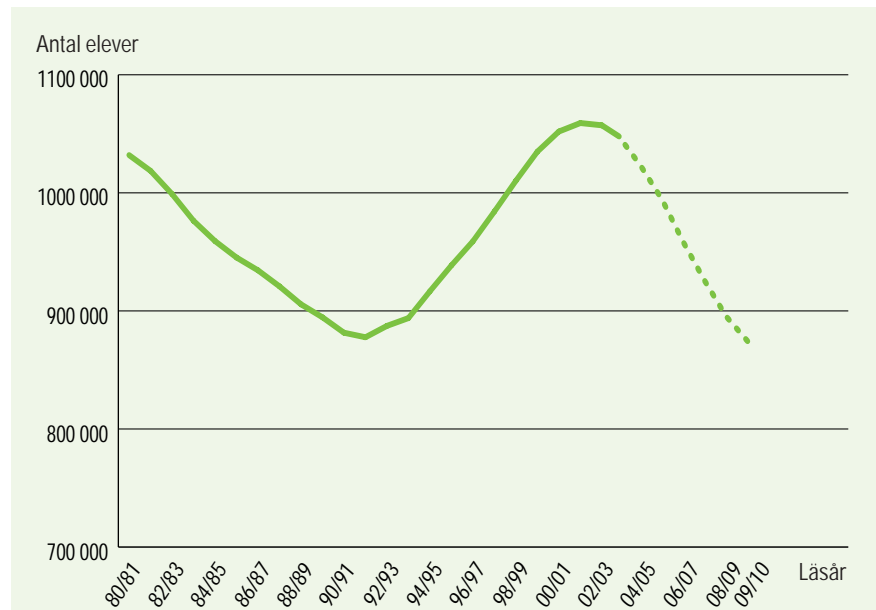
4.1 Organisation

Den allmänna skolplikten medför att antalet elever i stort sett följer befolkningsutvecklingen för barn i skolåldern. Eftersom barnkullarna minskade under flera år på 1980-talet nådde det totala antalet elever

i grundskolan läsåret 1991/92 sin lägsta nivå sedan sextiotalet, drygt 875 000 elever. Trenden bröts redan läsåret därpå då elevantalet började öka och ökningen fortsatte t o m läsåret 2000/01. Förra läsåret – 2002/03 – vände elevantalet åter nedåt. Minskningen var dock mycket blygsam, totalt sett färre än 2 000 elever. Därmed fanns läsåret 2002/03 1 057 000 elever i grundskolan. De närmaste sju åren kommer elevantalet att minska kraftigt för att läsåret 2009/10 uppgå till ca 870 000 elever (se diagram 5).

Diagram 5.

Antal elever i grundskolan läsåren 1980/81–2002/03 samt prognos t.o.m. läsåret 2009/10

Tabell 16.

Antal elever i grundskolan 15 oktober 1998–2002 fördelade efter huvudman

	1998/1999	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Grundskolan totalt	1 010 227	1 034 881	1 051 929	1 059 122	1 057 225
därav					
Kommunala skolor	979 374	999 551	1 008 694	1 006 173	997 037
Sameskolor	171	155	163	153	143
Fristående skolor	29 130	33 619	41 501	51 081	57 637
Internationella skolor	1 402	1 382	1 394	1 468	2 129
Riksinternatskolor	150	174	177	247	279

Grundskoleutbildning anordnas vid kommunala skolor, statliga sameskolor, fristående skolor, internationella skolor och riksinternatskolor. Det totala antalet grundskolor hösten 2002 var 5 109, vilket innebär att antalet, efter en tillfällig nedgång föregående år, fortsätter att öka. Ökningen är drygt 30 skolor jämfört med läsåret innan. För de fristående skolorna fortsätter de senaste årens ökning och den sker i ungefär samma takt som föregående år. Från att ha varit 475 hösten 2001 ökade antalet till 528 hösten 2002, alltså med 53 skolor. För drygt tio år sedan, läsåret 1991/92, var antalet fristående skolor endast 66. Under 1990-talet har antalet kommunala skolor varit ganska stabilt med små årliga ökning eller minskningar. De senaste åren har antalet emellertid minskat kontinuerligt. Jämfört med föregående år var minskningen knappt 20 skolor.

Av grundskolans elever återfanns läsåret 2002/03 den absoluta majoriteten av eleverna eller närmare 95 procent i kommunala grundskolor. Samtidigt var antalet elever i skolor med annan än kommunal huvudman det högsta någonsin och uppgick till drygt 60 000.

Samtliga kommuner i landet anordnade hösten 2002 grundskoleutbildning. Antalet elever varierade stort mellan kommunerna, från 300 till 60 000, vilket avspeglar den stora variationen i kommunernas innevånarantal. Även ifråga om genomsnittligt antal elever per skola var variationen mellan kommunerna emellertid stor, från 60 till 441. De kommunala skolorna hade genomsnittligt sett betydligt fler elever per skola än de fristående, 218 jämfört med 109, vilket redovisas i tabell 17. Man kan också se att utvecklingen mot allt fler 1–9-skolor fortsätter. Sådana skolor var läsåret 2002/03 mer än dubbelt så vanliga som läsåret 1994/95. Föregående läsår utgjorde de 18,3 procent av alla grundskolor och där gick 31,9 procent av alla elever. Det har också skett en förändring mot fler skolor med årskurserna 6–9 och färre 7–9-skolor.

Tabell 17.

Antal kommuner, rektorsområden, skolor och elever i grundskolan den 15 oktober 1998–2002

Läsår Huvudman	Antal skolkommuner	Antal rektorsområden	Antal skolor	Antal elever per		Elever bosatta i annan kommun ¹⁾	
				Kommun	Skola	Antal	Andel (%)
1998/99	288	3 340	4 992	3 508	202	7 766	0,8
1999/00	289	3 389	5 048	3 581	205	8 495	0,8
2000/01	289	3 473	5 090	3 640	207	9 438	0,9
2001/02	289	3 563	5 075	3 665	209	9 812	0,9
2002/03	289	3 624	5 109	3 658	207	.	.
därav							
Kommun	289	3 091	4 565	3 450	218	10 575	1,0
Sameskola	6	1	6	24	24	.	.
Fristående	146	522	528	362	109	.	.
Internationella	4	7	7	532	304	.	.
Riksinternat	3	3	3	93	93	.	.

¹⁾ Avser enbart elever i kommunala grundskolor

Både bland kommunala och fristående skolor fanns många ganska små enheter, räknat i antal elever. Av de kommunala grundskolorna hade nästan en tredjedel (31,9 %) av skolorna färre än 100 elever. Av de fristående skolorna hade nästan två tredjedelar (61,9 %) färre än 100 elever. Samtidigt fanns det stora grundskolor. Läsåret 2002/03 var det 1,5 procent eller 76 grundskolor som hade fler än 700 elever. Alla dessa var kommunala.

I tabell 18 redovisas antalet elever i grundskolan fördelade på årskurs, huvudmän och kön. Det totala antalet elever i år 1 läsåret 2002/03 var ca 105 000 medan år 9 hade ca 110 000 elever. Flest elever fanns i år 5, närmare 127 000.

Tabell 18.

Antal elever i grundskolan
15 oktober 1998–2002 fördelade
efter årskurs och huvudman

Läsår Huvudman Kön	Antal elever									Samtliga År 1–9
	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	År 6	År 7	År 8	År 9	
1998/99	126 014	126 617	120 156	116 397	109 782	107 947	105 338	100 536	97 440	1 010 227
1999/00	122 934	124 670	126 800	119 575	116 446	110 353	107 755	105 758	100 590	1 034 881
2000/01	118 692	122 621	125 094	126 160	119 766	116 539	109 876	107 828	105 353	1 051 929
2001/02	113 227	117 510	122 726	124 676	126 352	119 993	116 395	110 265	107 978	1 059 122
2002/03	105 405	112 503	117 626	122 814	125 075	126 717	119 958	116 934	110 193	1 057 225
pojkar (%)	51,4	51,1	51,3	51,2	51,6	51,1	51,2	51,3	50,8	51,2
flickor (%)	48,6	48,9	48,7	48,8	48,4	48,9	48,8	48,7	49,2	48,8
därav										
Kommun	98 842	106 105	111 376	116 592	118 910	118 963	112 314	109 833	104 102	997 037
pojkar (%)	51,5	51,2	51,4	51,4	51,7	51,3	51,4	51,5	50,9	51,4
flickor (%)	48,5	48,8	48,6	48,6	48,3	48,7	48,6	48,5	49,1	48,6
Sameskola	24	21	31	24	21	22	.	.	.	143
pojkar (%)	56,0	48,5	57,1	56,0	42,3	39,1	.	.	.	49,7
flickor (%)	44,0	51,5	42,9	44,0	57,7	60,9	.	.	.	50,3
Fristående	6 380	6 206	6 031	5 902	5 856	7 444	7 323	6 757	5 738	57 637
pojkar (%)	50,4	48,7	49,5	47,8	49,0	48,9	49,1	47,9	50,5	49,1
flickor (%)	49,6	51,3	50,5	52,2	51,0	51,1	50,9	52,1	49,5	50,9
Internationella	159	171	188	296	288	288	250	263	226	2 129
pojkar (%)	47,2	46,2	47,9	45,9	44,1	46,9	40,8	40,7	37,2	43,9
flickor (%)	52,8	53,8	52,1	54,1	55,9	53,1	59,2	59,3	62,8	56,1
Riksinternat	71	81	127	279
pojkar (%)	52,1	59,3	55,9	55,9
flickor (%)	47,9	40,7	44,1	44,1

Tidigare skolstart

Som tidigare nämnts har sexåringar rätt att börja i grundskolan om föräldrarna så önskar. Hösten 2002 började ca 105 000 elever i år 1. Av dessa var drygt 3 000 högst sex år gamla, vilket utgjorde 3,1 procent av alla elever i år 1. Det betyder att andelen 6-åringar har fortsatt att minska, se tabell 19. Minskningen förklaras av att förskoleklass införts från och med läsåret 1998/1999. I flertalet kommuner var endast någon enstaka procent av eleverna i år 1 sex år. Det fanns dock några kommuner där en mycket stor andel – mellan 50 och 98 procent – av eleverna i år 1 var sex år gamla.

I fristående skolor var andelen sexåringar i år 1 läsåret 2002/03 dubbelt så stor som i kommunala skolor. Det betyder dock en minskning jämfört med läsåret innan, då andelen i fristående skolor var tre gånger så stor som i de kommunala skolorna.

Tabell 19.

Antal elever i år 1 den 15 oktober
1998–2002 fördelade efter ålder

Läsår	Kön	Antal elever i år 1	därav			
			6 år eller yngre		7 år eller äldre	
Huvudman			antal	andel	antal	andel
1998/99		126 014	7 287	5,8	118 727	94,2
1999/00		122 934	5 005	4,1	117 929	95,9
2000/01		118 692	4 730	4,0	113 962	96,0
2001/02		113 227	4 011	3,5	109 216	96,5
2002/03		105 405	3 249	3,1	102 156	96,9
därav Pojkar		54 216	1 495	2,8	52 721	97,2
Flickor		51 189	1 754	3,4	49 435	96,6
Kommun		98 842	2 725	2,8	96 117	97,2
Sameskola		24	1	4,2	23	95,8
Fristående		6 380	421	6,6	5 959	93,4
Internationella		159	129	64,2	57	35,8

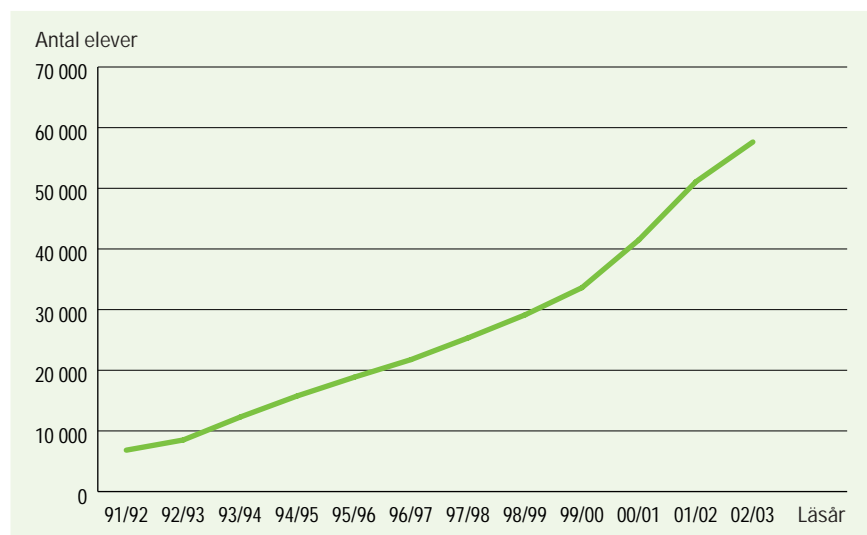
Fristående och internationella skolor samt riksinternatskolor

Enligt skollagen får skolplikt fullgöras i en fristående skola, om skolan är godkänd för ändamålet. Skolplikt får även fullgöras vid internationell skola eller riksinternatskola. Som tidigare nämnts fanns det 528 fristående skolor på grundskolenivå läsåret 2002/03. Vidare fanns det sju internationella skolor och tre riksinternatskolor.

Antalet grundskoleelever som läsåret 2002/03 fick sin undervisning i fristående skolor var drygt 57 600, vilket är ca 6 500 fler än läsåret innan. Det innebär att ökningen av elevantalet har fortsatt, men att takten i ökningen inte längre accelererade utan var lägre än de tre senaste föregående åren. Andelen av alla grundskoleelever som fanns i fristående skolor var 5,5 procent. I diagram 6 redovisas utvecklingen av antal elever i fristående skolor sedan början av 1990-talet.

Diagram 6.

Antal elever i fristående skolor
läsåren 1991/92–2002/03

Antalet grundskoleelever i internationella skolor har ökat kraftigt sedan läsåret 2001/02, från ca 1 500 till 2 100. Också i riksinternatskolorna har antalet elever ökat, dock inte fullt så kraftigt. Läsåret 2001/02 var antalet elever 247 och läsåret 2002/03 var antalet 279.

De fristående skolorna fördelas i statistiken på fem inriktningar. Av tabell 20 framgår att det fanns 200 fristående skolor med allmän inriktning och nästan lika många (175) inom gruppen speciell pedago-

gik. I den senare gruppen ingår exempelvis Montessori och Waldorf. Detta innebär att antalet skolor med allmän inriktning fortsatte att öka kraftigt och var för andra året i rad störst både vad gäller antal skolor och antal elever. Den tredje största kategorin var skolor med konfessionell inriktning. Mer än fyra av fem elever i fristående skolor på grundskolenivå undervisades i skolor med någon av de tre nämnda inriktningarna.

Tabell 20.

Antal skolkommuner, skolor och elever i fristående och internationella skolor samt riksinternatskolor den 15 oktober 1998–2002

Inriktning	Antal skolkommuner	Antal skolor	Antal elever
Fristående skolor			
Internationella skolor			
Riksinternatskolor			
Läsår			
1998/99 ¹⁾	124	331	30 682
1999/00 ¹⁾	131	371	35 175
2000/01 ¹⁾	138	428	43 072
2001/02 ¹⁾	146	485	52 796
2002/03¹⁾	159	538	60 045
Fristående skolor	159	528	57 637
därav inriktning			
Allmän	106	200	25 374
Speciell pedagogik	83	175	18 102
Konfessionell	43	68	6 372
Språklig/etnisk	15	26	3 408
Speciell ämnesprofil	23	28	4 002
Övriga	23	31	379
Internationella skolor	4	7	2 129
Riksinternatskolor	3	3	279

¹⁾ Inklusive internationella skolor och riksinternatskolor

Liksom under läsåret 2001/02 fanns läsåret 2002/03 ca 65 procent av de fristående skolorna och 73 procent av eleverna i sådana skolor i tre län; Stockholms, Västra Götalands och Skåne län – alltså i storstads-länen. Fristående skolor fanns dock etablerade i samtliga län i landet och i allt fler kommuner. I 159 av landets 289 kommuner (hösten 2002) fanns fristående skolor vilket innebär en ökning med 15 kommuner jämfört med läsåret innan. Högsta andelen grundskoleelever i fristående skolor hade Täby kommun med 22,2 procent.

De flesta fristående skolorna var små och den genomsnittliga storleken har endast ökat marginellt mellan läsåren 2001/02 och 2002/03. I medeltal hade skolorna 109 elever. Fördelningen mellan könen var läsåret 2002/03 jämnare än tidigare. Andelen flickor i fristående skolor var 50,9 procent och andelen pojkar 49,1.

Undervisning i engelska

Skolhuvudmännen – och i praktiken ofta skolorna själva – har möjlighet att avgöra i vilken årskurs undervisningen i engelska ska starta. Höstterminen 2002 började – liksom föregående läsår – en tredjedel (33,3 %) av eleverna i grundskolans år 1 att studera engelska. Andelen som började i år 2 var 14,3 procent medan år 3 var det allra vanligaste startåret. Då började 39,3 procent, vilket är 0,9 procent fler än läsåret innan. Nästan alla övriga elever (12,5 %) började med engelska år 4.

Det finns skillnader mellan fristående och kommunala skolor när det gäller start för undervisning i engelska. Höttermen 2002 började en knapp tredjedel (31,9 %) av eleverna i de kommunala grundskolornas år 1 att studera engelska. Andelen elever i fristående skolor som fick undervisning i engelska år 1 var betydligt högre, 56,4 procent. Gemensamt är dock att det praktiskt taget inte finns några elever som börjar med engelska senare än i år 4.

Språkval

Moderna språk (tidigare B-respektive C-språk) kan läsas både inom språkvalet och som elevens val. Enligt grundskoleförordningen är varje kommun skyldig att erbjuda språkval i minst två av språken franska, spanska och tyska. Kommunen är skyldig att anordna undervisning om minst fem elever väljer språket och om eleverna bedöms ha möjlighet att fortsätta med språket i gymnasieskolan. Även finska och samiska får erbjudas eleverna som språkval. Om eleven och elevens vårdnadshavare så önskar, ska eleven som alternativ till moderna språk erbjudas undervisning i modersmål, svenska som andraspråk, svenska, engelska eller teckenspråk.

Bland elever t.o.m. skolår 5 var språkval ovanligt och avsåg läsåret 2002/03 endast ungefär 0,5 procent i varje årskurs. Det var inför skolår 6 som språkvalen i allmänhet skedde. Där var det ca 79 procent som gjorde sådant val, vilket innebär en liten minskning (0,3 %) jämfört med det närmast föregående läsåret. I skolåren 7, 8 och 9 var andelen som gjorde ett språkval mellan 97 och 98 procent. Det är ungefär samma andel som de närmast föregående åren.

Högst andel elever som inom språkvalet läste moderna språk fanns liksom tidigare i skolår 7. Där hade 79 procent av eleverna gjort ett sådant val. För skolår 9 var andelen betydligt lägre, endast 64 procent. Liksom tidigare år var val av moderna språk vanligare bland flickorna. Skillnaden mellan könen var störst i skolår 9 då andelen av flickorna som läste moderna språk var nästan 14 procentenheter större än andelen av pojkarna. Det språk som dominerade var liksom tidigare tyska, samtidigt som den starka ökningen för spanska fortsatte. Andelen som valde att läsa spanska i skolår 6 ökade från 6 procent läsåret 1996/97 till drygt 22 procent läsåret 2002/03. Även i de senare skolåren har andelen som läser spanska ökat kraftigt.

Andelen elever som inom språkvalet läste alternativ till moderna språk var högre i senare årskurser. Inom ramen för språkvalet var det i skolår 6 närmare 10 procent som valde att läsa ett alternativ medan motsvarande andel i år 9 var närmare 34 procent (tabell 21). Det betyder att det sker en hel del avhopp från språkstudierna, vilket är allvarligt med tanke på det allt större behovet av språkkunskaper. Bland dem som fortsatte att läsa moderna språk finns det tydliga könsskillnader.

Tabell 21.

Elever i år 6, 7, 8 och 9 fördelade efter språkval 15 oktober 2002

Typ av språkval	År 6			År 7			År 8			År 9		
	Andel elever (%) av Samtliga	Pojkar	Flickor	Andel elever (%) av Samtliga	Pojkar	Flickor	Andel elever (%) av Samtliga	Pojkar	Flickor	Andel elever (%) av Samtliga	Pojkar	Flickor
Moderna språk	69,5	67,8	71,4	79,0	74,9	83,2	71,5	65,9	77,3	63,6	56,8	70,6
Tyska	22,2	24,1	20,1	31,5	33,9	29,1	30,9	32,5	29,3	30,1	30,5	29,7
Franska	15,7	13,1	18,3	19,9	15,7	24,4	19,8	14,9	25,0	18,2	13,1	23,5
Spanska	22,3	21,1	23,5	27,1	24,9	29,4	20,3	18,1	22,8	14,8	12,7	17,0
Övriga mod.språk	9,4	9,4	9,4	0,3	0,4	0,2	0,4	0,5	0,3	0,5	0,6	0,4
Alt. till mod. språk	9,8	11,1	8,4	18,9	22,5	15,1	26,1	31,2	20,6	33,5	39,7	27,0
Modersmål	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
SVA	0,2	0,2	0,1	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,4	0,6	0,6	0,6
Svenska	0,4	0,5	0,3	0,9	1,1	0,6	1,2	1,6	0,9	1,8	2,3	1,2
Engelska	3,9	4,3	3,3	6,1	7,1	5,1	7,6	8,9	6,2	10,0	11,8	8,2
Teckenspråk	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,3	0,1	0,1	0,2
Svenska/Engelska	4,8	5,5	4,0	10,9	13,2	8,5	16,0	19,4	12,4	20,2	24,0	16,3
Annan kombination	0,4	0,5	0,4	0,3	0,4	0,3	0,5	0,6	0,4	0,7	0,9	0,5
Summa språkval	79,3	78,9	79,8	97,9	97,4	98,3	97,6	97,1	97,9	97,1	96,5	97,6
Antal elever	126 717	64 802	61 915	119 958	61 419	58 539	116 934	59 968	56 966	110 193	56 012	54 181

Bland alternativen till moderna språk valde flest elever kombinationen svenska/engelska eller engelska. I år 9 läste 20,2 procent kombinationen svenska/engelska som alternativ. Det innebär att detta alternativ har fortsatt att öka sin andel jämfört med tidigare läsår. Läsåret 1998/99 var motsvarande andel 15,1 procent. Alternativet engelska hade valts av 10 procent av eleverna i skolår 9.

Undervisning i modersmål och svenska som andraspråk

Läsåret 2002/03 rapporterades 136 000 grundskoleelever vara berättigade till undervisning i modersmål, vilket motsvarar 12,9 procent av samtliga elever. Jämfört med läsåret 2000/01 – alltså för två år sedan – innebär det en ökning med en procentenhet. Andelen av de berättigade som deltog i modersmålsundervisning ökade ännu mer. Från 51,6 procent läsåret 2001/02 till 54,1 procent (se tabell 22).

Liksom tidigare år hade de större kommunerna läsåret 2002/03 betydligt större andel elever som var berättigade till modersmålsundervisning än de mindre. I de tre storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö var i genomsnitt närmare 32 procent av eleverna i grundskolan berättigade medan motsvarande andel för landsbygdskommunerna var ca 3 procent. I de kommuner som hade en stor andel grundskoleelever som var berättigade, deltog också en större andel i undervisningen. Detta gäller även för undervisning i svenska som andraspråk. I fristående skolor var andelen berättigade större än i kommunala skolor, 18 procent jämfört med 13 procent. I de fristående skolorna deltog också en större andel av de berättigade eleverna i modersmålsundervisningen, 64 procent jämfört med 53 procent. Skillnaden har ökat jämfört med föregående läsår.

När det gäller förläggningen av elevernas deltagande i modersmålsundervisning så har det skett en liten ökning av andelen elever som deltar utanför timplanebunden tid. Under en följd av år låg andelen på omkring 60 procent, men sjönk läsåret 2001/02 till knappt 53 procent (52,8 %). Det var samma nivå som gällde läsåret 1995/96. Läsåret 2002/03 ökade andelen till 54,2 procent.

Andelen av alla elever som läsåret 2002/03 deltog i undervisning i svenska som andra språk var 6,1 procent, vilket innebär att utvecklingen ser ut att ha vänt uppåt igen efter att ha minskat under några år. För fristående skolor var andelen 7,7 procent, alltså liksom tidigare högre än för kommunala skolor. Andelen av dem som var berättigade till undervisning i modersmål och dessutom deltog i undervisning i svenska som andraspråk var läsåret 2002/03 ca 47 procent. Det är fortfarande lägre än läsåret 1992/93 då andelen var 59 procent, men närmare två procentenheter mer än läsåret 2001/02.

Tabell 22.

Modersmål och svenska som andraspråk (SVA) i grundskolan 15 oktober 1998–2002

Läsår Huvudman	Antal elever berättigade till modersmålsundervisning	Andel (%) berättigade av samtliga elever	Deltagare i modersmålsundervisning				Deltagare i SVA		
			Antal	Andel (%) av		Andel (%) utanför timplanebunden tid	Antal	Andel (%) av	
				samtliga elever	berättigade elever			samtliga elever	berättigade elever
1998/99	119 352	11,8	62 671	6,2	52,5	59,6	58 210	5,8	48,8
1999/00	123 057	11,9	63 986	6,2	52,0	63,5	59 188	5,7	48,1
2000/01	125 253	11,9	65 322	6,2	52,2	61,2	60 218	5,7	48,1
2001/02	127 929	12,1	66 006	6,2	51,6	52,8	58 151	5,5	45,5
2002/03	135 945	12,9	73 572	7,0	54,1	54,2	64 125	6,1	47,2
därav									
Kommun	124 820	12,5	66 461	6,7	53,2	54,2	59 519	6,0	47,7
Sameskola	143	100,0	143	100,0	100,0	0,0	1	0,7	0,7
Fristående	10 320	17,9	6 638	11,5	64,3	57,1	4 434	7,7	43,0
Internationella	660	31,0	330	15,5	50,0	18,5	169	7,9	25,6
Riksinternat	2	0,7	0	0,0	0,0	.	2	0,7	100,0

Fördelningen av antalet elever på olika modersmål har inte förändrats nämnvärt de tre senaste läsåren. Störst antal elever fanns läsåret 2002/03 liksom åren innan i arabiska och näst störst antal fanns i bosniska/kroatiska/serbiska. Andelen av de berättigade som deltog i modersmålsundervisningen var totalt sett 54,1 procent, men den varierade mellan språken. Fortfarande var deltagandet i modersmålsundervisning relativt lågt för de mindre modersmålen, men också för bl.a. finska och bosniska/kroatiska/serbiska. Högst deltagande, över 60 procent, hade elever med albanska, arabiska och persiska som modersmål, vilket tabell 23 visar. Variationen i deltagande var ännu större när det gäller svenska som andra språk. Högst deltagande i undervisning i svenska som andra språk hade elever med modersmålen kurdiska och turkiska, medan elever med modersmålen engelska, finska och polska hade lägst andel. Detta stämmer väl överens med hur det såg ut föregående år.

Tabell 23.

De tio största modersmålen i grundskolan 15 oktober 2002

Modersmål	Antal elever berättigade till modersmålsundervisning	Andel (%) berättigade av samtliga elever	Deltagare i modersmålsundervisning				Deltagare i SVA		
			Antal	Andel (%) av		Andel (%) utanför timplanebunden tid	Antal	Andel (%) av	
				samtliga elever	berättigade elever			samtliga elever	berättigade elever
Albanska	7 704	0,7	5 075	0,5	65,9	53,7	4 368	0,4	56,7
Arabiska	21 073	2,0	13 858	1,3	65,8	56,6	13 107	1,2	62,2
Bosniska/ Kroatiska/Serbiska	14 829	1,4	7 324	0,7	49,4	57,3	6 572	0,6	44,3
Engelska	6 335	0,6	3 273	0,3	51,7	52,6	1 640	0,2	25,9
Finska	11 384	1,1	4 839	0,5	42,5	32,7	2 968	0,3	26,1
Kurdiska	4 832	0,5	2 559	0,2	53,0	51,8	3 060	0,3	63,3
Persiska	6 574	0,6	4 128	0,4	62,8	53,4	2 890	0,3	44,0
Polska	4 262	0,4	2 223	0,2	52,2	63,5	1 227	0,1	28,8
Spanska	10 207	1,0	5 541	0,5	54,3	59,1	4 294	0,4	42,1
Turkiska	5 102	0,5	2 957	0,3	58,0	57,0	3 379	0,3	66,2
Övriga språk (124 st)	43 227	4,1	21 669	2,0	50,1	54,7	20 371	1,9	47,1
Ospecificerade språk	416	0,0	126	0,0	30,3	23,8	249	0,0	59,9
Summa alla språk	135 945	12,9	73 572	7,0	54,1	54,2	64 125	6,1	47,2

4.2 Resurser

Lärare

Antalet tjänstgörande lärare (exkl. korttidsanställda) i grundskolan var 94 660 personer enligt mätningen i oktober 2002, en ökning för sjätte året i rad. Ökningen jämfört med föregående år var knappt 1 800 lärare. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 88,1 procent. Det betyder att antalet lärare omräknat till heltidstjänster var närmare 83 400, drygt 1 000 fler än hösten innan. Även andelen lärare som är helt tjänstlediga har ökat, från 5,5 procent läsåret 1995/96 till 9 procent läsåret 2002/03.

Den andel av årsarbetskraften (dvs. efter omräkning till heltidstjänster) som hade pedagogisk utbildning uppgick till 81,1 procent. Detta är en något mindre andel sedan föregående år och en fortsatt nedåtgående trend sedan läsåret 1997/98. Kvinnliga lärare hade i större utsträckning än män en pedagogisk utbildning.

I de fristående skolorna var andelen lärare (omräknat till heltidstjänster) med pedagogisk utbildning 66,1 procent. Andelen behöriga lärare var väsentligt lägre i fristående skolor än i kommunala skolor där den var 82,0 procent. Mellan kommunerna varierade andelen av årsarbetskraften som hade pedagogisk utbildning från omkring 56 till 98 procent. I drygt femtio kommuner var mer än var fjärde lärare utan pedagogisk utbildning. I riksinternatskolorna uppgick andelen med pedagogisk utbildning i genomsnitt till 85,9 procent.

Lärartätheten, beräknad som antal lärare (omräknat till heltidstjänster) per 100 elever, uppgick hösten 2002 till 7,9 vilket innebar en högre nivå jämfört med de sex föregående åren. I diagram 7 visas utvecklingen av antalet lärare (heltidstjänster) per 100 elever i grundskolan under perioden 1991/92–2002/03.

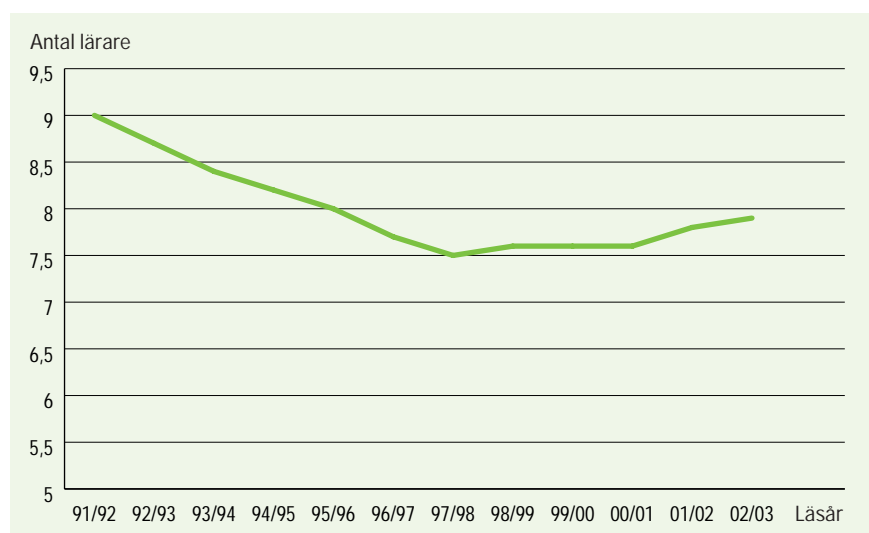
Lärartätheten var lägre i fristående skolor (7,6) än i skolor med kommunal huvudman (7,9). De senaste två åren har lärartätheten varit högre i de fristående skolorna än i de kommunala. Bland kommunerna varierade lärartätheten från 6,8 till 10,8 lärare per 100 elever. Lärartätheten var generellt sett högst i glesbygdskommuner.

Att lärartätheten fortfarande är låg jämfört med läsåret 1991/92 behöver inte betyda att antalet vuxna i skolan blivit färre. Verksamheten i förskoleklass, grundskola och fritidshem integreras i allt större utsträckning vilket innebär att fler personalkategorier än tidigare kommer in i skolan. För att kunna spegla detta kompletterades insamlingen till lärarregistret med uppgifter om bl.a. förskollärares och fritidspedagogers tjänstgöring i grundskolan från och med läsåret 1999/00.

Det nya måttet på personaltäthet visar att det läsåret 2002/03 fanns 8,3 heltidstjänster per 100 elever, en ökning med 0,2 heltidstjänster per 100 elever jämfört med föregående läsår. I detta mått ingår lärare (inkl. förskollärare), fritidspedagoger och fritidsledare. Det nya måttet är alltså 0,4 heltidstjänster högre än lärartätheten, som var 7,9. Det bör framhållas att det personaltillskott som verksamhetsintegrationen ger, med stor säkerhet i första hand avser de lägsta årskurserna.

Diagram 7.

Antal lärare (heltidstjänster) per 100 elever i grundskolan 1991/92–2002/03

Tabell 24.

Lärare i grundskolan 15 oktober
2000–2002¹⁾

Läsår Pedagogisk utbildning Huvudman	Antal tjänstgörande lärare			Genomsnittlig tjänstgörings- grad i procent	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstj.) per 100 elever	
	Totalt	Män	Kvinnor		Totalt	därav med tills- vidareanställning	Totalt	Exkl. lärare i modersmål och SVA
2000/01 Samtliga lärare	89 814	23 983	65 831	89,3	80 206	65 816	7,6	7,3
därav								
Antal med ped. utbildn.	74 370	18 036	56 334	90,5	67 329	61 499	.	.
Andel (%) med ped. utbildn.	82,8	75,2	85,6	.	83,9	93,4	.	.
2001/02 Samtliga lärare	92 883	24 866	68 017	88,6	82 330	67 405	7,8	7,4
därav								
Antal med ped. utbildn.	74 842	18 029	56 813	90,0	67 356	61 997	.	.
Andel (%) med ped. utbildn.	80,6	72,5	83,5	.	81,8	92,0	.	.
2002/03 Samtliga lärare	94 660	25 256	69 404	88,1	83 379	68 632	7,9	7,6
därav								
Antal med ped. utbildn.	75 590	17 944	57 646	89,5	67 645	62 324	.	.
Andel (%) med ped. utbildn.	79,9	71,0	83,1	.	81,1	90,8	.	.
Per huvudman 2002/03								
Kommun (samtliga lärare)	88 818	23 611	65 207	88,7	78 767	64 854	7,9	7,6
därav								
Andel (%) med ped. utbildn.	80,9	72,4	84,1	.	82,0	91,8	.	.
Sameskola (samtliga lärare)	31	7	24	71,7	22	17	15,5	6,6
därav								
Andel (%) med ped. utbildn.	64,5	57,1	66,7	.	70,4	74,8	.	.
Fristående (samtliga lärare)	5 734	1 608	4 126	76,6	4 390	3 604	7,6	7,4
därav								
Andel (%) med ped. utbildn.	63,2	51,6	67,8	.	66,1	71,8	.	.
Internationella (samtliga lärare)	210	84,7	178	..	8,4	..
därav								
Andel (%) med ped. utbildn.
Riksinternat (samtliga lärare)	54	29	25	40,0	22	18	7,7	7,7
därav								
Andel (%) med ped. utbildn.	87,0	79,3	96,0	.	85,9	85,8	.	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

Sedan lång tid vet vi att könsfördelningen bland lärarna i grundskolan är ojämn, en obalans som ökat över tid. Läsåret 2002/03 var andelen kvinnor 73 procent, liksom föregående läsår, medan den tio år tidigare – läsåret 1992/93 – var 70 procent. Också bland skolledarna ökar andelen kvinnor. Läsåret 2002/03 var andelen kvinnliga skolledare 64 procent medan motsvarande andel var 53 procent läsåret 1993/94.

Kostnader

Kostnaden för samtliga skolor på grundskolenivå år 2002 var 68,3 miljarder kronor, inklusive hemkommunens kostnad för skolskjuts och nystartade fristående grundskolor. Jämfört med föregående år innebär det en ökning med fyra procent (fasta priser KPI-ökning = 2,2 %). Av den totala kostnaden utgjordes 95 procent av kostnader för kommunala grundskolor och drygt fem procent avsåg kostnader för fristående skolor. Resten (0,3 %) utgjordes av kostnader för riksinternat-skolorna, internationella skolor samt sameskolan.

Kostnaden för den kommunala grundskolan år 2002 var 64,8 miljarder kronor, inklusive hemkommunens kostnad för skolskjuts. Räknat per elev motsvarar det 64 300 kronor, vilket är en ökning jämfört med år 2001 med tre procent.

Vid en jämförelse längre tillbaka i tiden, mellan åren 1991 och 2002, har kostnaden per elev i kommunal grundskola ökat med fem procent eller 2 900 kronor per elev. Det är främst kostnaden för undervisning som påverkar den totala kostnaden. Kostnaden för undervisning minskade med knappt 20 procent mellan åren 1991 och 1996. Minskningen berodde främst på att lärartätheten i grundskolan minskat. År 1991 fanns det 9,4 lärare per 100 elever medan det fanns 7,9 lärare per 100 elever år 1996. Sedan år 1997 har undervisningskostnaderna ökat med 24 procent. Kostnadsökningen har dock inte medfört någon markant högre lärartäthet utan beror i stället till stor del på en högre lönenivå inom sektorn. År 2002 var undervisningskostnaden 32 200 kronor per elev.

Kostnaden för läromedel, utrustning och skolbibliotek ökade kraftigt mellan år 1996 och 1998, en ökning med cirka 30 procent. En del av förklaringen till ökningen ligger i den satsning som KK-stiftelsen (Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling) genomförde mellan 1996 och 1998 för att utveckla skolans IT-användning. 1999 minskade kostnaderna kraftigt och har sedan dess varit stabila. Kostnaden per elev för läromedel, utrustning och skolbibliotek år 2002 var 2 500 kronor.

År 2002 var elevvårdskostnaden 1 300 kronor per elev vilket var en ökning med nio procent jämfört med i fjol. Kostnaden för skolmåltider uppvisar också en ökning sedan föregående år med två procent och är 3 800 kronor per elev. Lokalkostnaden var 12 000 kronor per elev vilket var en ökning med fem procent jämfört med 2001.

Kostnaden per elev varierade mellan kommunerna. För åttio procent av kommunerna varierade kostnaden mellan 54 700 och 69 300 kronor per elev.

Kostnaden för fristående skolor på grundskolenivå år 2002 var 3,3 miljarder kronor (inkl. nya fristående skolor som inte haft verksamhet under hela 2002). Kostnaden för de skolor som haft verksamhet under hela året var 62 600 kronor per elev, vilket var en ökning med två procent jämfört med år 2001. Kostnaden per elev var liksom 2001 högre i de fristående skolorna än i de kommunala, en skillnad på 200 kronor per elev (när kommunernas kostnader för skolskjuts räknats bort). De fristående skolorna har i genomsnitt en högre kostnad per elev för undervisning, lokaler, skolmåltider och läromedel/utrustning/skolbibliotek än de kommunala skolorna men däremot en lägre kostnad per elev för elevvård.

Den totala kostnaden för de internationella skolorna år 2001 var 136,5 miljoner kronor. Kostnaden för de internationella skolorna var 62 300 kronor per elev, vilket är en minskning med två procent jämfört med år 2001. Riksinternatskolorna totala kostnad uppgick till 23,1 miljoner kronor vilket motsvarar en genomsnittlig kostnad på 88 300 kronor per elev.

Tabell 25.

Kostnader för grundskolan 2000, 2001 och 2002, fördelade på huvudman och kostnadsslag (löpande priser).

Sameskolans kostnader uppgick år 2002 till 32,5 miljoner kronor (inkl. skolskjutsar, elevresor, reseersättningar och skolhem). Räknat per elev (inkl. elever i integrerad undervisning) motsvarar det 95 500 kronor. En av de större skillnaderna när det gäller kostnaden för sameskolan jämfört med kommunal grundskola är att skolskjutsar och elevhem kostar betydligt mer i sameskolan, 5 300 kronor per elev jämfört med 1 800 kronor per elev i kommunal grundskola.

	Samtliga huvudmän ¹⁾			Kommunal huvudman ²⁾			Fristående skolor ³⁾		
	Kostnad totalt mkr	Andel (%)	Kostnad per elev ^{4,5)} , kr	Kostnad totalt mkr	Andel (%)	Kostnad per elev ⁴⁾ , kr	Kostnad totalt mkr	Andel (%)	Kostnad per elev ^{4,5)} , kr
2000 Totalt	59 663	100	57 000	57 402	100	57 000	2 136	100	56 400
2001 Totalt	64 414	100	60 900	61 528	100	60 900	2 746	100	60 100
2002 Totalt	68 294	100	64 300	64 779	100	64 300	3 323	100	62 600
därav Undervisning	34 078	50	32 200	32 258	50	32 100	1 724	52	33 800
Lokaler	12 727	19	12 000	12 079	19	12 000	610	18	11 900
Skolmåltider	3 988	6	3 800	3 745	6	3 700	230	7	4 500
Läromedel, utrustn, bibl	2 675	4	2 500	2 478	4	2 500	186	6	3 600
Skolskjuts	1 928	3	1 800	1 928	3	1 800	.	.	.
Elevvård	1 383	2	1 300	1 332	2	1 300	49	1	1 000
Övrigt	11 515	17	10 700	10 959	17	10 900	524	16	7 800

¹⁾ Kostnaden för riksinternatskolor, internationella skolor samt sameskolan (inkl. sameskolans kostnad för elevhem), ingår i kostnad totalt.

²⁾ Skolkommunernas kostnad för utbildning inklusive hemkommunernas kostnad för skolskjuts.

³⁾ Fristående skolor med kommun- eller statsbidrag. Kostnaden för riksinternatskolor och internationella skolor ingår inte i kostnaden för fristående skolor. Kostnaden per elev avser fristående skolor som bedrivit verksamhet under hela verksamhetsåret. I kostnaden totalt ingår även kostnader för skolor som inte haft verksamhet hela året (155,2 milj. kr för 2000, 185,7 milj. kr för 2001 samt 125,4 milj. kr för 2002).

⁴⁾ Medeltal av antalet elever de två läsår som kalenderåret omfattar.

⁵⁾ Kostnaden för fristående skolor som endast haft verksamhet under en del av året ingår ej.

4.3 Resultat

Betyg

Slutbetyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade systemet delades ut för första gången våren 1998. Betygen sätts utifrån de mål som eleverna enligt kursplanerna ska ha uppnått i slutet av det nionde skolåret och med hjälp av de betygskriterier som har fastställts. Läroplanen, kursplanerna och betygssystemet gör att resultaten blir synliga i förhållande till målen på ett annat sätt än tidigare.

Inför urvalet till gymnasieskolan beräknas elevernas meritvärde, vilket utgörs av summan av betygsvärdena för elevens 16 bästa betyg. Det högsta möjliga meritvärdet i ett slutbetyg är 320. Meritvärdet går inte att jämföra med de tidigare, relativa, medelbetygen.

Det genomsnittliga meritvärdet för de drygt 100 000 elever som våren 2002 gick ut år 9 i grundskolan var högre än året innan, 204,6 jämfört med 202,9. Även meritvärdet för gruppen elever med utländsk bakgrund är högre än föregående år, 188,0 jämfört med 185,7 våren 2001. Denna elevgrupp är dock mycket heterogen. En elev med utländsk bakgrund i år 9 kan vara född i Sverige och ha två utländska föräldrar, men kan också själv ha invandrat före eller under sin skoltid. Våren 1999 hade flickor med utländsk bakgrund för första gången ett något högre genomsnittligt meritvärde än pojkar med svensk bakgrund, detsamma gäller våren 2002.

Elever i fristående grundskolor hade ett högre genomsnittligt meritvärde, 227,9, jämfört med elever i de kommunala skolorna, 203,8. Skillnaden mellan de kommunala och de fristående skolornas meritvärde är mindre detta läsår jämfört med läsåret innan. Det genomsnittliga meritvärdet för de kommunala skolorna varierade dock mycket mellan landets kommuner, från 173,6 till 247,5. Detta är en något större spridning än läsåret före.

Flickor har under en lång följd av år haft betydligt högre medelbetyg med det gamla relativa betygssystemet än pojkar. Detta mönster kvarstår med det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet. Både pojkar och flickor ökade sina meritvärden mellan våren 2001 och våren 2002. Den största ökningen står pojkarna för, de ökade sitt genomsnittliga meritvärde från 191,8 till 194,0. Flickornas genomsnittliga meritvärde ökade från 214,8 till 215,6.

Flickor nådde målen i större utsträckning än pojkar i alla ämnen utom i ämnet idrott och hälsa. I ämnet teknik har pojkarna under tidigare år haft bättre måluppfyllelse än flickorna, år 2002 är det andra året i rad då andelen flickor som uppnått målen i ämnet är högre än andelen pojkar. Skillnaderna mellan flickors och pojkars genomsnittliga meritvärde (dvs. för de 16 bästa ämnena) varierade mellan kommunerna. Endast i fem kommuner hade pojkarna ett högre meritvärde än flickorna.

För att en elev ska vara behörig att söka till gymnasieskolans nationella och specialutformade program krävs lägst betyget godkänd i ämnena svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik. För de elever som saknar behörighet är det individuella programmet tillgängligt. Sedan kravet infördes 1998 har andelen behöriga elever minskat, från 91,4 procent våren 1998 till 89,2 procent år 2001. Denna negativa utveckling kan nu vara bruten, år 2002 var 89,5 procent av eleverna behöriga till gymnasieskolan. När det gäller eventuella skillnader mellan könen kan man se att av flickorna var 91 procent och av pojkarna 88 procent behöriga. Bland elever med utländsk bakgrund var det en lägre andel behöriga, 78,9 procent. I de ämnen som krävs för behörighet var det vanligast att eleven saknade betyg i matematik.

Våren 2002 avslutade mer än var fjärde elev (25,4 %) grundskolan utan att nå kunskapsmålen i ett eller flera av grundskolans ämnen, vilket framgår i tabell 26. Det är en försämring med fem procentenheter sedan de första eleverna fick mål- och kunskapsrelaterade slutbetyg våren 1998. Av samtliga elever var det 8,8 procent som inte nådde kunskapsmålen i ett ämne, 15,4 procent som inte nådde målen i två eller fler ämnen och 1,2 procent som saknade betyg i alla ämnen. Detta innebär att drygt 27 000 elever saknade godkänt betyg i ett eller flera ämnen. Andelen elever som inte nådde målen i ett eller flera ämnen varierade mellan kommunerna, från 4 till 46 procent. Bland de elever som saknade betyg i två eller fler ämnen var elever med utländsk bakgrund starkt överrepresenterade. Det fanns också skillnader mellan de olika ämnena. I de naturorienterade ämnena var det en hög andel elever som inte uppnådde målen, ca 10 procent.

Tabell 26.

Slutbetyg i år 9 läsåren
1997/98–2001/02

Läsår	Huvudman	Kön	Utl. bakgrund	Antal avgångna	Genomsnittligt meritvärde ¹⁾	Andel behöriga till gymnasieskolan	Elever som ej nått målen av de som fått eller skulle ha fått mål- och kunskapsrelaterade slutbetyg							
							Totalt		I ett ämne		I två eller fler ämnen		I alla ämnen (saknar slutbetyg)	
							Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
1997/98				97 258	201,2	91,4	19 753	20,4	7 018	7,2	11 737	12,1	998	1,0
1998/99				96 559	202,1	90,3	21 833	22,7	7 483	7,8	13 306	13,8	1 044	1,1
1999/00				99 957	202,9	89,4	24 127	24,3	8 049	8,1	14 909	15,0	1 169	1,2
2000/01				104 792	202,9	89,2	26 825	25,7	8 919	8,6	16 642	16,0	1 264	1,2
2001/02				107 134	204,6	89,5	27 020	25,4	9 365	8,8	16 414	15,4	1 241	1,2
därav														
Kommun				102 953	203,8	89,4	26 265	25,5	9 044	8,8	15 999	15,5	1 222	1,2
Fristående ²⁾				4 181	227,9	92,5	755	21,0	321	8,9	415	11,5	19	0,5
Pojkar				54 792	194,0	88,0	15 793	29,0	5 508	10,1	9 608	17,6	677	1,2
Flickor				52 342	215,6	91,0	11 227	21,6	3 857	7,4	6 806	13,1	564	1,1
Elever med svensk bakgrund				91 612	207,4	91,3	21 025	23,1	7 721	8,5	12 443	13,7	861	0,0
Elever med utländsk bakgrund				15 522	188,0	78,9	5 995	38,9	1 644	10,7	3 971	25,7	380	2,5

¹⁾ I resultatredovisningen har meritvärdet beräknats för de elever som fått betyg i minst ett ämne.²⁾ Inklusivt internationella skolor och riksinternatskolor.

Ämnesprov

Resultaten på de nationella ämnesproven i svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik i år nio är ett annat mått på elevernas prestationer. Ämnesproven, som är obligatoriska, genomfördes första gången vårterminen 1998. Uppgifter om resultat på proven uppskattas med hjälp av ett representativt urval av landets skolor. Resultaten på proven i svenska/svenska som andraspråk och engelska redovisas till skillnad från föregående år per delprov. Den sammanvägning som tidigare gjorts av delprovsresultaten görs inte längre, efter beslut av Skolverket. I svenska/svenska som andraspråk görs tre delprov, 97 procent uppnådde målen i muntlig förmåga, 93 procent i skrivande förmåga och 87 procent i läsförståelse. Även i engelska gjorde eleverna tre delprov, 97 procent nådde målen i muntlig förmåga, 96 procent i skrivande förmåga och 92 procent i receptiv förmåga (läs- och hörförståelse). I matematik nådde 86 procent målen på provet som helhet.

Det råder generellt en större överensstämmelse mellan måluppfyllelsen i ämnesproven och slutbetygen vad gäller svenska och engelska än i matematik. Slutbetygen i matematik visar en högre grad av måluppfyllelse än vad proven gör.

Över samtliga delprov är det en större andel pojkar än flickor som inte når målen på proven. Framförallt gäller det läsförståelse och skrivande förmåga i svenska/svenska som andraspråk och skrivande förmåga i engelska. I matematik var skillnaderna mellan könen inte så stora varken i ämnesproven eller i slutbetygen. Även fördelningen mellan betygen godkänd, väl godkänd och mycket väl godkänd var mer lika mellan könen i matematik jämfört med i engelska och svenska.

Övergång till gymnasieskola

Hösten 2002 gick nästan 98 procent av de elever som lämnade grundskolan vårterminen 2002 i gymnasieskolan. Det är i stort sett samma andel som under de fem närmast föregående åren. Om de individuella programmen räknas bort var övergångsfrekvensen 89 procent.

Det finns inga könsskillnader när det gäller sökande- och övergångsfrekvens till gymnasieskolan. Däremot sökte och började elever med utländsk bakgrund i något mindre utsträckning, vilket bl.a. kan hänga samman med att elever med utländsk bakgrund oftare har en ofullständig grundskoleutbildning.

Tabell 27.

Sökande- och övergångsfrekvens till gymnasieskolan hösten 1998–2002 för elever som avslutat grundskolans år 9 våren samma år

Elever		Sökande till gymnasieskolan från år 9		Intagna i gymnasieskolan från år 9	
Antal saknade betyg					
Behörighet till gymnasieskolan					
Kön			Andel (%) av elever som avslutat år 9 ¹⁾		Andel (%) av elever som avslutat år 9 ¹⁾
Utländsk bakgrund	Antal elever som avslutat år 9	Antal		Antal	
Huvudman					
1998	97 258	93 820	96,5	94 504	97,2
1999	96 647	94 936	98,2	94 329	97,6
2000	99 957	96 997	97,3	97 199	97,5
2001	104 792	102 408	98,0	101 843	97,5
2002	107 134	104 304	97,6	104 462	97,8
därav					
Elever som nått målen i alla ämnen	79 536	78 273	98,5	78 859	99,2
Elever som ej nått målen					
i ett ämne	9 365	9 187	98,3	9 162	98,0
i två eller flera ämnen	16 414	15 628	96,0	15 067	92,6
Elever utan slutbetyg	1 241	801	69,6	836	72,6
Pojkar	54 792	53 270	97,5	53 388	97,7
Flickor	52 342	51 034	97,8	51 074	97,9
Elever med svensk bakgrund	91 612	89 333	97,5	89 586	97,8
Elever med utländsk bakgrund	15 522	14 971	96,5	14 876	95,8
Kommun	102 953	100 438	97,8	100 461	97,8
Fristående ²⁾	4 181	3 866	93,1	4 001	96,4

¹⁾ Beräknas utifrån de elever som har fullständiga och korrekta personnummer i registret över elever som avslutat år 9.

²⁾ Inklusive internationella skolor och riksinternatskolor.

5

Specialskolan

5.1 Organisation

Utbildningen vid specialskolan är avsedd för barn och ungdomar med dövhet eller hörselskadade som inte kan gå i grundskolan. Utbildningen skall dock så långt det är möjligt motsvara den utbildning som ges i grundskolan men samtidigt utgå från varje elevs förutsättningar (se Skollagen 7 kap. 1 §).

De flesta skolpliktiga barn och ungdomar som är hörsel- eller talskadade får sin utbildning med hjälp av specialundervisning inom den vanliga grundskolan. De gravt hörsel- eller talskadade som undervisas vid specialskolorna är en mycket liten grupp inom det svenska skolväsendet. Elevutvecklingen under den senaste femårsperioden redovisas i nedanstående tabell.

Tabell 28.

Antal elever i specialskolan
15 oktober 1998–2002

	1998/1999	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Specialskolan totalt	809	808	807	777	757
därav					
Regionskolor för döva eller hörselskadade	602	606	599	579	579
Riksskolor					
Åsbackaskolan ¹⁾ , Gnesta	49	50	53	59	58
Ekeskolan ²⁾ , Örebro (t.o.m. 2000/01)	33	32	36	.	.
Hällsboskolan ³⁾ , Sigtuna (t.o.m. 2000/01)	125	120	119	.	.
Resurscenter					
Resurscenter syn, Örebro ⁴⁾ (fr.o.m. 2001/02)	.	.	.	44	34
Resurscenter tal och språk, Sigtuna ⁵⁾ (fr.o.m. 2001/02)	.	.	.	95	86

¹⁾ Riksskola för döva eller hörselskadade elever som också är utvecklingsstörda.

²⁾ Riksskola för synskadade elever som också är döva, hörselskadade eller utvecklingsstörda.

³⁾ Riksskola för dels talskadade elever, dels döva eller hörselskadade elever som inte kan gå i en regionskola på grund av beteendestörningar eller av andra speciella skäl än synskada eller utvecklingsstörning.

⁴⁾ Resurscenter med kvarvarande specialskoleverksamhet för synskadade elever som också är döva, hörselskadade eller utvecklingsstörda. Specialskolan har intagningsstopp fr.o.m. 1 juli 2001.

⁵⁾ Resurscenter med kvarvarande specialskoleverksamhet för elever med grav språkstörning. Specialskolan har intagningsstopp fr.o.m. 1 juli 2002.

Undervisningen i specialskolan är organiserad i tio årskurser. Döva och hörselskadade elever undervisas dels vid fem skolor med regionala upptagningsområden, dels vid den riksrekryterande Åsbackaskolan i Gnesta med speciell inriktning på barn- och ungdomar med flera funktionshinder. Tillsvidare bedrivs även undervisning för elever med flera funktionshinder vid Resurscenter syn i Örebro, tidigare Ekeskolan, och för elever med grav språkstörning vid Resurscenter tal och språk i Sigtuna, tidigare Hällsboskolan.

Sedan den 1 juli 2000 är specialskolorna inte längre enskilda myndigheter. De fem regionala skolenheterna samt Åsbackaskolan är sammanförda under Specialskolemyndigheten (SPM). Den 1 juli 2000 omvandlades också Hällsboskolan och Ekeskolan till resurscentra och ingår i Statens specialpedagogiska institut (SIT). Resurscenter syn i Örebro och Resurscenter tal och språk i Sigtuna kommer under en övergångsperiod att bedriva specialskoleverksamhet för de elever som påbörjat sin utbildning vid Ekeskolan och Hällsboskolan. Verksamheterna har dock intagningsstopp sedan 1 juli 2001 respektive 1 juli 2002.

Tabell 29.

Antal elever i specialskolan
15 oktober 2002 fördelade efter
skola, kön och funktionshinder

Skoltyp Skola Kön	Antal elever totalt	Antal elever ¹⁾				Antal elever som deltar i moders- målsundervisning
		med synskada	med dövhet/ hörselskada	med talskada	med ytterligare funktionshinder	
Samtliga specialskolor	757	34	636	87	166	7
därav Pojkar	418	22	326	70	99	5
Flickor	339	12	310	17	67	2
Regionskolor för döva eller hörselskadade	579	0	579	0	74	6
därav						
Birgittaskolan, Örebro	200	0	200	0	34	6
Kristinaskolan, Härnösand	71	0	71	0	12	0
Manillaskolan, Stockholm	141	0	141	0	17	0
Vänerskolan, Vänersborg	80	0	80	0	7	0
Östervångsskolan, Lund	87	0	87	0	4	0
därav Pojkar	294	0	294	0	44	4
Flickor	285	0	285	0	30	2
Riksskola						
Åsbackaskolan, Gnesta	58	0	57	1	58	0
därav Pojkar	33	0	32	1	33	0
Flickor	25	0	25	0	25	0
Resurscenter	120	34	0	86	34	1
Resurscenter syn, Örebro	34	34	0	0	34	0
Resurscenter tal och språk, Sigtuna	86	0	0	86	0	1

¹⁾ En elev kan förekomma i mer än en kolumn.

Hösten 2002 var 757 elever inskrivna i specialskolan, vilket betyder att elevantalet minskat med cirka tre procent jämfört med föregående år. Under perioden 1991–2002 har dock antalet inskrivna elever i specialskola ökat med närmare 11 procent. Läsåret 2002/03 kom eleverna från 167 kommuner och 452 elever (60 %) kom från en annan kommun än den där skolan var belägen. Av det totala antalet elever var 556 (73 %) bosatta i föräldrahemmet under utbildningen och 195 elever (26 %) var bosatta i olika typer av elevhem på eller i närheten av skolorna.

Av det totala antalet elever som var inskrivna i specialskola läsåret 2002/03 var 34 (4,5 %) elever synskadade, 636 (84 %) elever hörsel-skadade och 87 (11,5 %) talskadade. 166 (22 %) elever hade flera funktionshinder. Endast sju (1 %) av eleverna deltog i modersmåls-undervisning.

5.2 Resurser

Lärare

Antalet tjänstgörande lärare (exkl. korttidsanställda) i specialskolan var 348 enligt mätningen i oktober 2002. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 88 procent. Omräknat till heltidstjänster hade specialskolan tillgång till 307 lärare, vilket blir 40,6 heltidstjänstgörande lärare per 100 elever. Föregående läsår var antalet heltidstjänstgörande lärare per 100 elever 39,3.

Andelen lärare utan pedagogisk utbildning har ökat kraftigt under de senaste åren. Läsåret 2002/03 saknade mer än var fjärde (26 %) lärare pedagogisk utbildning. Läsåret 1996/97 var motsvarande andel nio procent. Även andel lärare med specialpedagogisk utbildning har minskat kraftigt, från 64,2 procent läsåret 1996/97 till 41,1 procent läsåret 2002/03.

Tabell 30.
Lärare i specialskolan
15 oktober 2000–2002¹⁾

Läsår	Antal tjänstgörande lärare			Genomsnittlig tjänstgöringsgrad i procent	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstj.) per 100 elever
	Totalt	därav			Totalt	därav m. tillsvid.- anställning	
Pedagogisk utbildning		Män	Kvinnor				
2000/01 Samtliga lärare	341	78	263	88,6	302	226	37,4
därav							
Antal med ped. utbildning	272	59	213	87,7	239	206	.
Andel (%) med ped. utbildning	79,8	75,6	81,0	.	78,9	91,1	.
Antal med spec. ped. utbildn.	172	35	137	89,8	155	149	.
Andel (%) med spec. ped. utbildn.	50,4	44,9	52,1	.	51,1	66,0	.
2001/02 Samtliga lärare	350	77	273	87,3	305	227	39,3
därav							
Antal med ped. utbildning	262	51	211	87,2	229	202	.
Andel (%) med ped. utbildning	74,9	66,2	77,3	.	74,8	89,0	.
Antal med spec. ped. utbildn.	165	30	135	89,1	147	140	.
Andel (%) med spec. ped. utbildn.	47,1	39,0	49,5	.	48,1	61,6	.
2002/03 Samtliga lärare	348	80	268	88,3	307	225	40,6
därav							
Antal med ped. utbildning	256	53	203	87,9	225	198	.
Andel (%) med ped. utbildning	73,6	66,3	75,7	.	73,3	87,9	.
Antal med spec. ped. utbildn.	143	29	114	89,5	128	124	.
Andel (%) med spec. ped. utbildn.	41,1	36,3	42,5	.	41,6	55,0	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

Kostnader

Verksamhetsåret 2002 uppgick kostnaden för specialskolan till cirka 444 miljoner kronor¹⁾, vilket är en minskning med närmare två procent i fasta priser sedan 2001. Minskningen av specialskolans kostnader beror framförallt på minskade kostnader för de största kostnads-

¹⁾ Exklusive kostnad för specialpedagogiskt resurscentrum.

posterna undervisning samt elevhem, vilka minskade med närmare två respektive fem procent. Förutom kostnad för lokaler (+3 %) och skolskjuts (+6,6 %) har även övriga kostnader minskat.

Kostnaden per elev uppgick till 579 300 kronor. Det är cirka 7 900 kronor (i fasta priser), eller drygt en procent, mer än år 2001. Undervisningskostnaden, som var 198 900 kronor per elev 2002, utgör i specialskolan endast drygt 30 procent av totalkostnaden. Jämfört med exempelvis grundskolan och gymnasieskolan där undervisningskostnaden utgör mellan 45 och 50 procent av den totala kostnaden är detta en förhållandevis låg andel. Per elev ökade kostnaden för undervisning med drygt en procent.

Elevhem är den näst största kostnadsposten efter undervisningskostnaden. År 2002 uppgick denna kostnad till 108 200 kronor per elev. Detta motsvarar cirka 19 procent av den totala kostnaden för specialskolan. Kostnaden för elevhem minskade med närmare 2 000 kronor per elev (i fasta priser) eller två procent jämfört med 2001.

Kostnaden för läromedel uppgick till 7 900 per elev och har minskat med drygt 24 procent jämfört med 2001. Kostnaden för skolskjuts som utgör åtta procent av specialskolans kostnader uppgick till 47 700 kr per elev 2002, vilket är en ökning med tio procent jämfört med föregående år. Övriga kostnader, dvs. kostnader för exempelvis administration, skolledning, SYV, kompetensutveckling och utvecklingsarbete uppgick till 97 900 kr per elev, vilket är i stort sett oförändrat jämfört med föregående år.

Kostnaden för specialpedagogiska resurscentra uppgick till 22,7 miljoner kronor 2002, en minskning drygt 13 procent jämfört med år 2001.

Tabell 31.
Kostnader för specialskolan 2000, 2001 och 2002 (löpande priser)

Samtliga specialskolor och resurscentra	Kostnad totalt miljoner kr	Andel (%)	Kostnad per elev ²⁾ , kr
2000 Totalt ¹⁾	488 ³⁾	.	.
Specialskolan	415	100	512 700
2001 Totalt ¹⁾	469	.	.
Specialskolan	443	100	559 300
2002 Totalt¹⁾	467		
Specialskolan	444	100	579 300
därav undervisning	153	34	198 900
lokaler	63	14	82 500
skolmåltider	15	3	19 000
läromedel/utrustning/			
skolbibliotek	6	1	7 900
skolskjuts/reseersättning	37	8	47 700
elevvård	13	3	17 200
elevhem	83	19	108 200
övrigt	75	17	97 900
Specialpedagogiska resurscenter	23	.	.

¹⁾ Inklusive specialpedagogiska resurscentra.

²⁾ Medeltal av antalet elever de två läsår som kalenderåret omfattar.

³⁾ I kostnaden för specialpedagogiskt resurscentrum ingick fram t.o.m. år 2000 även kostnader för Tomtebodaskolans resurscentrum. Fr.o.m. 2001 års kostnadsinsamling redovisas emellertid endast kostnader för resurscentrum vid regionskolorna för döva och hörselskadade, riksskolan i Gnesta samt resurscentra i Örebro och Sigtuna. Kostnaden för år 2001 och 2002 kan därför inte jämföras med tidigare års redovisning.

6

Särskolan

6.1 Organisation

Utbildningen i särskolan syftar till att ge utvecklingsstörda barn och ungdomar en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning. Utbildningen ska så långt som det är möjligt motsvara den som ges i grundskolan och gymnasieskolan (Skollagen 6 kap.1§).

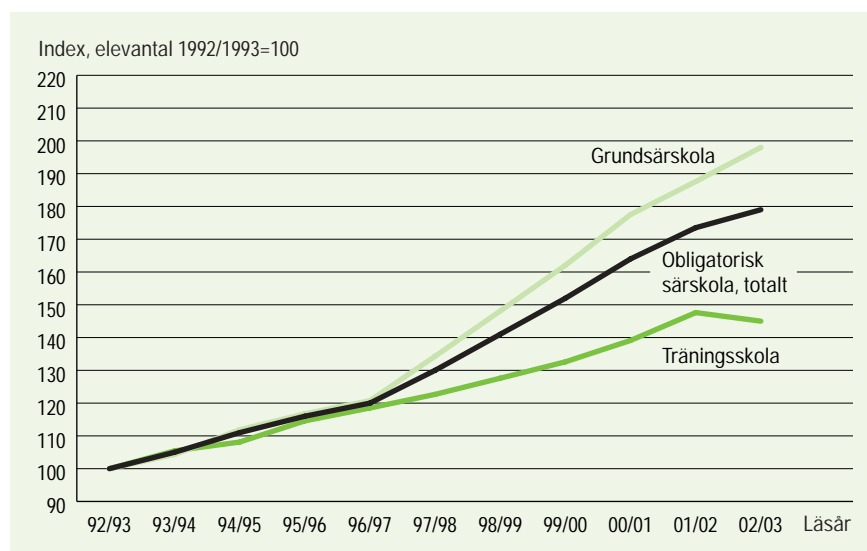
Den obligatoriska särskolan består av grundsärskola och träningskola. Den innebär nio års skolplikt för alla barn och ungdomar mellan 7 och 16 år. Därutöver har eleverna rätt till ett tionde, frivilligt skolår för att komplettera utbildningen. I grundsärskolan går elever med lindrig utvecklingsstörning. Eleverna undervisas i samma ämnen som grundskolans elever. Ämnenas innehåll och omfattning anpassas dock till varje elevs förutsättningar. Eleverna i träningskolan har handikapp som gör att de inte kan tillgodogöra sig undervisningen i grundsärskolan. Styrelsen för särskolan avgör om en elev som tas emot i särskolan ska gå i grundsärskolan eller träningskolan.

Genom en försöksverksamhet (SFS 1995:1249 se Skollagen 3 kap) har föräldrar till utvecklingsstörda barn fått ett ökat inflytande över sitt barns skolgång. Det innebär att barn inte får tas emot i särskolan utan vårdnadshavarens medgivande. Försöksverksamheten har nyligen förlängts (SFS 2000:446) och gäller till juni 2005. Lagen ger föräldrar rätt att avgöra var den obligatoriska skolgången ska ske. Däremot ges vårdnadshavare inte rätt att välja skolform inom särskolan, grundsärskola eller träningskola. Skolverket har i olika sammanhang funnit att det blir allt vanligare att kommuner inför rutinen att elev/vårdnadshavare måste ansöka om särskola innan mottagande sker.

Alla elever som fullgjort sin skolplikt i den obligatoriska särskolan ska erbjudas fortsatt fyraårig utbildning i gymnasiesärskolan. Gymnasiesärskolan erbjuder yrkesutbildning på samma sätt som gymnasieskolan i nationella, specialutformade eller individuella program. Styrelsen för särskolan avgör om en elev ska erbjudas yrkesutbildning på ett nationellt eller specialutformat program eller om eleven ska erbjudas yrkesträning eller verksamhetsträning inom ett individuellt program. De individuella programmen i gymnasiesärskolan riktar sig främst till elever som inte kan följa utbildningen på ett nationellt eller specialutformat program.

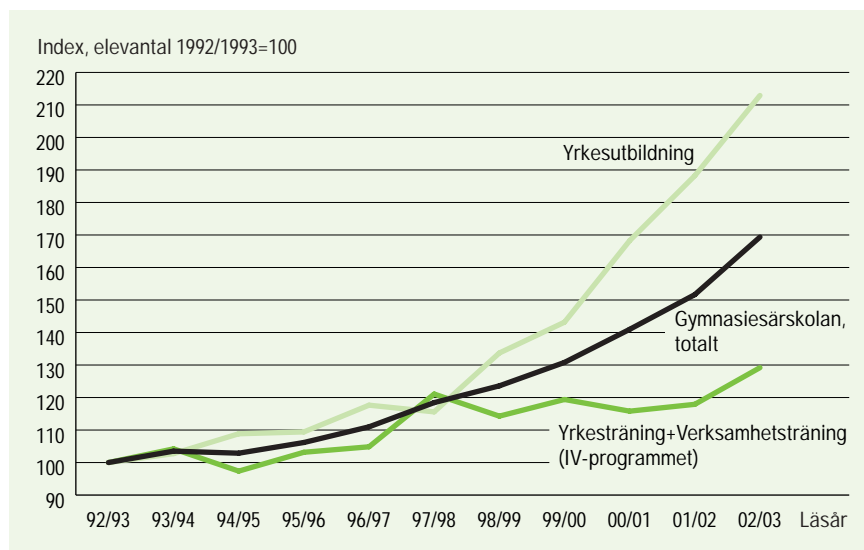
Särskolan omfattade totalt 20 941 elever hösten 2002. Av dessa gick 14 761 elever i den obligatoriska särskolan och 6 180 i gymnasiesärskolan. Av samtliga elever i särskolan var 60 procent pojkar och 40 procent flickor. Antalet elever i särskolan har ökat under hela 90-talet och har fortsatt att öka även de senaste tre åren (se diagram 8 och 9). I den obligatoriska särskolan har antalet elever ökat med 79 procent under tioårsperioden 1992/93–2002/03. Detta kan jämföras med grundskolans elevökning på 19 procent under samma period. För gymnasiesärskolan var elevökningen under samma period 69 procent medan antalet elever i gymnasieskolan ökade med 4 procent under samma tioårsperiod. Orsakerna till särskolans kraftigt ökande elevantal har undersökts i flera av Skolverkets utvärderingsrapporter. I en rapport från 1998 framkom bland annat att skolformen blivit mer accepterad¹. Kommunaliseringen och därmed den ökade närheten till skolan, har gjort sarskoleplacering lättare för elever och föräldrar. I rapporten "Hur särskild får man vara" från 2000, redovisades brist på kompetens och resurser i grundskolan som en förklaring till elevökningen i grundsärskolan. En ökad iver att testa och diagnostisera elever skapar också ett tryck på inskrivning i sarskolan.

Diagram 8.
Indexerad elevutveckling i den obligatoriska sarskolan 1992–2002

¹ Uppföljning och utvärdering av försöksverksamheten med ökat föräldrainflytande över val av skolform för utvecklingsstörda barn. Skolverket 1999

Diagram 9.
Indexerad elevutveckling i
gymnasiesärskolan 1992–2002

Statistik över elevökningen i grundsärskolan visar att ökningstakten varierar mellan olika delar av landet. I flera län har antalet elever mer än fördubblats sedan läsåret 1992/93. Andelen elever i grundsärskolan av samtliga elever i grundskolan varierar mellan länen. I Örebro län är andelen som lägst med mindre än en procent av alla elever i grundskoleålder. I Värmlands län är motsvarande andel knappt två procent. Ökningstakten skiljer sig också åt mellan länen. Från 1992/93 till 2001/02 har andelen i grundsärskolan av samtliga elever i grundskolan ökat med runt 0,8 procentenheter i Uppsala och Värmlands län medan ökningen var runt 0,2 procentenheter i Jönköpings och Kronobergs län. Övergången från grundskola till särskola pågår under hela grundskoleperioden. Ungefär hälften av eleverna i särskolans år 9 hade tidigare gått ett eller flera år i grundskolan.

Under hösten 2001 redovisade Skolverket till regeringen en utvärdering gällande kvalitén i särskolan. Resultaten från enkätundersökningen visade att eleverna i särskolan mår bra men att deras kunskapsutveckling är dålig. Bland orsakerna nämns brist på strategier för undervisning och organisation. Det ställs för låga krav på eleverna och de tilltros inte förmåga att kunna göra val, av exempelvis skola.²

Tabell 32.
Antal elever i särskolan den
15 oktober 1998–2002

	1998/1999	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Särskolan totalt	16 095	17 242	18 623	19 795	20 941
därav					
Obligatorisk särskola	11 585	12 469	13 479	14 261	14 761
Gymnasiesärskola	4 510	4 773	5 144	5 534	6 180

Huvudmannskapet för särskolan har under 1990-talets första hälft förts över från landstingen till kommunerna. Undantaget är en (1) skola som enligt särskilt beslut fortfarande drivs i landstingsregi. Härutöver bedrivs obligatorisk särskola vid 29 fristående skolor och gymnasiesärskola vid 18 fristående skolor läsåret 2002/03. Av tabell 33 framgår att majoriteten av eleverna i såväl obligatorisk särskola (97 %) som i gymnasiesärskola (92 %) fick sin utbildning i skolor med kommunal huvudman. Antalet elever som gick i fristående skolor utgör fortfarande en liten del av det totala antalet elever i särskolan. I fristå-

² *Kvalité i särskola – en fråga om värderingar. Regeringsuppdrag om särskolan oktober 2001. Skolverket 2001*

ende obligatoriska särskolor gick 3 procent av eleverna och i fristående gymnasiesärskolor gick 5 procent av eleverna. I grund- och gymnasieskola gick 5 respektive 8 procent av eleverna i fristående grund respektive gymnasieskolor läsåret 2002/03.

Totalt anordnades läsåret 2002/03 obligatorisk särskola vid 729 skolor (grundskolor med enbart integrerade elever ingår inte) i 280 kommuner. Motsvarande uppgifter för gymnasial särskola var 248 skolor i 182 kommuner. Det genomsnittliga antalet elever per skola var 20 i den obligatoriska särskolan och 25 i gymnasiesärskolan. Av eleverna i den obligatoriska särskolan var 7 procent bosatta i en annan kommun än den där skolan var belägen. I gymnasiesärskolan var 41 procent av eleverna bosatta i annan kommun. Andelen elever bosatta i annan kommun varierar med några procentenheter mellan åren, både för obligatoriska särskolan och gymnasiesärskolan.

Andelen elever i obligatoriska särskolan som fick sin utbildning integrerad i en grundskoleklass läsåret 2002/03, d.v.s. de gick minst halva tiden tillsammans med elever i grundskoleklass, var 16 procent. Andelen integrerade särskoleelever i en gymnasieskolklass var sex procent. I Skolverkets utvärdering år 2000 framkom att kommuner och län tillämpar olika synsätt eller ideologier när de hanterar elever i behov av särskilt stöd³. Detta kommer klarast till uttryck i synen på integrerad undervisning av särskoleelever tillsammans med grundskoleelever. I kommunerna varierar andelen integrerade elever mellan 0–100 procent. I glesbygdskommuner och landbygdskommuner är det vanligt med integrering, av praktiska skäl. De integrerade eleverna som placeras efter ”närhetsprincipen” får möjlighet att gå i samma skola som andra jämnåriga i området.

Det var 40 procent (2 452 elever) av gymnasiesärskolans elever som deltog i yrkesträning eller verksamhetsträning inom ramen för ett individuellt program (IV-program) medan 60 procent av eleverna (3 728 elever) deltog i yrkesutbildning enligt ett nationellt eller specialutformat program. De vanligaste nationella programmen var hotell- och restaurangprogrammet (628 elever), handels- och administrationsprogrammet (477 elever) och industriprogrammet (433 elever). Av eleverna i obligatorisk särskola och gymnasiesärskola deltog tre respektive en procent av eleverna i modersmålundervisning.

³ *Hur särskild får man vara?
En analys av elevökningen i
särskolan. Skolverket 2000*

Tabell 33.

Antal elever i särskolan den
15 oktober 1998–2002 fördelade
efter huvudman

Läsår	Integration	Antal elever i					Samtliga elever
		Obligatorisk särskola		Gymnasiesärskola			
		därav		Yrkesförberedande linjer/program	därav		
		Grundskola	Träningskola		Yrkesträning	Verksamhetsträning	
1998/99		7 831	3 754	2 341	1 482	687	16 095
därav	Integrerade	1 623	0	132	66	18	1 839
	Kommuner	7 706	3 572	2 153	1 334	625	15 390
	Landsting	13	1	106	39	12	171
	Fristående	112	181	82	109	50	534
1999/00		8 568	3 901	2 507	1 484	782	17 242
därav	Integrerade	1 729	0	139	36	8	1 912
	Kommuner	8 403	3 739	2 282	1 374	683	16 481
	Landsting	12	2	123	31	13	181
	Fristående	153	160	102	79	86	580
2000/00		9 386	4 093	2 946	1 343	855	18 623
därav	Integrerade	2 111	0	221	42	10	2 384
	Kommuner	9 197	3 950	2 709	1 290	715	17 861
	Landsting	12	2	122	41	13	190
	Fristående	177	141	115	12	127	572
2001/02		9 918	4 343	3 296	1 398	840	19 795
därav	Integrerade	2 197	0	179	43	9	2 428
	Kommuner	9 678	4 156	3 040	1 260	756	18 890
	Landsting	11	2	140	37	13	203
	Fristående	229	185	116	101	71	702
	Pojkar	5 902	2 613	1 960	833	484	11 792
	Flickor	4 016	1 730	1 336	565	356	8 003
2002/03		10 482	4 279	3 278	1 521	931	20 491
därav	Integrerade	2 352	0	289	59	20	2 720
	Kommuner	10 187	4 119	3 480	1 375	850	20 011
	Landsting	13	4	117	37	9	180
	Fristående	282	156	131	109	72	750
	Pojkar	6 233	2 622	2 165	903	537	12 460
	Flickor	4 249	1 657	1 563	618	394	8 481

6.2 Resurser

Lärare

Tabell 34 visar att i oktober 2002 tjänstgjorde 4 500 lärare i den obligatoriska särskolan med kommunal huvudman. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 67 procent och omräknat till heltidstjänster var antalet lärare 3 000. Det är en ökning med 84 heltidstjänster jämfört med året innan. I gymnasiesärskolan med kommunal huvudman tjänstgjorde 1 800 lärare med en genomsnittlig tjänstgöringsgrad på 72 procent. Omräknat till heltidstjänster var antalet lärare 1 300 vilket är en ökning med 88 heltidstjänster jämfört med året innan.

I fristående skolor var det 180 samt 149 tjänstgörande lärare, i den obligatoriska särskolan respektive gymnasiesärskolan. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 60 procent i den obligatoriska särskolan samt 70 procent i gymnasiesärskolan. Omräknat till heltidstjänster uppgick antalet lärare till 107 i obligatoriska särskolan och till 105 i gymnasie-

särskolan. I och med kommunaliseringen av särskolan arbetar nu så gott som samtliga särskolelärare i kommunala eller i fristående skolor.

Samtliga huvudmän inräknade fanns det 25,2 lärare per 100 elever i obligatoriska särskolan jämfört med 26,4 läsåret 1997/98. I beräkningen ingår inte integrerade elever. I gymnasiesärskolan var det 24,2 lärare per 100 elever jämfört med 25,5 läsåret 1997/98. I fristående skolor var det antalet lärare per 100 elever 28,5 i den obligatoriska särskolan samt 37,3 i gymnasiesärskolan.

Andelen lärare (heltidstjänster) med pedagogisk utbildning oavsett huvudman har minskat från 92 procent läsåret 1999/00 till 86 procent läsåret 2002/03 vad gäller den obligatoriska särskolan. Även i gymnasiesärskolan har andelen lärare (heltidstjänster) med pedagogisk utbildning minskat från 89 procent till 82 procent under samma tidsperiod. I fristående särskola var andelen med pedagogisk utbildning mycket lägre än för skolor med kommunal huvudman. Detta gällde såväl för den obligatoriska särskolan (62 %) som gymnasiesärskolan (55 %).

Tabell 34.

Lärare i särskolan 15 oktober
2000–2002¹⁾

Läsår	Antal tjänstgörande lärare			Genomsnittlig tjänstgöringsgrad i procent	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstj.) per 100 elever
	Totalt	Män	Kvinnor		Totalt	därav med tillsvidareanställning	
2000/01 Samtliga lärare i obligatorisk särskola	4 198	831	3 367	68,7	2 884	2 327	25,4
därav							
Antal med ped. utbildning	3 639	653	2 986	70,3	2 557	2 190	.
Andel (%) med ped. utbildn.	87	79	89	.	89	94	.
2000/01 Samtliga lärare i gymnasiesärskola	1 717	625	1 092	70,7	1 214	1 001	24,9
därav							
Antal med ped. utbildning	1 417	494	923	72,0	1 020	915	.
Andel (%) med ped. utbildn.	83	79	85	.	84	91	.
2001/02 Samtliga lärare i obligatorisk särskola	4 482	888	3 594	67,9	3 044	2 469	25,3
därav							
Antal med ped. utbildning	3 814	674	3 140	70,0	2 669	2 312	.
Andel (%) med ped. utbildn.	85	76	87	.	88	94	.
2001/02 Samtliga lärare i gymnasiesärskola	1 851	676	1 175	72,1	1 334	1 105	25,2
därav							
Antal med ped. utbildning	1 485	514	971	73,0	1 084	991	.
Andel (%) med ped. utbildn.	80	76	83	.	81	90	.
2002/03 Samtliga lärare i obligatorisk särskola	4 660	937	3 723	67,0	3 124	2 502	25,2
därav							
Antal med ped. utbildning	3 862	678	3 184	69,7	2 692	2 308	.
Andel (%) med ped. utbildn.	83	72	86	.	86	92	.
2002/03 Samtliga lärare i gymnasiesärskola	1 973	735	1 238	71,4	1 409	1 145	24,2
därav							
Antal med ped. utbildning	1 580	544	1 036	72,8	1 150	1 035	.
Andel (%) med ped. utbildn.	80	74	84	.	82	90	.
Per huvudman 2002/03							
Obligatorisk särskola	4 660	937	3 723	67,0	3 124	2 502	25,2
Kommun (samtliga lärare)	4 468	892	3 576	67,3	3 009	2 401	25,0
Landsting (samtliga lärare)	13	5	8	60,8	8	6	52,7
Fristående (samtliga lärare)	180	41	139	59,6	107	95	28,5
Gymnasiesärskola	1 973	735	1 238	71,4	1 409	1 145	24,2
Kommun (samtliga lärare)	1 766	646	1 120	71,8	1 267	1 025	23,6
Landsting (samtliga lärare)	58	32	26	64,7	38	27	24,2
Fristående (samtliga lärare)	149	57	92	70,2	105	92	37,3

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

Kostnader

Kommunernas kostnader för kommunal särskola var 4,5 miljarder kronor år 2002. Kommunerna betalade dessutom 202,7 miljoner kronor i ersättningar till fristående särskolor och 37,1 miljoner kronor i ersättningar till landsting. I två landsting finns det riksrekryterande särskolor med statsbidrag. Statsbidraget uppgick till 9,3 miljoner kronor år 2002.

Kostnaden per elev är något högre i obligatoriska särskolan än i gymnasiesärskolan, 239 200 kronor jämfört med 222 900 kronor, exklusive kostnaden för skolskjuts. Totalkostnaden exklusive kostnaden för skolskjuts har här dividerats med antalet elever i särskolan som inte är integrerade i grundskolan respektive gymnasieskolan. Kostnaderna för de integrerade eleverna är svåra att särskilja i kostnaderna för grundskolan respektive gymnasieskolan och ingår därför i grundskol- respektive gymnasieskolredovisningen. Vissa av de kostnader som här antas bara ha kommit de icke-integrerade särskoleeleverna till del kan avse även integrerade särskoleelever. I så fall är den kostnad per elev som redovisas här något överskattad. Skolskjutskostnaden har i tabell 35 fördelats på alla särskoleelever, integrerade såväl som ej integrerade, eftersom skolskjutskostnaden vanligtvis avser hela särskolans elevgrupp.

Kostnaden per elev i obligatoriska särskolan har ökat med 2,6 procent (i fasta priser) sedan 2001. I gymnasiesärskolan har kostnaden per elev minskat med en procent.

Undervisningskostnaden är den största delkostnaden. Den uppgår till 123 600 kronor per elev i obligatorisk särskola och är 18 000 kronor lägre i gymnasiesärskolan. Lokalkostnaden är däremot betydligt högre i gymnasiesärskolan, 36 300 kronor per elev jämfört med 24 300. Även kostnaden för läromedel/utrustning är betydligt högre i gymnasiesärskolan än i obligatorisk särskola. I obligatorisk särskola är däremot skolskjutskostnaden och övriga kostnader, t ex för elevassistenter, högre.

Kostnaden per elev varierar stort mellan kommuner. I många kommuner är elevantalet mycket lågt. Det är framför allt i dessa kommuner som extremt höga eller extremt låga kostnader förekommer.

Tabell 35.

Kostnader för särskolan 2000–2002 (löpande priser)

	Kostnad totalt miljoner kr ¹⁾	Andel (%)	Kostnad per elev ²⁾ , kr
2000 Totalt ³⁾	3 657	100	238 800
2001 Totalt ³⁾	4 086	100	251 900
2002 Totalt³⁾	4 504	100	261 400
Obligatorisk särskola	3 252	100	270 000
därav undervisning	1 487	46	123 600
lokaler	292	9	24 300
skolmältider	53	2	4 400
läromedel/utrustning/ skolbibliotek	59	2	4 900
skolskjuts/reseersättning	374	11	30 800
elevvård	53	2	4 400
övrigt	934	29	77 600
Gymnasiesärskola	1 252	100	241 300
därav undervisning	548	44	105 600
lokaler	188	15	36 300
skolmältider	21	2	4 000
läromedel/utrustning/ skolbibliotek	47	4	9 200
skolskjuts/reseersättning	95	7	18 400
elevvård	21	2	4 000
övrigt	331	26	63 900

¹⁾ Kostnader för elever integrerade i grund- eller gymnasieskola ingår inte.

²⁾ Medeltal av antalet elever de två läsår som kalenderåret omfattar.

³⁾ Kostnader för riksrekryterande landstings- skolor med statsbidrag ingår inte. Statsbidraget uppgick till 9,3 milj kr 2002. Kostnader för fristående särskolor och för den särskoleutbildning kommuner köper från landsting ingår inte heller. Kommunernas ersättning till fristående skolor uppgick till 202,7 milj kr, till landsting till 37,1 milj kr år 2002.

7

Gymnasieskolan

Gymnasieskolans rekryteringsbas utgörs till största delen av elever som avslutat år 9 i grundskolan närmast föregående läsår. Av de 129 700 elever som gick år 1 i gymnasieskolan hösten 2002 kom 81 procent, 104 500 elever, direkt från grundskolan. Dessa utgjorde 97,8 procent av de 107 100 elever som avslutade grundskolans årskurs 9 våren 2002. Drygt 109 100 elever var nybörjare i gymnasieskolan, dvs. de hade inte tidigare påbörjat en gymnasieutbildning. Samtliga de 114 000 som sökte var i utbildning i oktober. Antalet elever som kommer att sluta grundskolan förväntas öka till ca 126 000 elever år 2006. Därefter kommer elevantalet att minska och därmed också rekryteringsbasen för gymnasieskolan.

Av eleverna som gick i år 1 på nationella program kom 86 procent direkt från grundskolan. Motsvarande andel var för specialutformade program 85 procent, för individuella program 48 procent och för International Baccalaureate (IB) 75 procent. IB är en utbildning som leder till en internationell examen som är godkänd för inträde till universitet i ett stort antal länder.

7.1 Organisation

Gymnasieutbildning anordnas av kommuner, landsting och i fristående skolor. Den innefattar 17 nationella program samt specialutformade och individuella program. De nationella programmen är oftast uppdelade i inriktningar¹ som eleverna kan välja mellan från det andra året.

Gymnasieutbildningen byggs upp av olika kurser av vilka ett antal kurser, kärnämneskurser, är obligatoriska för alla elever på de nationella och specialutformade programmen. Nationella programmen

¹ Infördes fr.o.m. höstterminen 2000. För elever som började i gymnasieskolan före den 1 juli 2000 var programmen grenindelade.

innehåller också obligatoriska så kallade karaktärsämnen, vilka är specifika för de olika programmen. Utöver kärn- och karaktärsämneskurserna för det egna programmet ska eleven välja ytterligare ett antal kurser enligt eget önskemål, och kan också välja att utöka studierna med kurser utöver vad programplanen kräver. På detta sätt finns förutsättningar för att utbildningen ska kunna formas efter individuella önskemål. Timplanen uttrycks som riktvärden för utbildningens omfattning för ämnen och totalt på de olika programmen.

Varje kommun är skyldig att erbjuda alla ungdomar i kommunen, fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år, möjlighet att påbörja utbildning på program antingen i den egna kommunen eller genom avtal i annan kommun. De ungdomar som inte tagits in på något nationellt program ska erbjudas utbildning på specialutformade eller individuella program. Elevutvecklingen i gymnasieskolan under de senaste fem läsåren redovisas i tabell 36.

Tabell 36.

Antal elever i gymnasieskolan 15 oktober 1998–2002 fördelade efter huvudman

	1998	1999	2000	2001	2002
Gymnasieskolan totalt	309 143	305 579	305 270	311 121	322 587
därav					
Kommunala skolor	284 989	286 629	283 361	287 093	291 316
Landstingsskolor	13 238	5 017	4 856	5 163	4 859
Fristående skolor	8 647	11 379	14 251	17 887	25 365
Internationella	175	184	165	173	218
Riksinternatskolor	919	936	902	805	829
Kompletterande skolor	1 175	1 434	1 735	– ¹⁾	– ¹⁾

¹⁾ Från och med 2001 räknas inte kompletterande skolor som fristående gymnasieskolor och ingår därför inte längre i statistiken för gymnasieskolan.

Hösten 2002 var knappt 322 600 elever inskrivna i gymnasieskolan, vilket är nästan 11 500 fler än hösten 2001 (+3,7 %) och drygt 19 000 fler än hösten 2000 (+6,3 %). Drygt 90 procent av alla elever i gymnasieskolan hösten 2002 fick sin utbildning i kommunala skolor medan 1,5 procent deltog i utbildningar som anordnades av landstingen (omvårdnads- och naturbruksprogrammen), 7,9 procent gick i fristående skolor och 0,3 procent i övriga skolor. Antalet elever i landstingens gymnasieskolor har minskat med 11 900 elever (-71 %) jämfört med 1997. Detta förklaras främst av att kommunerna övertagit ansvaret för tidigare landstingsutbildning inom främst omvårdnadsprogrammet, men också av att antalet elever som läser omvårdnadsprogrammet har minskat. Antalet elever i fristående skolor har ökat med ungefär 7 500 elever från föregående år. Jämfört med hösten 1997 har antalet elever i fristående skolor ökat från 6 800 till närmare 25 400 elever.

De fristående skolorna på gymnasieskolenivå med kommun- eller statsbidrag kan delas in i fristående gymnasieskolor (194 skolor, 25 365 elever), internationella skolor (3 skolor, 218 elever) samt riksinternatskolor (3 skolor, 829 elever).² De fristående gymnasieskolorna och riksinternatskolorna anordnar utbildning motsvarande den som ges i kommunala gymnasieskolor. Det finns även ett antal skolor som inte erhåller statsbidrag men som begärt och blivit ställda under statlig tillsyn, vilket är en av förutsättningarna för att eleverna ska få rätt till studiestöd. Dessa skolor har inte någon skyldighet att lämna uppgif-

² Från och med 2001 räknas inte kompletterande skolor som fristående gymnasieskolor och ingår därför inte längre i statistiken för gymnasieskolan. Dessa redovisas tillsammans med övriga kompletterande utbildningar, se kapitel 12 Kompletterande utbildningar:

ter till uppföljningssystemet och ingår därför inte i statistiken över fristående skolor.

Hösten 2002 anordnade 274 av landets 289 kommuner gymnasieutbildning i egen regi. Tjugoåtta kommuner har gått samman i elva gymnasieförbund. Utbudet av nationella program varierade mellan kommunerna; det fanns 111 kommuner som hade minst tio nationella program, medan 50 hade fem nationella program eller färre. 35 kommuner anordnade enbart individuellt program.

Av det totala antalet elever i gymnasieskolan gick 26 procent av eleverna i skola i en annan kommun än hemkommunen. För skolkommunerna varierade andelen elever från andra kommuner mellan inga elever (19 kommuner) och 89 procent av eleverna. I 19 kommuner kommer än hälften av eleverna från annan kommun.

Tabell 37.

Antal kommuner, skolor och elever i gymnasieskolan 15 oktober 1998–2002

Läsår Huvudman	Antal skol- kommuner	Antal skolor	Antal elever ¹⁾	Antal elever per		Elever bosatta annan kommun	
				Kommun	Skola	Antal	Andel (%)
1998/99	279	624	309 143	1 108	495	76 391	24,7
1999/00	277	595	305 579	1 103	514	76 447	25,0
2000/01	277	654	305 270	1 102	467	77 050	25,2
2001/02	275	654	311 121	1 131	476	79 896	25,7
2002/03	274	717	322 587	1 177	450	85 174	26,4
därav							
Kommun	272	487	291 316	1 071	598	67 444	23,2
Landsting	29	30	4 859	168	162	3 991	82,1
Fristående skolor	69	194	25 365	368	131	13 116	51,7
Internationella skolor	1	3	218	218	73	107	49,1
Riksinternatskolor	3	3	829	276	276	516	62,2

¹⁾ T.o.m.läsåret 2000/01 ingår elever i kompletterande skolor i antalsuppgiften.

För kommuner med egen gymnasieskola varierade andelen folkbokförda elever som utbildades i annan kommuns gymnasieskola varierade mellan 1,9 och 99,2 procent. Generellt kan sägas att små kommuner och landsbygdskommuner hade stora andelar elever som gick i gymnasieskola i annan kommun, medan andelen var lägst i storstäder och större kommuner.

I oktober 2002 var antalet skolor (inkl. skolor med enbart individuella program) 717 stycken, 63 fler än föregående år. Antalet kommunala skolor ökade med 15 och fristående skolor med 52. Det genomsnittliga antalet elever per skola var 450, betydligt fler i kommunala skolor (598) än i landstingsskolor (162) och fristående skolor (131). Utbildningen vid en gymnasieskola är ofta förlagd till flera olika lokaler. På många håll förekommer också lokalmässig samverkan med komvux. Detta innebär att måttet skolstorlek för gymnasieskolan har en organisatorisk innebörd och inte på samma sätt som för grundskolan speglar hur många elever som undervisas i samma skolbyggnad. I de fristående skolorna har det genomsnittliga antalet elever ökat trots att antalet fristående gymnasieskolor har ökat, vilket förklaras av det stora nytillskottet av elever.

Hösten 2002 gick 92 procent av alla elever i gymnasieskolan på något av de 17 nationella programmen eller på ett specialutformat program. Sju procent gick på ett individuellt program och en procent gick på

Tabell 38.

Antal elever i gymnasieskolan
15 oktober 2002 fördelade efter
studieväg

Program därav inriktning anknytning	Antal skol- kommuner	Antal skolor	Antal elever år 1		Förändring för år 1		Antal elever år 2	Antal elever år 3	Samtliga elever	
			Totalt	därav kvinnor	Antal	Andel (%)			Totalt	därav kvinnor
Barn- och fritidsprogrammet	165	172	4 766	3 466	145	3,1	4 028	3 521	12 315	9 238
inriktning fritid	.	120	968	879	1 847	972
pedagogisk och social verksamhet	.	163	3 034	2 637	5 671	4 775
lokal	.	3	26	5	31	25
Byggprogrammet	115	118	3 569	110	312	10	3 041	2 557	9 167	225
inriktning anläggning	.	30	227	139	366	6
husbyggnad	.	112	2 239	1 874	4 113	31
måleri	.	50	442	382	824	74
plåtslageri	.	23	82	111	193	1
lokal	.	6	51	51	102	3
Elprogrammet	158	170	5 109	115	156	3	4 348	4 060	13 517	244
inriktning automation	.	76	553	470	1 023	14
datorteknik	.	128	1 376	1 349	2 725	38
elektronik	.	96	601	635	1 236	23
elteknik	.	135	1 762	1 575	3 337	52
lokal	.	6	56	31	87	2
Energiprogrammet	45	46	793	22	102	15	622	556	1 971	72
inriktning drift- och underhållsteknik	.	13	81	87	168	15
sjöfartsteknik	.	7	118	114	232	18
VVS- och kylteknik	.	39	409	337	746	13
lokal	.	2	14	18	32	4
Estetiska programmet	131	153	6 373	4 537	406	7	5 469	4 489	16 331	11 679
inriktning bild- och formgivning	.	103	1 742	1 455	3 197	2 543
dans	.	50	625	440	1 065	1 003
musik	.	100	1 903	1 597	3 500	1 859
teater	.	73	958	779	1 737	1 413
lokal	.	14	241	218	459	324
Fordonsprogrammet	142	153	4 218	281	155	4	3 529	3 103	10 850	572
inriktning flygteknik	.	5	146	157	303	7
karosseri	.	27	217	145	362	14
maskin- och lastbilsteknik	.	57	341	280	621	11
personbilsteknik	.	126	1 338	1 116	2 454	87
transport	.	65	1 391	1 311	2 702	169
lokal	.	11	96	94	190	3
Handels- och adm. programmet	149	164	4 883	3 112	-170	-3,4	4 478	3 813	13 174	8 015
inriktning handel och service	.	152	3 418	2 917	6 335	3 461
turism och resor	.	97	893	755	1 648	1 266
lokal	.	11	167	141	308	176
Hantverksprogrammet	75	89	2 139	1 794	246	13	1 701	1 390	5 230	4 438
inriktning lokal	.	12	345	289	634	540
Hotell- och rest. programmet	139	146	5 690	3 311	205	4	4 758	4 181	14 629	8 384
inriktning hotell	.	48	587	510	1 097	902
restaurang – måltidsservice	.	133	3 953	3 433	7 386	3 894
lokal	.	12	218	238	456	277
Industriprogrammet	133	135	1 623	108	-124	-7,1	1 616	1 293	4 532	276
inriktning lokal	.	31	417	334	751	70
Livsmedelsprogrammet	30	30	598	419	98	20	465	427	1 490	999
inriktning lokal	.	9	136	104	240	165

Program därav inriktning anknötning	Antal skol- kommuner	Antal skolor	Antal elever år 1		Förändring för år 1		Antal elever år 2	Antal elever år 3	Samtliga elever	
			Totalt	därav kvinnor	Antal	Andel (%)			Totalt	därav kvinnor
Medieprogrammet	86	99	4 667	2 673	-20	0	4 218	3 816	12 701	7 162
inriktning medieproduktion	.	95	3 973	3 568	7 541	4 213
tryckteknik	.	6	57	46	103	29
lokal	.	3	188	202	390	247
Naturbruksprogrammet	53	56	3 047	2 034	297	11	2 419	2 068	7 534	4 901
inriktning djurvård	.	25	529	442	971	856
hästhållning	.	30	523	443	966	945
jord	.	31	366	396	762	234
miljö- och naturvård	.	6	35	15	50	37
skog	.	18	245	177	422	31
trädgård	.	15	126	132	258	165
lokal	.	17	435	323	758	435
Naturvetenskapsprogrammet	199	289	13 872	6 268	-527	-4	13 244	13 910	41 026	18 506
inriktning matematik – datavetenskap	.	210	2 888	3 518	6 406	1 329
miljövetenskap	.	116	496	705	1 201	880
naturvetenskap	.	270	9 139	9 036	18 175	9 339
lokal	.	19	546	472	1 018	490
Omvårdnadsprogrammet	138	146	3 573	3 094	321	10	2 840	2 912	9 325	8 207
inriktning lokal	.	5	85	54	139	112
Samhällsvetenskapsprogrammet	207	328	25 100	15 462	71	0	23 730	22 690	71 520	44 805
inriktning ekonomi	.	247	8 096	8 536	16 632	8 915
kultur	.	150	1 541	1 307	2 848	2 148
samhällsvetenskap	.	297	10 782	9 813	20 595	13 279
språk	.	186	1 707	1 744	3 451	3 077
lokal	.	39	1 388	1 079	2 467	1 635
Teknikprogrammet	187	215	6 710	794	-631	-9	6 423	6 005	19 138	2 082
inriktning datorteknik	.	83	1 644	1 595	3 239	190
teknik, miljö och samhällsbyggande	.	9	87	110	197	27
människa och teknik	.	16	251	223	474	98
teknik och företagande	.	61	665	678	1 343	110
virtuell design	.	30	276	296	572	136
lokal	.	38	995	784	1 779	300
Samtliga nationella program	237	540	96 730	47 600	1 042	1	86 929	80 791	264 450	129 805
inriktning	.	150	5 404	4 437	9 841	4 808
Specialutformade program	152	330	12 111	5 402	2 636	28	9 598	8 658	30 367	14 165
riksrekryterande ³⁾	.	24	438	283	.	.	381	344	1 163	670
utan programtillhörighet	.	1	10	0	.	.	0	0	10	0
med anknötning till:	.				.	.				
Barn- och fritid (BF)	.	19	275	216	.	.	149	181	605	460
Bygg (BP)	.	12	251	21	.	.	149	106	506	60
EI (EC)	.	34	1 631	144	.	.	882	544	3 057	265
Energi (EN)	.	4	18	3	.	.	12	11	41	3
Estetiska (ES)	.	52	650	459	.	.	442	365	1 457	979
Fordon (FP)	.	12	120	2	.	.	50	33	203	4
Handels- och adm. (HP)	.	31	280	124	.	.	159	162	601	320
Hantverk (HV)	.	10	133	115	.	.	127	128	388	330
Hotell- o. restaurang (HR)	.	10	130	73	.	.	118	88	336	226
Industri (IP)	.	35	756	115	.	.	640	583	1 979	337
Livsmedel (LP)	.	0
Medie (MP)	.	35	810	331	.	.	566	375	1 751	805
Naturbruk (NP)	.	7	212	145	.	.	68	73	353	270
Naturvetenskap (NV)	.	103	781	417	.	.	890	1 012	2 683	1 398
Omvårdnad (OP)	.	17	278	225	.	.	170	151	599	488
Samhällsvetenskap (SP)	.	169	3 680	2 128	.	.	3 780	3 671	11 131	6 474
Teknik (TE)	.	51	678	107	.	.	651	630	1 959	260

Program därav inriktning anknytning	Antal skol- kommuner	Antal skolor	Antal elever år 1 därav		Förändring för år 1 mellan 2001 & 2002		Antal elever år 2	Antal elever år 3	Samtliga elever därav	
			Totalt	kvinnor	Antal	Andel (%)			Totalt	kvinnor
Individuella program	271	399	18 682	7 978	297	2	2 888	1 719	23 289	9 786
med anknytning till:										
Barn- och fritid (BF)	64	67	410	305	.	.	113	67	590	448
Bygg (BP)	31	32	173	3	.	.	73	51	297	6
EI (EC)	24	24	74	0	.	.	16	10	100	2
Energi (EN)	8	8	19	0	.	.	3	0	22	0
Estetiska (ES)	31	38	169	124	.	.	51	45	265	194
Fordon (FP)	47	51	360	8	.	.	145	132	637	14
Handels- och adm. (HP)	52	60	357	197	.	.	103	105	565	316
Hantverk (HV)	14	15	52	14	.	.	26	10	88	35
Hotell- o. restaurang (HR)	42	43	216	114	.	.	82	90	388	179
Industri (IP)	45	45	138	9	.	.	91	75	304	10
Livsmedel (LP)	4	4	47	19	.	.	10	12	69	25
Medie (MP)	16	18	40	21	.	.	24	13	77	32
Naturbruk (NP)	15	15	68	22	.	.	53	37	158	61
Naturvetenskap (NV)	24	33	58	29	.	.	32	36	126	57
Omvårdnad (OP)	49	50	229	200	.	.	55	47	331	295
Samhällsvetenskap (SP)	42	58	195	98	.	.	105	103	403	207
Teknikprogrammet (TE)	14	17	378	129	.	.	12	12	402	132
Läringsutbildning (IVLL)	7	8	46	7	.	.	29	27	102	12
Invandrarintroduktion (IVIK)	45	64	2 688	1 266	.	.	201	1	2 890	1 347
Samtliga program	274	685	127 523	60 980	3 975	3,2	99 415	91 168	318 106	153 756
International baccalaureate	24	29	995	625	171	20,8	825	572	2 392	
Utbildning vid fristående skola¹⁾	21	33	1 224	611	969	380,0	444	421	2 089	1 098
utan programtillhörighet	1	2	62	26	.	.	37	65	164	83
med programtillhörighet till:										
Barn- och fritid (BF)	0	0
Bygg (BP)	0	0
EI (EC)	1	1	23	16	.	.	0	0	23	16
Energi (EN)	0	0
Estetiska (ES)	1	2	96	76	.	.	62	55	213	161
Fordon (FP)	3	3	63	2	.	.	20	17	100	3
Handels- och adm. (HP)	3	3	50	30	.	.	0	0	50	30
Hantverk (HV)	0	0	0	0	0	0
Hotell- o. restaurang (HR)	0	0	0	0	0	0
Industri (IP)	2	2	59	16	.	.	0	0	59	16
Livsmedel (LP)	0	0
Medie (MP)	2	2	48	14	.	.	0	0	48	14
Naturbruk (NP)	1	1	61	55	.	.	0	0	61	55
Naturvetenskap (NV)	3	3	123	46	.	.	45	23	191	71
Omvårdnad (OP)	2	2	74	64	.	.	27	0	101	90
Samhällsvetenskap (SP)	16	19	565	266	.	.	253	261	1 079	559
Teknik (TE)	0	0
Gymnasieskolan totalt	274	717	129 742	62 216	5 115	4,1	100 684	92 161	322 587	154 854

Anm: I summaraden för de olika programmen redovisas det totala antalet elever på programmet.

Detta antal kan skilja sig från summan av de elever som särredovisas på olika inriktningar inom programmet – nationella och lokala – i det fall det finns elever på program för vilka uppgift om programinriktning saknas.

¹⁾ Från och med läsåret 2002/03 särredovisas elever på utbildningar vid fristående gymnasieskolor inom en egen grupp, "Utbildningar vid fristående skolor" (inklusive internationella skolor och riksinternatskolor) på de nationella program till vilka utbildningarna förts i bidragshänseende. Alla utbildningar som godkännts före 2003 har inte kodats om ännu. Elever på dessa utbildningar redovisas i denna tabell på de nationella program utbildningarna hittills varit registrerade. De som hittills förts över är Waldorfbildningar, utbildningar vid Tyska skolan och Lycée Francais samt vissa övriga utbildningar som tidigare varit registrerade som specialutformade program. Fr.o.m. läsåret 2003/04 kommer samtliga elever vid fristående gymnasieskolor att redovisas inom gruppen "Utbildningar vid fristående skolor".

annan gymnasial utbildning än program. Av de 129 742 elever som gick i år 1 på ett program gick 75 procent på ett nationellt program, 10 procent på specialutformat program³ och 14 procent på ett individuellt program. Utöver dessa gick knappt 1 procent av eleverna på International Baccalaureate.

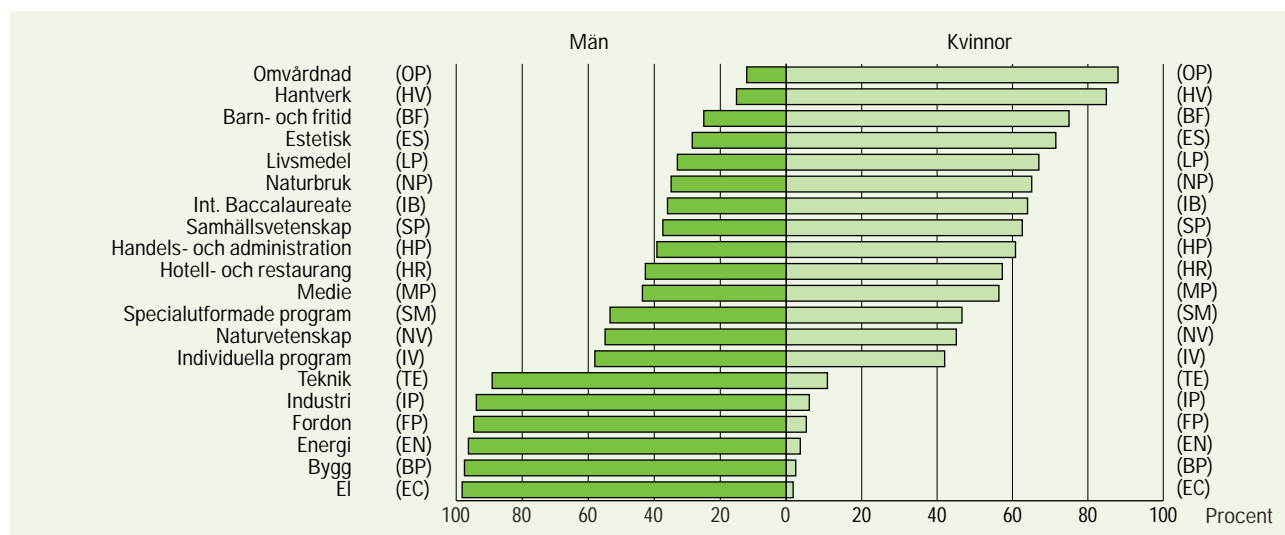
Mellan 2001 och 2002 ökade antalet elever i år 1 på gymnasieskolans program med 4,1 procent. Andelen elever ökade mest på specialutformade program, livsmedelprogrammet, samt energiprogrammet med 28, 20 respektive 15 procent. På fem program minskade antalet elever, mest på teknik- och industriprogrammen med 9 respektive 7 procent.

Hösten 2002 var 51,5 procent av samtliga elever i gymnasieskolan män och 48,5 procent kvinnor, men på de olika programmen fanns liksom tidigare år stora skillnader vad gäller könsfördelningen. På de nationella programmen varierar andelen kvinnor från 88 procent på omvårdnadsprogrammet till endast 2 procent på elprogrammet. På bygg-, el-, energi-, fordons- och industriprogrammen var andelen kvinnor mindre än tio procent. Endast på hotell- och restaurang-, media och naturvetenskapsprogrammen, specialutformade samt individuella program var könsfördelningen relativt jämn (maximalt 60 procent elever av endera könet).

När programgymnasiet infördes 1993/94 delades flertalet program in i olika grenar. I samband med reformeringen av gymnasieskolan inför läsåret 2000/01 övergick programmen till att indelas i inriktningar. Liksom tidigare väljer eleverna inriktning på sina studier först i år 2. Det innebär att alla elever i gymnasieskolan läsåret 2002/03 finns i år 2 och år 3 följer inriktningar.

Diagram 10.

Andel män respektive kvinnor per program/IB i gymnasieskolan 15 oktober 2002

³ I redovisningen för specialutformade program ingår elever på utbildningar vid vissa fristående skolor, inklusive Waldorfbildningar, Tyska skolan och Lycée Francais. Totalt antal elever i år 1 den 15 okt. 2002 på dessa utbildningar är 1 224 elever.

Lokala inriktningar

Gymnasiet ger kommunerna möjlighet att anordna lokala inriktningar knutna till de nationella programmen för att till exempel tillmötesgå önskemål från elever eller för att svara mot ett sådant lokalt eller regionalt utbildningsbehov som de nationellt fastställda inriktningarna inte tillgodoser (2 kapitel 11 § gymnasieförordningen).

Hösten 2002 anordnades lokala inriktningar vid 150 skolor i 103 kommuner och tre fristående skolor. Det totala antalet elever på lokala inriktningar var drygt 9 841, en minskning med 14 procent jämfört med hösten 2001. 49 procent av det totala antalet elever på de lokala inriktningarna hösten 2002 var kvinnor.

Specialutformade program

Specialutformade program är avsedda att ge en utbildning som inte tillgodoses på de nationella programmen, men som är likvärdig med dessa. Styrelsen för utbildningen ska fastställa en plan för varje specialutformat program och om programmet är avsett för en grupp elever ska styrelsen också fastställa program mål (5 kapitel 4a § skollagen). Alla kärnämneskurser måste ingå. Såväl kurser i yrkesämnena och andra ämnen samt lokalt fastställda kurser kan ingå.

Hösten 2002 anordnades specialutformade program vid 330 skolor i 152 kommuner vilket kan jämföras med 324 skolor föregående år och 290 skolor hösten 1997. Antalet elever var 30 367 vilket innebär att elevantalet på specialutformade program fortsatt att öka snabbt. Andelen kvinnor var 47 procent. Av alla elever på specialutformade program gick 37 procent på program näraliggande det samhällsvetenskapliga programmet. Andra vanliga nationella program som det specialutformade programmet var näraliggande var elprogrammet (10 %) och naturvetenskapsprogrammet (9 % av eleverna).

Individuella program

Kommunerna är skyldiga att erbjuda utbildning på individuella program för de elever som inte tagits in på ett nationellt program eller specialutformat program eller som avbrutit en påbörjad utbildning. Skyldigheten omfattar ungdomar fram till första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år. Programmen kan vara av olika längd och med mycket varierat innehåll. Det är den enskilda elevens behov och förutsättningar som avgör hur ett individuellt program utformas. Huvudsyftet är att ungdomarna så småningom ska kunna gå över till ett nationellt program (5 kapitel 4b § skollagen). Programmet inrymmer även invandrarintroduktion för nyanlända invandrare över 15 år där studierna kombineras med undervisning i svenska för invandrare.

Vid mättillfället hösten 2002 fanns totalt drygt 23 289 elever på individuella program, en ökning med drygt 500 elever från 2001. De utgjorde sju procent av det totala antalet elever på program i gymnasieskolan. 42 procent av eleverna var kvinnor och 37 procent av eleverna hade utländsk bakgrund, vilket kan jämföras med 15 procent för samtliga program. Med utländsk bakgrund avses i detta sammanhang antingen att eleven själv är född utomlands eller att eleven är född i Sverige men att båda föräldrarna är födda utomlands. Av alla elever på individuella program gick 4 822 elever på programinriktade indi-

viduella program (PRIV), där kurser som läses inom respektive nationellt program ingår i det individuella programmet. De nationella program som var vanligast som inriktning var fordons-, barn- och fritidsprogrammen och handels- och administration. Samtidigt gick 2 890 elever på invandrarintroduktion.

Av det totala antalet elever i år 1 på individuella program kom 50 procent direkt från grundskolan. Hälften av eleverna hade således påbörjat en gymnasieutbildning tidigare, på samma eller ett annat program, inte gått vidare till gymnasieskolan direkt från grundskolan eller har nyinvandrat. Av de 9 000 elever som kom direkt från grundskolan till individuella program saknade 87 procent grundskolebetyg i minst två ämnen.

Ett mål för det individuella programmet är att stimulera till vidare studier på ett nationellt program. Det lyckades också till viss del. 29 procent av de 18 400 elever som gick i år 1 på ett individuellt program hösten 2001 gick på ett nationellt program hösten 2002.

Läringsutbildning

Hösten 2002 anordnades, inom ramen för individuella program, lärlingsutbildning för 102 elever varav 46 gick i år 1. Med lärlingsutbildning menas att en elev, utöver den skol- och arbetsplatsförlagda undervisning som krävs för ett fullständigt program, under en längre tid får handledd praktik på en arbetsplats. Genom att delta aktivt i arbetet under en handledares ledning får eleven utbildning samt en fördjupad färdighet och förtrogenhet inom yrkesområdet.

Sökande och intagna

Sammanlagt sökte 114 131 personer till gymnasieskolan hösten 2002 och ca 129 742 elever fanns i utbildning år 1 i oktober 2002. Av de senare hade ca 15 600 elever antingen inte sökt till gymnasieskolan eller sökt så sent att någon ansökan inte kunnat registreras. I elevantalet kan också ingå vissa elever som sökt andra utbildningar än den de tagits in på, vilket försvårar tolkningen av resultatet.

Som framgår av tabell 39, så hade 78,7 procent av de sökande den 1 juli tagits in på den utbildning som de sökt i första hand.

Av de nationella programmen hade teknikprogrammet störst andel intagna på de sökandes förstahandsval, 89 procent. På omvårdnads-, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen var andelen intagna på sitt förstahandsval över 85 procent. Av dem som i första hand sökte ett individuellt program togs 81 procent in. Lägst andel förstahandsintagna av de nationella programmen hade, liksom tidigare år, hantverksprogrammet (47 procent). Det är stora skillnader mellan kommunerna. 18 kommuner tillgodosåg elevens första val till mindre än 75 procent, medan 22 kommuner tog in mer än 90 procent av eleverna på deras förstahandsval.

Av det totala antalet elever i gymnasieskolan år 1 oktober 2002 togs 77,2 procent in på sitt förstahandsval, föregående år var andelen endast 66,6 procent. Motsvarande andel för de nationella programmen var 85,5 procent jämfört med 79,0 procent oktober 2001. En stor andel av de elever som deltar i specialutformade eller individuella pro-

Tabell 39.

Behöriga sökande och intagna till år 1 läsåret 2001/2002

gram tagits in vid sidan av det ordinarie ansökningsförfarandet och därför klassificerats som "ej sökt". Till denna grupp hör också vissa elever som sökt eller gjort omval på ett så sent stadium att deras ansökan inte kunnat registreras.

Program Linje	Antal elever som sökt i 1:a hand			Antal elever i år 1 den 15 oktober 2003				
	Antal fördelade efter första- handsval	därav intagna 1/7 på förstahandsval		därav nybörjare i gymnasieskolan		därav intagna på förstahandsval		Ej sökt ¹⁾
		Totalt	Andel (%)	Antal	Totalt	Totalt	Andel (%)	
Nationella program	98 346	78 718	80,0	96 730	84 646	82 718	85,5	4 610
därav								
Barn- och fritid (BF)	4 373	3 638	83,2	4 766	3 569	3 671	77,0	310
Bygg (BP)	4 241	2 958	69,7	3 569	2 807	3 159	88,5	138
EI (EC)	5 418	4 180	77,2	5 109	4 311	4 342	85,0	234
Energi (EN)	737	554	75,2	793	660	622	78,4	54
Estetiska (ES)	6 920	5 225	75,5	6 373	5 460	5 634	88,4	261
Fordon (FP)	4 592	3 428	74,7	4 218	3 276	3 592	85,2	189
Handels- och adm. (HP)	4 552	3 654	80,3	4 883	3 787	3 700	75,8	360
Hantverk (HV)	3 324	1 578	47,5	2 139	1 609	1 852	86,6	108
Hotell- och rest. (HR)	6 204	4 585	73,9	5 690	4 676	4 862	85,4	240
Industri (IP)	1 276	1 082	84,8	1 623	1 206	1 080	66,5	139
Livsmedel (LP)	508	423	83,3	598	443	415	69,4	38
Medie (MP)	5 168	3 664	70,9	4 667	3 917	3 934	84,3	274
Naturbruk (NP)	3 425	2 460	71,8	3 047	2 598	2 659	87,3	173
Naturvetenskap (NV)	13 794	12 101	87,7	13 872	13 452	12 643	91,1	505
Omvårdnad (OP)	3 267	2 865	87,7	3 573	2 858	2 849	79,7	245
Samhällsvetenskap (SP)	23 797	20 308	85,3	25 100	23 622	21 780	86,8	1 097
Teknikprogrammet (TE)	6 750	6 015	89,1	6 710	6 395	5 924	88,3	245
Specialutformade pgm. (SM)	13 216	9 208	69,7	13 335	11 565	11 311	84,8	837
Individuella pgm. (IV)	1 551	1 253	80,8	18 682	11 991	5 445	29,1	9 184
Alla program	113 113	89 179	78,8	128 747	108 202	99 474	77,3	14 631
Int baccalaureate (IB)	1 018	698	68,6	995	897	710	71,4	193
Gymnasieskolan totalt	114 131	89 877	78,7	129 742	109 099	100 184	77,2	14 824

¹⁾ Antal elever som inte hade sökt till den studieväg där de den 15 oktober fanns i årskurs 1.

7.2 Resurser

Lärare

Enligt mätningen i oktober 2002 fanns det 32 001 tjänstgörande lärare (exkl. korttidsanställda) i gymnasieskolan. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 82,2 procent. Omräknat till heltidstjänster fanns det 26 317 lärare i gymnasieskolan. Av dessa fanns två procent i landstingens gymnasieskolor och sju procent i de fristående gymnasieskolorna. Jämfört med föregående år ökade antalet lärare (omräknat till heltidstjänster) med mer än tusen lärare (4,1 %), se tabell 40.

Det var 77,5 procent av lärarna (omräknat till heltidstjänster) som hade pedagogisk högskoleutbildning, vilket är färre än föregående år. Liksom tidigare år varierade andelen lärare med lärarutbildning stort mellan kommunerna. Andelen lärare som saknade pedagogisk utbildning var störst i glesbygdskommuner (31,8 %). Vid de fristående skolorna saknade 47,8 procent av lärarna (omräknat till heltidstjänster) pedagogisk utbildning, vilket är en högre andel än förra året.

Antalet lärare (omräknat till heltidstjänster) per 100 elever i gymnasieskolan var 8,2 hösten 2002, vilket är en ökning av lärartätheten med 0,1 lärare jämfört med mätningen året innan. I den kommunala gymnasieskolan ökade lärartätheten från 7,9 hösten 2000 och 8,1 hösten 2001 till 8,2 lärare per 100 elever i år och i landstingens skolor minskade lärartätheten från 12,2 hösten 2000 och 11,8 hösten 2001 till 10,7 hösten 2002. Lärartätheten i de fristående skolorna minskade från 7,6 hösten 2001 till 7,3 medan den var väsentligt högre i internationella skolor och riksinternatskolor.

I diagram 11 visas utvecklingen av antalet lärare (heltidstjänster) per 100 elever i gymnasieskolan under perioden 1991/92–2002/03. Av diagrammet framgår att lärartätheten minskade fram t.o.m. läsåret 1996/97 för att därefter öka igen. Minskningen var dock betydligt mindre än i grundskolan.

Tabell 40.
Lärare i gymnasieskolan 15 oktober
2000–2002¹⁾

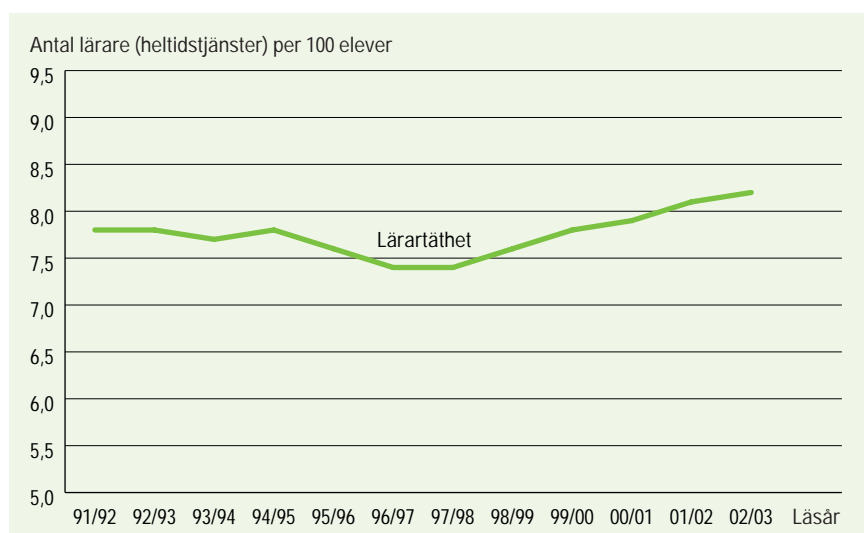
Läsår Pedagogisk utbildning Huvudman	Antal tjänstgörande lärare			Genomsnittlig tjänstgöringsgrad i procent	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstj.) per 100 elever
	Totalt	däruv Män	Kvinnor		Totalt	Med tillsvidare- anställning	
2000/01 Samtliga lärare²⁾	29 662	15 451	14 211	81,5	24 179	19 971	7,9
däruv							
Antal med ped. Utbildning	23 370	11 858	11 512	84,1	19 652	18 032	.
Andel (%) med ped. utbildn.	78,8	76,7	81,0	.	81,3	90,3	.
2001/02 Samtliga lärare²⁾	30 773	15 983	14 790	82,1	25 271	20 935	8,1
däruv							
Antal med ped. utbildning	23 700	11 975	11 725	84,5	20 022	18 490	.
Andel (%) med ped. utbildn.	77,0	74,9	79,3	.	79,2	88,3	.
2002/03 Samtliga lärare²⁾	32 001	16 661	15 340	82,2	26 317	21 686	8,2
däruv							
Antal med ped. utbildning	24 090	12 051	12 039	84,7	20 403	18 832	.
Andel (%) med ped. utbildn.	75,3	72,3	78,5	.	77,5	86,8	.
Per huvudman 2002/03							
Kommun (samtliga lärare)	28 555	14 809	13 746	83,5	23 841	19 788	8,2
däruv							
Andel (%) med ped. utbildn.	77,8	74,8	80,9	.	79,7	88,9	.
Landsting (samtliga lärare)	692	414	278	75,5	522	424	10,7
däruv							
Andel (%) med ped. utbildn.	67,9	72,9	60,4	.	70,0	81,3	.
Fristående (samtliga lärare)	2 763	1 439	1 324	67,0	1 850	1 381	7,3
däruv							
Andel (%) med ped. utbildn.	51,3	46,0	57,0	.	52,2	57,3	.
Internationella (samtliga lärare)	39	62,2	24,0	..	11,1
däruv							
Andel (%) med ped. utbildn.
Riksinternat (samtliga lärare)	111	65	46	71,6	79	75	9,6
däruv							
Andel (%) med ped. utbildn.	82,0	83,1	80,4	.	81,7	82,7	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

²⁾ Lärare i kompletterande utbildningar har inräknats i gymnasieskolan fram t.o.m. läsåret 2000/01. De motsvarade läsåret 2000/01 288 lärare och 136 heltidstjänster.

Diagram 11.

Antal lärare (heltidstj.) per 100 elever i gymnasieskolan 1991/92–2002/03

Kostnader

Den totala kostnaden för gymnasieskolan var 25,5 miljarder kronor⁴ år 2002. Jämfört med föregående år har kostnaden för gymnasieskolan ökat med närmare fem procent.

Huvuddelen av gymnasieutbildningen anordnas av kommunala huvudmän, vilka år 2002 stod för 90 procent (23 miljarder kr) av den totala kostnaden för gymnasieskolan. Landstingens gymnasieutbildningar kostade cirka 670 miljoner kronor, vilket motsvarar cirka tre procent av den totala kostnaden för gymnasieskolan. Fristående gymnasieskolor, riksinternatskolor och internationella skolor kostade sammanlagt närmare 1 800 miljoner kronor⁵ och utgör därmed drygt sju procent av den totala kostnaden för gymnasieskolan.

Den genomsnittliga kostnaden per elev för samtliga huvudmän var 77 300 kronor (exkl. skolskjuts och nystartade fristående skolor) år 2002, vilket innebär att kostnaden ökat med knappt en procent jämfört med föregående år. Skillnaden i kostnad per elev mellan olika huvudmän är påtaglig, vilket till stor del beror på att huvudmännen anordnar olika gymnasieprogram vars kostnader skiljer sig väsentligt åt.

Landstingen erbjuder huvudsakligen naturbruksutbildningar, vilka är kostsamma att anordna. Kostnaden per elev blir följaktligen högre än för andra huvudmän som anordnar mindre kostsamma utbildningar. Den genomsnittliga kostnaden för landstingsutbildning var 138 400 kronor år 2002, vilket är en minskning med en procent jämfört med år 2001.

En elev i kommunal gymnasieskola kostade i genomsnitt cirka 79 300 kronor (inkl. skolskjuts) år 2002, en ökning med cirka en procent jämfört med år 2001. Den genomsnittliga kostnaden för gymnasieskolorna med enskild huvudman, dvs. fristående skolor, riksinternatskolor och internationella skolor, var drygt 78 500 kronor per elev. Detta är en ökning med knappt en procent jämfört med förra året, då genomsnittskostnaden var cirka 77 900 kronor per elev (i fasta priser). De fristående gymnasieskolorna hade en genomsnittskostnad på 78 000 kronor per elev, vilket är en ökning med knappt en procent jämfört med föregående år. De internationella skolorna hade en kost-

⁴ Inklusiv kostnad för skolskjuts och nystartade fristående skolor.

⁵ Inklusiv nystartade fristående skolor.

nad på 61 400 kronor per elev, medan riksinternatskolor hade en kostnad på 92 000 kronor per elev. Genomsnittskostnaden för riksinternatskolorna har ökat med knappt en procent jämfört med 2001, medan genomsnittskostnaden för de internationella skolorna ökade med 15 procent.

Den största kostnadsposten i gymnasieskolan är undervisningskostnaden, som utgör drygt 45 procent av den totala kostnaden. Undervisningskostnaden utgörs främst av lärarlöner men även kostnad för kompetensutveckling ingår här. Den genomsnittliga undervisningskostnaden för gymnasieskolor med kommunal huvudman var cirka 35 200 kronor per elev år 2002, vilket är en ökning med närmare tre procent jämfört med föregående år. I den fristående gymnasieskolan ökade undervisningskostnaden med drygt tre procent jämfört med år 2001 och uppgick till 34 400 kronor per elev 2002. Under perioden 1994 till 2000 var undervisningskostnaden högre i den fristående gymnasieskolan jämfört med den kommunala skolan. År 2002 har emellertid den kommunala gymnasieskolan en undervisningskostnad som var cirka 800 kronor högre per elev än i fristående gymnasieskolor. Landstingen hade en undervisningskostnad som uppgick till 48 700 kronor per elev år 2002, vilket är den högsta undervisningskostnaden av samtliga huvudmän.

Lokalkostnaden utgör cirka 20 procent av kostnaderna för gymnasieskolan, vilket innebär att lokalkostnaden är den näst största kostnadsposten för gymnasieskolan (endast undervisningskostnadens andel är större). Lokalkostnaden i den kommunala gymnasieskolan ökade med 0,5 procent jämfört med föregående år och uppgick till cirka 16 800 kronor per elev. I den fristående gymnasieskolan uppgick kostnaden för lokaler till 15 400 kronor per elev år 2002, vilket är en ökning med 0,7 procent jämfört med föregående år. I landstingen minskade lokalkostnaden med drygt sju procent jämfört med föregående år och uppgick till 34 000 kronor per elev. Lokalkostnaden per elev är dock fortfarande hög jämfört med övriga huvudmän.

Läromedelskostnaden utgör cirka tio procent av den totala kostnaden för gymnasieskolan. År 2002 var den genomsnittliga läromedelskostnaden i den kommunala gymnasieskolan cirka 6 000 kronor per elev. Läromedelskostnaderna har därmed minskat med cirka tre procent jämfört med föregående år. I den fristående gymnasieskolan minskade kostnaden för läromedel med närmare nio procent och uppgick till 9 000 kronor per elev år 2002. Läromedelskostnaden i fristående skolor är fortfarande väsentligt högre än inom den kommunala skolan. I landstingen uppgick läromedelskostnaden till 24 300 kronor per elev, vilket är en ökning med cirka 15 procent jämfört med föregående år.

Elevvård och skolmåltider utgör tillsammans drygt fem procent av gymnasieskolans kostnader. I den kommunala gymnasieskolan har elevvårdskostnaderna ökat kontinuerligt sedan 1995 och uppgick till 1 150 kronor per elev år 2002. Kostnaden för skolmåltider per elev var 3 000 kronor år 2002. Mellan 1993 och 1999 minskade kostnaden för skolmåltider med närmare 13 procent. Sedan 1999 har dock kostnaden för skolmåltider ökat med cirka fyra procent. Fristående skolor hade en genomsnittlig kostnad för elevvård på 920 kronor per

Tabell 41.

Kostnader för gymnasieskolan 2000, 2001 och 2002 fördelade på huvudman och kostnadsslag (löpande priser)

elev och en kostnad för skolmåltider på 4 300 kronor per elev. Jämfört med föregående år har elevvårdkostnaden per elev i fristående skolor har ökat med närmare sex procent och skolmåltidskostnaden med drygt en procent. I landstingen minskade kostnaden för skolmåltider och elevvård jämfört med föregående år med cirka åtta procent respektive 16 procent och uppgick 6 800 kronor per elev respektive 1 690 kronor per elev.

	Samtliga huvudmän ¹⁾		Kommunal huvudman ²⁾		Landsting		Fristående skolor ³⁾	
	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ⁴⁾ , kr	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ⁴⁾ , kr	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ⁵⁾ , kr	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ⁴⁾ , kr
2000 Totalt	22 368	74 100	20 701	72 900	684	137 900	893	75 700
2001 Totalt	23 871	77 747	21 915	76 800	679	136 800	1 188	75 700
2002 Totalt	25 507	80 100	23 043	79 300	666	138 400	1 708	78 000
därav Undervisning	11 181	35 400	10 219	35 200	235	48 700	679	34 400
Lokaler	5 369	17 000	4 885	16 800	164	34 000	304	15 400
Skolmåltider	1 000	3 200	877	3 000	33	6 800	86	4 300
Läromedel, utrustn, bibl	2 043	6 500	1 742	6 000	117	24 300	178	9 000
Skolskjuts	890	2 800	890	2 800
Elevvård	362	1 150	334	1 150	8	1 690	18	920
Övrigt	4 406	13 900	4 009	13 800	110	22 900	275	13 900

¹⁾ Inklusive kostnad för riksinternatskolor och internationella skolor. Kostnad för kompletterande utbildningar ingår inte.

²⁾ Skolkommunernas kostnad för utbildning samt hemkommunernas kostnad för skolskjuts.

³⁾ Fristående skolor med kommun- eller statsbidrag. Kostnaden för riksinternatskolor respektive internationella skolor ingår inte i kostnaden för de fristående skolorna. Kostnad per elev avser fristående skolor som bedrivit verksamhet under hela verksamhetsåret 2000, 2001 samt 2002. I kostnad totalt ingår även kostnader för skolor som inte haft verksamhet hela året (80,5 milj. kr för 2000, 105,9 milj. kr för 2001 samt 168,4 milj. kr för 2002).

⁴⁾ Medeltal av antalet elever den 13 oktober 2000 och den 15 oktober 2001.

⁵⁾ Antal heltidsstuderande elever under 2001.

7.3 Resultat

Läsåret 2001/02 slutförde 73 100 elever gymnasieskolan, 1 000 fler än föregående läsår. Samtidigt var antalet elever i avgångsklasserna 2001/02 300 fler än året innan. Andelen år 3 elever som fått slutbetyg i slutet av läsåret har därmed på ett år ökat från 79,2 till 80,7 procent. Andelen har varierat mellan 78,6 och 84,0 procent under den senaste femårsperioden.

72 500 elever som avslutade gymnasieskolan läsåret 2001/02 fick slutbetyg enligt det nya betygssystemet, det vill säga bokstavs-betyg enligt målrelaterad skala. 630 elever fick andra typer av omdömen än slutbetyg, t ex från Waldorfskolor.

Elever som avslutade gymnasieskolan 2001/02 är den sjätte kullen som fått slutbetyg enligt det nya betygssystemet. Om en elev ej kunnat kunskapsbedömas i en kurs ges inte betyg på kursen. Slutbetyg från ett nationellt eller specialutformat program utfärdas endast då eleven fått betyg i alla kurser som ingår i dennes studieväg och på specialarbete (7 kapitel 8 § gymnasieförordningen). En elev som gått individuellt program får slutbetyg då denne fullföljt den studieplan som lagts upp för eleven. Alla elever som avslutade gymnasieskolan 2001/02 har således fått betyg i samtliga kurser som ingår i studievägen.

Tabell 42.

Elever som fått slutbetyg från
gymnasieskolan läsåret 2001/02

Studieväg Kön Huvudman	Elever med slutbetyg från program ¹⁾		Genomsnittlig betygs-poäng			Elever med reducerat program		Elever med utökat program	
	Antal	Andel (%)	Totalt	Män	Kvinnor	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Nationella program	58 293	80,4	13,8	13,2	14,4	5 841	10,0	13 408	23,0
däruv									
Barn- och fritid (BF)	2 689	3,7	12,5	11,8	12,7	168	6,2	569	21,2
Bygg (BP)	1 764	2,4	12,0	12,0	12,4	113	6,4	452	25,6
EI (EC)	3 145	4,3	12,1	12,1	12,6	107	3,4	791	25,2
Energi (EN)	431	0,6	12,1	12,0	13,2	15	3,5	92	21,3
Estetiska (ES)	3 068	4,2	14,3	13,6	14,5	369	12,0	900	29,3
Fordon (FP)	2 020	2,8	11,5	11,5	11,3	226	11,2	554	27,4
Handels- o adm.(HP)	2 514	3,5	12,5	11,9	13,0	213	8,5	405	16,1
Hantverk (HV)	1 009	1,4	13,7	12,6	13,9	34	3,4	275	27,3
Hotell- o. rest.(HR)	3 121	4,3	12,6	12,1	13,0	197	6,3	934	29,9
Industri (IP)	1 027	1,4	11,9	11,8	13,2	112	10,9	292	28,4
Livsmedel (LP)	278	0,4	12,5	12,3	12,6	9	3,2	63	22,7
Medie (MP)	3 086	4,3	13,7	13,2	14,1	197	6,4	964	31,2
Naturbruk (NP)	1 535	2,1	12,8	12,2	13,2	110	7,2	424	27,6
Naturvetenskap (NV)	12 873	17,8	15,4	14,9	16,1	879	6,8	3 116	24,2
Omvårdnad (OP)	2 397	3,3	12,8	11,8	12,9	174	7,3	511	21,3
Samhällsvet. (SP)	17 336	23,9	14,3	13,5	14,7	2 918	16,8	3 066	17,7
Specialutformade pgm. (SM)	13 745	19,0	14,3	13,8	14,8	1 401	10,2	3 068	22,3
Individuella pgm. (IV)	460	0,6	9,2	9,2	9,2
Gymnasieskolan totalt	72 498	100,0	13,8	13,3	14,4	7 242	10,0	16 476	22,7
däruv									
Män	35 745	49,3	13,3	.	.	3 423	9,6	8 506	23,8
Kvinnor	36 753	50,7	14,4	.	.	3 819	10,4	7 970	21,7
Kommun	67 703	93,4	13,8	13,2	14,3	6 780	10,0	14 617	21,6
Landsting	1 164	1,6	13,0	12,2	13,4	96	8,2	313	26,9
Fristående skolor	3 382	4,7	15,7	15,3	16,0	345	10,2	1 492	44,1
Riksinternatskolor	210	0,3	15,6	15,2	16,0	20	9,5	18	8,6

¹⁾ Betyg från program enligt målrelaterad betygsskala (bokstavs-betyg).

Som ett sammanfattande jämförelsemått på betygsresultatet används den genomsnittliga betygs-poängen, det genomsnittliga värdet av alla betyg som redovisas i elevernas slutbetyg. Betygs-poängen framräknas enligt Högskoleverkets modell för meritvärdering av slutbetyg vid intagning till högre utbildning. Enligt denna metod ges betyget på respektive kurs meritvärdet 0 för betyget Icke godkänd, 10 för Godkänd, 15 för Vål godkänd och för Mycket vål godkänd 20 poäng. Resultatet viktas sedan efter de olika kursernas relativa omfattning uttryckt i gymnasie-poäng. Exempelvis får den elev som har betyget Godkänd på alla kurser jämförelsetalet 10.

Den genomsnittliga betygs-poängen för samtliga avgångna med slutbetyg från gymnasieskolans program 2001/02 var 13,8 vilket är 0,1 poäng högre än 2000/01 och 0,5 poäng högre än 1998/99. Genomsnittet för män var 13,3 medan genomsnittet för kvinnor var 14,4. Läsåret 2001/02 hade kvinnor högre betygs-genomsnitt än männen på samtliga program, förutom på fordonsprogrammet där hade männen högre genomsnitt. Elever med utländsk bakgrund hade lägre betygs-genomsnitt än övriga elever (13,0 poäng), vilket är 0,2 poäng högre än 2000/01 och 0,6 poäng högre än 1998/99.

Högst genomsnittlig betygspoäng hade eleverna på naturvetenskapsprogrammet (15,4). Elever på studieförberedande program hade i genomsnitt högre betygspoäng än elever på program med yrkesämnen. Av de nationella programmen var det eleverna på fordonsprogrammet som hade lägst betygsgenomsnitt (11,5) följt av industriprogrammet (11,9) och byggprogrammet (12,0). Den genomsnittliga betygspoängen var densamma eller ökade på samtliga program jämfört med 2000/01.

Den genomsnittliga betygspoängen för elever på specialutformat program 2001/02 var 14,3 vilket är högre än genomsnittet för alla program. Jämfört med 2000/01 ökade betygsgenomsnittet med 0,3 poäng. Lägst betygsgenomsnitt hade elever med slutbetyg från individuellt program, 9,2 poäng (0,2 poäng högre än 2000/01). Det var stora skillnader i genomsnittlig betygspoäng för olika program mellan kommunerna. Det är inte ovanligt att det skiljer flera betygspoäng mellan högsta och lägsta kommungenomsnitt för ett visst program.

Av de elever som fick slutbetyg från naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen 2001/02 hade 97 procent, liksom föregående år, minst betyget Godkänd i kärnämneskurserna engelska, matematik och svenska.⁶ 1999/2000 var motsvarande andel 95 procent. Av samtliga elever som hade slutbetyg från andra nationella program än naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen 2001/02 hade 80 procent minst betyget Godkänd i kärnämneskurserna i engelska, matematik och svenska. Det innebär att de senaste årens ökning fortsatt. 1999/2000 var denna andel 71 procent och 2000/01 var den 77 procent.

Utökat program

Elever på nationellt eller specialutformat program kan beviljas följa ett utökat program, där eleven frivilligt läser en eller flera kurser utöver vad som normalt ingår i studievägen. En förutsättning för detta är att eleven bedöms på ett tillfredsställande sätt kunna tillgodogöra sig undervisningen på samtliga kurser eleven följer. 22,7 procent av eleverna hade slutbetyg från ett utökat program, en ökning med närmare fem procentenheter på fyra år. Minst andel fanns på handels- och administrationsprogrammet (16,1 %), följt av samhällsvetenskapsprogrammen (17,7 %). Vanligast var det på det medieprogrammet samt estetiska programmet där tre av tio elever gick ett utökat program. Elever i fristående skolor hade genomgått utökat program i större utsträckning (44,1 %) än elever i skolor som drivs av kommuner och landsting (21,6 % respektive 26,9 %). Män gick oftare ett utökat program än kvinnor.

Reducerat program

Elever på nationellt eller specialutformat program som har påtagliga studiesvårigheter som inte kan lösas på annat sätt kan beviljas följa ett reducerat program. Det innebär att eleven befrias från undervisning i en eller flera kurser, dock maximalt tio procent av det antal gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt nationellt eller specialutformat program (5 kapitel 24 § gymnasieförordningen). Av eleverna med slutbetyg från program 2001/02 hade 10,0 procent gått ett reducerat program vilket är 0,7 procentenheter lägre än året innan men nästan en fördubbling jämfört med avgångsklasserna 1999/00. Av de nationella programmen var det vanligast att eleverna på samhällsvetenskapsprogrammet hade reducerat program (16,8 %). Lägst andel elever

⁶ *Avser Engelska A, Matematik A, Svenska A och Svenska B alternativt Svenska som andraspråk A och B.*

med reducerat program var det på el-, energi-, hantverks- och livsmedelsprogrammen, där andelen under 4 procent.

Studieavbrott och studieuppehåll

Studieavbrott kan mätas på flera olika sätt. En metod är att följa individer över tiden och se om de fortsätter den utbildning de påbörjat. Av samtliga elever som hösten 2001 gick i år 1 på nationellt program var det 3,6 procent (4,1 %) som inte fanns i gymnasieskolan hösten 2002 på grund av studieavbrott eller studieuppehåll och 8,2 procent (8,0 %) som hade bytt studieväg. För samtliga program (inklusive individuella program och specialutformade program) var det 7,5 procent (8,0 %) som gjort studieavbrott/-uppehåll, medan 11,3 procent (11,0 %) bytt studieväg. Siffrorna inom parentes avser motsvarande uppgifter ett år tidigare.

Elever på individuella program hade en betydligt större andel avbrott/studieuppehåll (32,8 %) än elever på nationella program. Andelen elever som bytt studieväg efter år 1 är också betydligt större på individuella program (29,0 %) än på nationella program, vilket är i enlighet med intentionerna för det individuella programmet. Som tidigare nämnts är ett av målen för det individuella programmet att stimulera till vidare studier på ett nationellt program.

Av de elever som hösten 2000 gick i år 1 på nationellt program gjorde 0,4 procent studieuppehåll under ett år och återkom i år 1 eller 2 (på samma eller annat program) hösten 2002. Tre fjärdedelar av dessa gick på naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen. Andelen elever som gjorde ett ettårigt studieuppehåll av dem som började år 1 på linje eller nationellt program var 0,7 procent 1997 och 1998 och 0,6 procent 1999.

Fullföljd utbildning

Av nybörjarelever i år 1 i gymnasieskolan hösten 1998 fick 72,5 procent slutbetyg inom fyra år. Motsvarande andel för de som började hösten 1995, hösten 1996 och hösten 1997 var 75,7 och 73,3 respektive 75,6 procent. Det innebär att föregående års ökning i andelen elever som fått slutbetyg inom fyra år efter gymnasiestarten endast var tillfällig. Kvinnor fullföljde utbildningen i högre utsträckning än män (76,1 % jämfört med 69,2 %). Bland elever med utländsk bakgrund var fullföljandegraden för 1998 års nybörjare 58,7 procent.

1998 infördes krav på minst godkända grundskolebetyg i ämnena svenska, engelska och matematik för att kunna söka till gymnasieskolans nationella program. En elev som inte uppfyller behörighetskraven hänvisas till att komplettera grundskolebetygen på gymnasieskolans individuella program för att sedan kunna börja på ett nationellt eller specialutformat program. För många elever kan detta innebära att gymnasietiden förlängs, något som till en del förklarar att andelen elever som slutfört gymnasiet inom fyra år minskat.

En annan förklaring till att andelen med slutbetyg efter fyra år minskat 2001/02 jämfört med 2000/01 är att reglerna för när kursbetyg kan sättas och därmed när slutbetyg kan utfärdas har skärpts. Från och med läsåret 2000/01 betygssätts inte elever med stor frånvaro i en kurs, något som var möjligt läsåret 1999/00 då dessa enligt anvisningar från Skolverket fick betyget Icke godkänd.⁷

⁷ I oktober 1999 gick Skolverket ut med anvisningar om att om en elev inte kunnat visa sådana kunskaper som motsvarar betyget Godkänd i en kurs så ska läraren sätta betyget Icke Godkänd (Skolverkets Nyhetsbrev nr 14 1999). Ett år efter det, i september 2000, trädde en ändring av gymnasieförordningen i kraft, innebärande att om en lärare på grund av frånvaro saknar underlag för bedömning av elevens kunskaper så ska betyg inte sättas (GyF 7 kap 3 §). Slutbetyg kan bara utfärdas om eleven fått betyg i samtliga kurser i dennes studieplan.

Effekten av ändringarna är att elever med stor frånvaro kunde få kursbetyg 1999/00 medan en motsvarande elev 2000/01 och senare ej fått något betyg på kursen. Då slutbetyg inte kan utfärdas om en elev saknar kursbetyg har förändringen inneburit att andelen elever som fått slutbetyg inom fyra år minskat från och med läsåret 2000/01.

Av de nybörjarelever i år 1 i gymnasieskolan hösten 1998 som började på nationella program fick 78,4 procent slutbetyg inom fyra år. Elever på specialutformade program fullföljde utbildningen i något högre utsträckning (81,0 %) och elever på individuella program i betydligt lägre utsträckning (17,4 %) än elever på nationella program.

Bland nybörjarna var fullföljandsgraden högst på naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen där 87,3 procent respektive 81,5 procent fick slutbetyg inom fyra år. Andelen nybörjarelever som efter fyra år fått slutbetyg var lägre i storstäder (67 %) än i glesbygdskommuner (77 %).

Tabell 43.

Fullföljd utbildning inom fyra år för nybörjare i gymnasieskolans år 1 oktober 1995, 1996, 1997 och 1998

År Kön Huvudman Studieväg	Nybörjarelever i år 1 oktober 1995, 1996, 1997 och 1998								
	Totalt Antal	därav Kvinnor	Elever med utländsk bakgrund	Elever som fått slutbetyg inom fyra år					
				Totalt		Kvinnor		Elev. med utl. bakgr.	
				Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Nybörjare år 1 okt 1995 Gymnasieskolan totalt ¹⁾	100 671	49 252	14 716	76 215	75,7	38 696	78,6	8 354	56,8
Nybörjare år 1 okt 1996 Gymnasieskolan totalt ¹⁾	102 170	50 140	14 353	74 851	73,3	38 313	76,4	8 548	59,6
Nybörjare år 1 okt 1997 Gymnasieskolan totalt ¹⁾	99 216	48 537	14 665	75 052	75,6	38 025	78,3	8 978	61,2
Nybörjare år 1 okt 1998 Gymnasieskolan totalt¹⁾	97 839	47 703	14 264	70 979	72,5	36 288	76,1	8 379	58,7
därav									
Män	50 136	.	7 299	34 691	69,2	.	.	3 966	54,3
Kvinnor	47 703	47 703	6 965	36 288	76,1	36 288	76,1	4 413	63,4
Kommun	90 486	42 981	13 323	65 380	72,3	32 656	76,0	7 703	57,8
Landsting	3 712	2 641	422	2 635	71,0	1 869	70,8	267	63,3
Fristående ²⁾	3 361	1 943	479	2 736	81,4	1 642	84,5	374	78,1
Riksskolor ²⁾	280	138	40	228	81,4	121	87,7	35	87,5
Elever med utländsk bakgrund	14 264	6 965	14 264	8 379	58,7	4 413	63,4	8 379	58,7
Nationella program	82 032	40 954	10 614	64 298	78,4	33 377	81,5	7 338	69,1
därav									
Barn- och fritid (BF)	3 518	2 663	354	2 418	68,7	1 917	72,0	207	58,5
Bygg (BP)	1 389	24	115	966	69,5	13	54,2	62	53,9
EI (EC)	3 733	59	465	2 795	74,9	39	66,1	325	69,9
Energi (EN)	681	22	44	475	69,8	16	72,7	21	47,7
Estetiska (ES)	4 451	3 115	419	3 336	74,9	2 393	76,8	283	67,5
Fordon (FP)	2 970	83	332	1 827	61,5	50	60,2	154	46,4
Handels- o. adm. (HP)	3 384	1 704	691	2 280	67,4	1 239	72,7	399	57,7
Hantverk (HV)	934	812	153	675	72,3	609	75,0	102	66,7
Hotell- o. rest. (HR)	4 116	2 247	395	2 977	72,3	1 712	76,2	253	64,1
Industri (IP)	1 739	99	157	1 155	66,4	64	64,6	86	54,8
Livsmedel (LP)	453	264	38	310	68,4	194	73,5	20	52,6
Medie (MP)	3 370	1 743	448	2 531	75,1	1 372	78,7	310	69,2
Naturbruk (NP)	2 001	1 160	65	1 476	73,8	845	72,8	42	64,6
Naturvetenskap (NV)	21 719	8 890	2 998	18 956	87,3	7 991	89,9	2 353	78,5
Omvårdnad (OP)	2 662	2 344	551	1 808	67,9	1 623	69,2	336	61,0
Samhällsvet. (SP)	24 912	15 725	3 389	20 313	81,5	13 300	84,6	2 385	70,4
Specialutform. pgm. (SM)	5 636	2 289	697	4 565	81,0	1 936	84,6	511	73,3
Individuella pgm. (IV)	9 605	4 102	2 839	1 676	17,4	701	17,1	448	15,8
Samtliga Program	97 273	47 345	14 150	70 539	72,5	36 014	76,1	8 297	58,6
Int. Baccalaureate (IB)	350	230	70	271	77,4	175	76,1	51	72,9

¹⁾ I antalet för gymnasieskolan totalt ingår även studievägar som ej kan hänföras till program eller IB.

²⁾ Fristående skolor med kommun- eller statsbidrag. Ett av riksskolorna drivs som kommunalt bolag.

Övergång till högskolan

Av de elever som avslutade gymnasieskolan vårterminen 1999 påbörjade 42,6 procent en högskoleutbildning inom tre år. Det var en ökning med tre procentenheter jämfört med den elevgrupp som slutade gymnasieskolan våren 1998 och närmare fem procentenheter fler än för avgångskullen 1996. Att andelen som påbörjar högskoleutbildning inom tre år ökat de senaste åren beror främst på att antalet högskoleplatser ökat kraftigt.

Det var stora skillnader i övergångsfrekvens mellan kommunerna. Det finns t ex 56 kommuner där mindre än en tredjedel av eleverna folkbokförda i kommunen gått vidare till högskolan tre år efter avslutade gymnasiestudier. I 25 kommuner gick mer än hälften av de folkbokförda eleverna vidare till högskola inom tre år. Den minsta andelen fanns i Ockelbo (12 %) och Lekeberg (15 %) och den högsta i Övertorneå och Danderyd (båda 61 %) följt av Lund (60 %). Som förväntat började elever från naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen (79,5 % respektive 55,6 %) på högskolan inom tre år i betydligt större utsträckning än elever från övriga nationella program (14 %). 47,6 procent av kvinnorna övergick till högskolan inom tre år vilket var cirka tio procentenheter högre än för männen. Se tabell 44.

Tabell 44.

Övergång till högskolan inom tre år för elever som avslutat gymnasieskolan läsåret 1998/99

Kön	Elever med slut- eller avgångsbetyg läsåret 1998/99							
	Totalt Antal	därav Kvinnor	därav					
			Elever i högskoleutbildning senast vt 2002					
			Totalt		Kvinnor		Elever med utl. bakgr.	
		Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	
Nationella program	69 298	35 874	29 400	42,4	16 952	47,3	3 281	39,6
därav								
Barn- och fritid (BF)	4 510	3 526	904	20,0	796	22,6	68	15,9
Bygg (BP)	1 601	36	27	1,7	0	0,0	1	0,8
EI (EC)	3 221	44	330	10,2	8	18,2	57	13,5
Energi (EN)	562	7	93	16,5	2	28,6	10	19,2
Estetiska (ES)	3 342	2 387	1 083	32,4	827	34,6	92	28,3
Fordon (FP)	2 289	53	27	1,2	2	3,8	10	3,2
Handels- o adm. (HP)	3 376	1 849	408	12,1	252	13,6	117	15,1
Hantverk (HV)	924	811	66	7,1	62	7,6	13	6,1
Hotell- o. rest. (HR)	3 298	2 007	178	5,4	136	6,8	18	5,5
Industri (IP)	1 666	86	54	3,2	12	14,0	5	3,4
Livsmedel (LP)	499	327	19	3,8	14	4,3	2	3,7
Medie (MP)	2 626	1 498	647	24,6	449	30,0	84	28,3
Naturbruk (NP)	1 628	829	127	7,8	96	11,6	2	2,9
Naturvetenskap (NV)	17 272	7 220	13 730	79,5	5 935	82,2	1 427	78,1
Omvårdnad (OP)	2 552	2 208	624	24,5	562	25,5	151	24,4
Samhällsvet. (SP)	19 932	12 986	11 083	55,6	7 799	60,1	1 224	53,2
Specialutformade program	5 863	2 801	2 723	46,4	1 509	53,9	432	50,2
Individuella program	355	142	5	1,4	0	0,0		
Samtliga program	75 516	38 817	32 128	42,5	18 461	47,6	3 713	40,3
Int. Baccalaureate (IB)	214	129	146	68,2	90	69,8	24	63,2
Gymnasieskolan totalt	75 773	38 968	32 297	42,6	18 567	47,6	3 742	40,4
därav								
Män	36 805	.	13 730	37,3	.	.	1 512	35,6
Kvinnor	38 968	38 968	18 567	47,6	18 567	47,6	2 230	44,4
Kommun	72 699	37 185	31 048	42,7	17 765	47,8	3 604	40,2
Landsting	1 158	658	114	9,8	94	14,3	5	7,6
Fristående skolor	1 625	987	942	58,0	611	61,9	114	55,3
Riksskolor	291	138	193	66,3	97	70,3	19	52,8

8

Kommunal vuxenutbildning

8.1 Organisation

Kommunal vuxenutbildning (komvux) består av grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning. Grundläggande vuxenutbildning är utbildning för vuxna på grundskolenivå och syftar till att ge vuxna sådana kunskaper och färdigheter som de behöver för att delta i samhälls- och arbetsliv. Den ska också syfta till att möjliggöra högre studier. Varje kommunmedborgare har rätt att delta i grundläggande vuxenutbildning från och med andra kalenderhalvåret det år han fyller 20 år, om han saknar sådana färdigheter som normalt uppnås i grundskolan och är bosatt i landet.

Gymnasial vuxenutbildning syftar till att ge vuxna kunskaper och färdigheter motsvarande de som ungdomar får i gymnasieskolan. Utbildning får anordnas i alla ämnen som finns i gymnasieskolan med undantag av specialidrott. Påbyggnadsutbildning syftar till att ge vuxna en sådan utbildning som leder till en ny nivå i deras yrke eller till ett nytt yrke.

Enligt skollagen är kommunerna skyldiga att informera om och anordna grundläggande vuxenutbildning i sådan omfattning att de kommuninvånare som har rätt till utbildningen och önskar delta i den, får det. Kommunerna ska vidare sträva efter att anordna gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning som svarar mot efterfrågan och behov.

Utbildningen i komvux anordnas i form av kurser. Kunskapsmålen för utbildningen är desamma som för ungdomsutbildningen, men kursernas innehåll, omfattning och tyngdpunkter behöver inte vara identiska. Kommuner och landsting är huvudmän för komvux. Landstingen anordnar numera endast gymnasial vuxenutbildning och på-

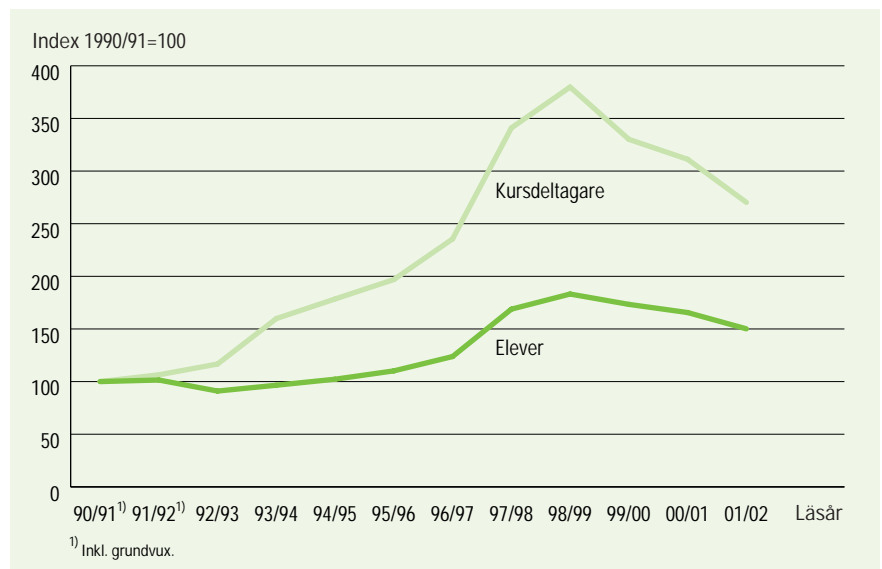
byggnadsutbildning inom området naturbruk. Huvudmännen får anlita andra utbildningsanordnare för genomförande av utbildningen.

Genom regeringens särskilda satsning på gymnasial vuxenutbildning för arbetslösa har kommunerna under läsåren 1993/94–1996/97 erhållit extra statsbidrag för anordnande av gymnasial utbildning och påbyggnadsutbildning. Under perioden 1997-07-01 till 2002-12-31 har extra statsbidrag utgått för grundläggande och gymnasial utbildning enligt bestämmelserna i regeringens femåriga satsning på utbildning för arbetslösa och kortutbildade, det s.k. Kunskapslyftet.

Kunskapslyftet innebar att staten betalade statsbidrag för utbildning motsvarande cirka 100 000 platser. Begreppet heltidsplatser används för att beräkna statsbidrag till kommunerna och återfinns inte i den övriga redovisningen av vuxenutbildningen. Kunskapslyftet avslutades år 2002 och de sista åren skedde en successiv nedtrappning av det statliga stödet för att år 2002 motsvara cirka 70 000 platser.

De extra statsbidragen har medfört att komvux ökat mycket kraftigt under 1990-talet. I nedanstående diagram redovisas hur antalet elever och kursdeltagare har utvecklats under läsåren 1990/91–2001/02. Som framgår av diagrammet har antalet elever nästan fördubblats och antalet kursdeltagare mer än tredubblades under 1990-talet.

Diagram 12.
Indexerad ökning av antal elever
och kursdeltagare i komvux
läsåren 1990/91–2001/02

Regeringen betonar i proposition 2000/01:72 "Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen" betydelsen av en fortsatt reformering och förnyelse av vuxenutbildningen. Ett nytt riktat statsbidrag för kommunernas utbildning för vuxna och folkhögskolor utgår för perioden 2003–2005, i samband med att Kunskapslyftet upphör. Stödet får lämnas under förutsättning att en kommun åtar sig att successivt utveckla bl.a. infrastruktur, pedagogik och metodik i syfte att främja vuxnas lärande. Stödet innebär för 2003 att staten åtar sig finansiering av 46 500 platser i kommunerna.

Lsåret 2001/02

Under läsåret 2001/02 deltog 287 584 elever i komvux. Jämfört med läsåret 2000/01 minskade antalet elever med 29 622 (-9 %). 99,6 pro-

cent av eleverna deltog i utbildningar som anordnades av kommuner (inklusive köpt utbildning), medan landstingen svarade för resterande 0,4 procent. Kommunernas elevantal minskade med nio procent (-29 640 elever) medan antalet elever i landstingen ökade med två procent (18 elever) mellan läsåren 2000/01 och 2001/02.

Antalet elever i gymnasial vuxenutbildning minskade med 32 935 (-12 %) och antalet elever i grundläggande vuxenutbildning ökade med 4 135 elever (11 %). Antalet elever i påbyggnadsutbildning minskade med 822 (-10 %).

Tabell 45.
Antal elever i komvux läsåren
1997/98–2001/02

Utbildningsnivå	1997/98 ¹⁾	1998/99 ²⁾	1999/00	2000/01	2001/02
Huvudman					
Grundläggande vuxenutbildning	48 643	45 633	42 273	37 318	41 453
Gymnasial vuxenutbildning	266 160	297 698	282 072	271 618	238 683
Påbyggnadsutbildning	8 519	7 539	7 719	8 270	7 448
Komvux (samfälliga nivåer)	323 322	350 870	332 064	317 206	287 584
därav					
Kommun	314 780	348 850	330 828	316 100	286 460
Landsting	8 542	2 020	1 236	1 106	1 124

¹⁾ Uppgifterna har korrigerats efter publiceringen av Skolverkets rapporter nr 159, nr 173 och nr 181

²⁾ Uppgifterna har korrigerats efter publiceringen av Skolverkets rapport nr 181

Tolv kommuner i landet hade inte någon kommunal vuxenutbildning i kommunen under läsåret 2001/02. Utbildningsbehoven tillgodosågs i dessa kommuner genom kommunalförbund eller andra samverkansformer med andra kommuner. 13 av landets 20 landsting anordnade kommunal vuxenutbildning. I de återstående landstingen har utbildningen helt överförs till kommunerna.

Antalet skolor som anordnade komvux var 394, en minskning med 10 skolor sedan läsåret 2000/01. Skolorna kan antingen vara särskilda komvuxskolor under ledning av en egen rektor eller en gymnasie- eller grundskola där komvux är organisatoriskt underställd rektor i ungdomsskolan. Ett ökande antal kommuner har under senare år valt att förlägga komvuxutbildning till s.k. lärcentra där olika vuxenutbildningsformer samlas inom kommunen och där samverkan sker med berörda utbildningsanordnare och arbetsliv. De senaste åren har också en allt större andel av utbildningen upphandlats av externa utbildningsanordnare och därigenom ofta förlagts utanför kommunens skolor.

Under läsåret 2001/02 anordnades utbildning enligt 5 956 kursplaner, en ökning med 1 434 kursplaner jämfört med föregående läsår. Ökningen av antalet kursplaner har varit kraftig sedan Kunskapslyftet startade. Läsåret 1996/97, året innan Kunskapslyftet startade, var antalet kursplaner 2 588. Ökningen berodde de första åren framför allt på att antalet lokala kurser ökade kraftigt. Det senaste årets ökning beror troligtvis på att övergången till nya kursplaner för gymnasiala kurser inneburit att såväl gamla som nya kursplaner använts. Därigenom kan kurser ha redovisats med antingen gamla eller nya kurskoder och de nationella kursplanerna i det närmaste dubblerats. Även för lokala kurser har de nya koderna inneburit att kurser redovisas med såväl gamla som nya kurskoder. Sättet att redovisa kursen innebär således en ökning av antalet kursplaner, trots att någon ökning av antalet kurser inte skett. Snarare pekar studier på att det finns ett mindre

behov av lokala kurser när de nationella kursplanerna moderniserats och anpassats till utbildningsbehovet i kommunerna.

Tabell 46.

Antal kommuner, skolor, kurser, elever och kursdeltagare i komvux läsåren 1999/00–2001/02

Av det totala antalet elever i komvux läsåret 2001/02 var 163 828 (57,0 %) nyinskrivna. Med nyinskrivna elever menas elever som inte bedrev studier inom komvux föregående läsår.

Läsår	Utbildningsnivå	Huvudman	Antal skol-kommuner	Antal skolor	Antal kursplaner	Antal elever	Andel nyinskrivna elever ¹⁾	Antal kursdeltagare	Andel (%) kursdeltagare hos annan anordnare ²⁾	Antal kurser per elev
Läsåret 1999/00			282	419	4 330	332 064	56,3	1 702 118	21,4	5,1
därav	Kommun		282	390	4 215	330 828	56,3	1 689 069	21,6	5,1
	Landsting		27	29	366	1 236	53,9	13 049	0,2	10,6
Läsåret 2000/01			280	404	4 522	317 206	57,6	1 604 404	23,8	5,1
därav	Kommun		280	379	4 453	316 100	57,6	1 593 290	23,9	5,0
	Landsting		25	35	292	1 106	56,5	11 114	0,0	10,0
Läsåret 2001/02			278	394	5 956	287 584	57,0	1 393 290	24,3	4,8
därav	Kommun		278	369	5 861	286 460	57,0	1 383 652	24,4	4,8
	Landsting		25	25	354	1 124	55,9	9 638	0,0	8,6
	Grundläggande		266	300	160	41 453	57,8	109 246	9,4	2,6
	Gymnasial		278	382	4 000	238 683	57,0	1 216 701	26,7	5,1
därav	Kommun		278	359	3 990	238 107	56,9	1 211 858	26,8	5,1
	Landsting		23	23	177	576	68,4	4 843	0,0	8,4
	Påbyggnads		126	173	1 796	7 448	53,0	67 343	3,6	9,0
därav	Kommun		120	155	1 711	6 900	53,8	62 548	3,9	9,1
	Landsting		18	18	177	548	42,7	4 795	0,0	8,8

¹⁾ Andel av eleverna som ej bedrev komvuxstudier föregående läsår

²⁾ Andel av kursdeltagarna som deltog i kurs som upphandlats av annan utbildningsanordnare

I statistiken över komvux används två begrepp med olika betydelse, elev och kursdeltagare. En elev är en fysisk person som läser en eller flera kurser i komvux. Av detta följer att en elev kan studera på flera olika nivåer under läsåret. I tabellerna har dessa elever förts till den nivå där eleven studerar flest timmar. Genom detta förfaringssätt undviks en dubbelräkning av eleverna, men det innebär samtidigt att antalet elever på varje enskild nivå underskattas något. På varje kurs som eleven deltar i räknas han/hon som en kursdeltagare. Antalet kursdeltagare var 4,8 gånger fler än antalet elever läsåret 2001/02, dvs. varje elev deltog i genomsnitt i 4,8 kurser under året. Det var 0,8 kurser mindre än läsåret 1998/99 och 0,3 kurser mindre än de två senaste läsåren. Studieomfattningen var föregående läsår 5,1 kurser under året.

Det totala antalet kursdeltagare minskade med 211 114 (-13 %) mellan läsåren 2000/01 och 2001/02. Antalet kursdeltagare inom gymnasial vuxenutbildning minskade med 208 762 (-15 %) och antalet kursdeltagare i grundläggande vuxenutbildning ökade med 3 083 (3 %). Antalet kursdeltagare inom påbyggnadsutbildning minskade med 5 435 (-7 %).

Kunskapslyftet medförde att andelen kursdeltagare som deltog i kurser som huvudmannen köpt och som genomfördes av annan utbildningsanordnare än kommun och landsting har ökat. Under Kunskapslyftets första år, läsåret 1997/98, deltog 14,4 procent av kursdeltagarna i kurser som anordnades av andra utbildningsanordnare. Lsåret 2000/01 var andelen 23,8 procent och läsåret 2001/02 ökade andelen till 24,3 procent.

Tabell 47.
Komvuxkurser med flest
kursdeltagare läsåret 2001/02

Av det totala antalet kursdeltagare deltog 94,2 procent i kurser som anordnades på dagtid. Det var en ökning jämfört med läsåret 2000/01 då motsvarande andel var 93,7 procent.

Utbildningsnivå Kurser	Antal kommuner som ger kursen	Antal kursdeltagare			
		Totalt		Kvinnor	
		Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Grundläggande vuxenutbildning	266	109 246	100,0	70 674	64,7
Engelska	257	23 581	21,6	15 585	66,1
Matematik	254	19 080	17,5	12 828	67,2
Svenska som andra språk	175	22 799	20,9	14 889	65,3
Svenska	242	13 866	12,7	8 568	61,8
Samhällskunskap	172	7 445	6,8	4 866	65,4
Gymnasial vuxenutbildning	278	1 216 701	100,0	816 441	67,1
Datorkunskap	277	67 849	5,6	47 754	70,4
Datakunskap (datorkunskap)	151	18 675	1,5	12 378	66,3
Orienteringskurs	216	49 140	4,0	31 504	64,1
Svenska A	277	23 307	1,9	15 334	65,8
Matematik A	277	41 006	3,4	27 032	65,9
Engelska A	277	37 235	3,1	24 907	66,9
Företagsekonomi A	268	22 836	1,9	17 090	74,8
Svenska B	277	27 806	2,3	17 915	64,4
Matematik B	275	30 899	2,5	18 875	61,1
Psykologi A	266	25 608	2,1	20 237	79,0
Samhällskunskap A	276	29 769	2,4	19 743	66,3
Påbyggnadsutbildning	126	67 343	100,0	37 897	56,3
Datakunskap (datorkunskap)	51	5 579	8,3	2 753	49,3
Företagsekonomi	80	7 277	10,8	4 705	64,7
Datorteknik	22	4 959	7,4	1 530	30,9
Samtliga nivåer	278	1 393 290	100,0	925 012	66,4

Datorkunskap på gymnasienivå var den vanligast förekommande kursen. Antalet kursdeltagare var 67 849 och kursen anordnades i 277 kommuner.

Orienteringskurser, som omfattade 49 140 kursdeltagare, är lokala kurser som skall ha ett eller flera av följande syften, nämligen att medverka till väl underbyggda beslut om studie- och yrkesval, ge ökade studietekniska färdigheter, utgöra en introduktion till kurser i olika ämnen samt kunna ge tillfälle till bedömning av en elevs kunskaper i olika ämnen eller kurser.

Majoriteten, 64,9 procent, av eleverna var kvinnor. Kvinnornas andel är 0,6 procentenheter lägre jämfört med föregående läsår. Andelen kvinnor inom landstingens gymnasiala vuxenutbildning var 59,2 procent, en liten ökning (+0,2 %) jämfört med föregående läsår. Lsåret 1999/00 var andelen 68,4 procent. Orsaken till minskningen mellan 1999/00 och 2000/01 är att landstingens vårdutbildning, med hög andel kvinnor, övergått i kommunal regi och att landstingen nu endast bedriver lantbruksutbildning.

Lsåret 2001/02 var antalet elever i komvux födda utomlands 75 247 eller 26,2 procent av samtliga elever inom kommunal vuxenutbildning. Året innan var antalet 77 536 (24,4 %). I grundläggande vuxenutbildning minskade andelen elever födda utomlands från 68,6 till 66,1 procent.

Tabell 48.

Antal elever, därav kvinnor, invandrare samt elever från annan kommun, i komvux läsåret 2001/02

Elevernas medianålder var 32 år för hela komvux. Högst medianålder hade eleverna i grundläggande vuxenutbildning (35 år). Lägst medianålder hade eleverna i påbyggnadsutbildning (25 år).

Utbildningsnivå Huvudman	Elever		därav					
	Antal	Andel (%)	Kvinnor		Födda utomlands		Bosatta i annan kommun	
			Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Grundläggande	41 453	14,4	26 050	62,8	27 412	66,1	1 385	3,3
Gymnasial	238 683	83,0	156 599	65,6	46 726	19,6	18 037	7,6
därav Kommun	238 107	82,8	156 289	65,6	46 702	19,6	17 588	7,4
Landsting	576	0,2	310	53,8	24	4,2	449	78,0
Påbyggnads	7 448	2,6	4 016	53,9	1 109	14,9	4 561	61,2
därav Kommun	6 900	2,4	3 661	53,1	1 086	15,7	4 171	60,4
Landsting	548	0,2	355	64,8	23	4,2	390	71,2
Samtliga nivåer 2001/02	287 584	100,0	186 665	64,9	75 247	26,2	23 983	8,3
därav Kommun	286 460	99,6	186 000	64,9	75 200	26,3	23 144	8,1
Landsting	1 124	0,4	665	59,2	47	4,2	839	74,6

Andelen elever som fick sin utbildning i en annan kommun än hemkommunen ökade från 7,3 procent 2000/01 till 8,3 procent 2001/02.

Hösten 2002

Tidigare har redovisningen av höstens verksamhet grundats på statistik som insamlats vecka 42 varje höst, mätveckan. Från och med 1998 har denna insamling upphört. För att ge en bild av utvecklingen det senaste året redovisas istället vissa uppgifter avseende hela höstens verksamhet. Uppgifterna bygger på den statistik som utgör underlag för Skolverkets rapporter om Kunskapslyftet hösten 2001 och hösten 2002. Rapporterna omfattar den totala gymnasiala vuxenutbildningen exklusive de elever som avbrutit utbildningen inom tre veckor efter kursstart.

Antalet elever i gymnasial vuxenutbildning uppgick hösten 2002 till 154 000, vilket var en minskning med 30 900 elever (-16,7 %) jämfört med hösten 2001.

Antalet kursdeltagare i gymnasial vuxenutbildning hösten 2002 var 526 300, en minskning med 142 300 (-21,3 %) sedan hösten 2001.

Eleverna studerade färre kurser än föregående år. Hösten 2002 deltog en elev inom gymnasial vuxenutbildning i genomsnitt i 3,4 kurser, vilket var lägre än hösten 2001 då eleverna studerade i genomsnitt 3,7 kurser.

8.2 Resurser

Lärare

Antalet tjänstgörande lärare (exkl. korttidsanställda) i komvux uppgick vid mätningen i oktober 2002 till 9 186 personer. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 65,2 procent, vilket är 0,6 procentenheter högre än året innan. Omräknat till heltidstjänster fanns det 5 992 lärare i komvux. Andelen av årsarbetskraften som undervisar inom landstingets vuxenutbildning är 1,5 procent.

Jämfört med läsåret 2001/02 har antalet tjänstgörande lärare minskat med 12,3 procent medan antalet lärare omräknat till heltidstjänster minskat med 11,4 procent. Lärartätheten i komvux, uttryckt som antal lärare (heltidstjänster) per 100 heltidsstuderande ökade med 0,1 till 4,0 lärare per 100 heltidsstuderande läsåret 2002/03. Andel av kursverksamheten som genomförs av andra anordnare än kommun och landsting har som tidigare nämnts ökat kraftigt under de senaste åren. Det är troligt att uppgifter om lärare på kurser som köps av andra anordnare inte rapporteras fullständigt och att lärartätheten därmed kan vara underskattad.

Tabell 49.
Lärare i komvux 15 oktober
2000–2002¹⁾

Läsår Pedagogisk utbildning Huvudman	Antal tjänstgörande lärare därav			Genomsnittlig tjänstgörings- grad i procent	Antal lärare omräknat till heltidstjänster därav		Antal lärare (heltidstj.) per 100 heltidsstud. ²⁾
	Totalt	Män	Kvinnor		Totalt	m. tillsvid.- anställning	
2000/01 Samtliga lärare därav	11 146	4 707	6 439	64,2	7 155	5 359	4,1
Antal med ped.utbildning	8 175	3 117	5 058	66,1	5 405	4 740	.
Andel (%) med ped. utbildn.	73,3	66,2	78,6	.	75,5	88,5	.
2001/02 Samtliga lärare därav	10 477	4 366	6 111	64,6	6 765	5 417	3,9
Antal med ped.utbildning	7 606	2 864	4 742	66,5	5 059	4 466	.
Andel (%) med ped. utbildn.	72,6	65,6	77,6	.	74,8	86,8	.
2002/03 Samtliga lärare därav	9 186	3 729	5 457	65,2	5 992	4 692	4,0
Antal med ped.utbildning	6 684	2 441	4 243	67,3	4 496	4 050	.
Andel (%) med ped. utbildn.	72,8	65,5	77,8	.	75,0	86,3	.
Per huvudman 2002/03							
Kommun (samtliga lärare) därav	9 011	3 627	5 384	65,5	5 904	4 629	4,0
Andel (%) med ped. utbildn.	72,9	65,4	78,0	.	75,2	86,4	.
Landsting (samtliga lärare) därav	175	102	73	50,5	88	63	8,8
Andel (%) med ped. utbildn.	65,1	69,6	58,9	.	63,4	82,5	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

²⁾ Antalet heltidsstuderande har beräknats med hjälp av antalet redovisade elevtimmar och innebär att antalet sextiominuterslektioner under respektive hösttermin har dividerats med 270 (18 veckor * 15 sextiominuterslektioner).

Hösten 2002 saknade 25,0 procent av årsarbetskraften formell lärarutbildning. Det är minskning med 0,2 procentenheter jämfört med hösten innan. För de 135 kommuner och fem kommunalförbund som hade minst 10 årsarbetare varierade andelen lärare utan lärarutbildning mellan noll och 70 procent. Hedemora och Avesta hade den högsta andelen lärare utan lärarutbildning medan Täby var den kommun som endast hade lärare med lärarutbildning.

Kostnader

Den totala kostnaden för komvux år 2002 var 5 954 miljoner kronor, en minskning sedan 2001 med 7,5 procent i fasta priser. Mellan 1993–1998 ökade komvux kraftigt både när det gäller resurser och volym. En förklaring till ökningarna i komvux är det extra statsbidrag som kommunerna har fått sedan hösten 1993 för utbildningsåtgärder för att motverka arbetslösheten. Hösten 1997 inleddes regeringens femåriga satsning på Kunskapslyftet, vilket innebar att staten under 1998–2001

finansierade drygt hälften av verksamheten. För 2002 motsvarade de statliga bidragen 42 procent av de totala kostnaderna för komvux.

Komvux i kommunal regi svarade för 98,8 procent av kostnaderna och landstingens komvux för 1,2 procent. Per elev (omräknat till heltidsstuderande) var kostnaden för utbildning inom komvux 35 100 kronor, en minskning med 0,5 procent, i fasta priser jämfört med föregående år. Kostnaden för av kommunen anordnad eller upphandlad utbildning i grundläggande vuxenutbildning (33 000 kr) var, till skillnad från de senaste åren, något lägre än i gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning (35 100 kr). Inkluderas även utbildning i landstingens regi var kostnaden per heltidsstuderande elev i gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning 35 400 kronor.

En jämförelse mellan de två huvudmännen visar att kostnaden per elev är tre gånger så hög i landstingens komvux som i kommunal komvux. Orsaken till de högre kostnaderna inom landstingens komvux är att utbildningens innehåll är olika hos de två huvudmännen. Under de två senaste åren har landstingen enbart anordnat utbildning inom området naturbruk. Tidigare anordnade landstingen även utbildning inom omvårdnad, en utbildning som nu i sin helhet har tagits över av kommunerna.

Tabell 50.

Kostnader för komvux 2000, 2001 och 2002 fördelade på huvudman och kostnadsslag

	Samtliga huvudmän			Kommunal huvudman			Landsting		
	Kostnad totalt miljoner kr	Andel (%)	Kostnad per heltidsstud, kr	Kostnad totalt miljoner kr	Andel (%)	Kostnad per heltidsstud ¹⁾ , kr	Kostnad totalt miljoner kr	Andel (%)	Kostnad per heltidsstud ²⁾ , kr
Samtliga nivåer 2000	6 403	100	33 100	6 328	100	32 800	75	100	106 600
Samtliga nivåer 2001	6 304	100	34 500	6 224	100	34 200	80	100	109 900
Samtliga nivåer 2002	5 954	100	35 100	5 880	100	34 700	74	100	108 900
däruv av kommunen anordnad utbildning									
Totalt	4 667	100	37 500	4 593	100	37 100	74	100	108 900
däruv undervisning	2 363	51	19 000	2 334	51	18 900	29	40	43 300
lokaler	717	15	5 800	697	15	5 600	19	26	28 500
läromedel/utr./bibl.	231	5	1 900	220	5	1 800	11	15	16 200
elevvård	25	1	200	25	1	200	0	1	670
övrigt	1 331	29	10 600	1 317	29	10 600	14	19	20 300
Grundläggande vuxenutbildning									
Totalt	872	100	33 000	872	100	33 000	.	.	.
däruv av kommunen anordnad utbildning									
Totalt	789	100	35 400	789	100	35 400	.	.	.
däruv undervisning	435	55	19 500	435	55	19 500	.	.	.
lokaler	134	17	6 000	134	17	6 000	.	.	.
läromedel/utr./bibl.	28	4	1 300	28	4	1 300	.	.	.
elevvård	7	1	310	7	1	310	.	.	.
övrigt	185	23	8 300	185	23	8 300	.	.	.
Gymnasial vuxen- och påbyggnadsutbildning									
Totalt	5 083	100	35 400	5 009	100	35 100	74	100	108 900
däruv av kommunen anordnad utbildning									
Totalt	3 878	100	38 000	3 804	100	37 500	74	100	108 900
däruv undervisning	1 928	50	18 900	1 899	50	18 700	29	40	43 300
lokaler	583	15	5 700	564	15	5 600	19	26	28 500
läromedel/utr./bibl.	203	5	2 000	192	5	1 900	11	15	16 200
elevvård	18	0	180	18	0	180	0	1	670
övrigt	1 146	30	11 200	1 132	30	11 200	14	19	20 300

¹⁾ Elever har räknats om till heltidsstuderande under året utifrån antal undervisningstimmar på de kurser de deltagit i. (15 timmar om 60 minuter per vecka under 36 veckor har betraktats som heltidsstudier).

²⁾ Elever har räknats om till heltidsstuderande under året utifrån antal elevveckor på de kurser de deltagit i.

8.3 Resultat

Av de 1 393 290 kursdeltagare som fanns registrerade vid något tillfälle under läsåret 2001/02 fullföljde 1 056 807 (75,8 %) under läsåret den kurs de påbörjat och 249 485 (17,9 %) avbröt kursen. Resterande 86 998 kursdeltagare (6,2 %) deltog vid läsårets slut i kurser som ännu inte var avslutade. I förhållande till läsåret 2000/01 slutför 0,5 procentenheter fler sina kurser och 1,5 procentenheter fler avbryter sina kurser, medan 2,0 procentenheter färre fortsätter sina studier nästa läsår. Högst andel kursdeltagare som avbrutit kurs redovisas inom den grundläggande vuxenutbildningen, där 28,6 procent avbrutit kurs. Inom gymnasial vuxenutbildning var andelen 17,3 procent. Män avbröt kurs i högre grad, 20,0 procent, än kvinnor, 16,8 procent. Kursdeltagare på utbildning i landstingets regi avbröt i lägre grad, 7,0 procent, än kursdeltagare i kommunalt anordnade kurser, 18,0 procent.

Tabell 51.

Antal kursdeltagare som slutfört respektive avbrutit kurs i komvux läsåren 1999/00–2001/02

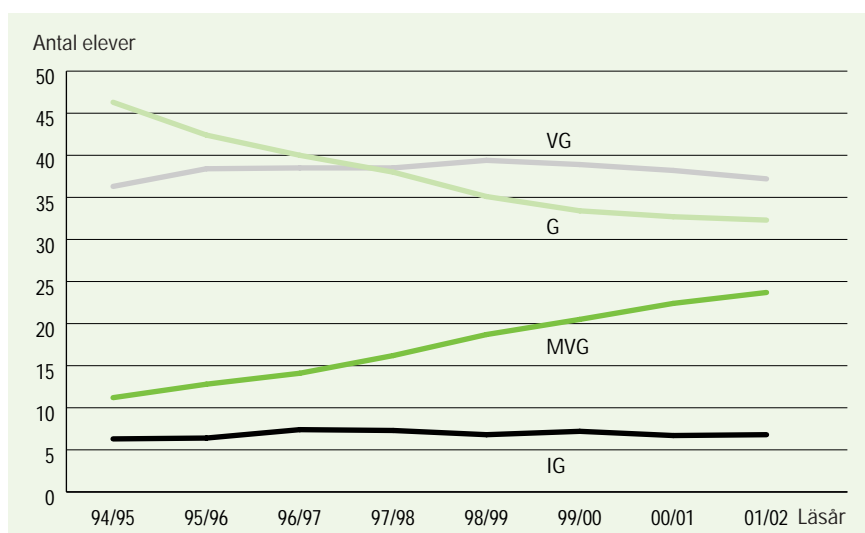
Läsår Utbildningsnivå Kön Huvudman	Antal kurs- deltagare	därav					
		Slutfört kurs		Avbrutit kurs		Fortsätter nästa läsår	
		Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
1999/00 Samtliga nivåer	1 702 118	1 298 128	76,3	281 482	16,5	122 508	7,2
2000/01 Samtliga nivåer	1 604 404	1 208 318	75,3	261 427	16,3	134 659	8,4
2001/02 Samtliga nivåer	1 393 290	1 056 807	75,8	249 485	17,9	86 998	6,2
därav							
Grundläggande vuxenutbildning	109 246	68 359	62,6	31 284	28,6	9 603	8,8
Gymnasial vuxenutbildning	1 216 701	934 510	76,8	210 812	17,3	71 379	5,9
Påbyggnadsutbildning	67 343	53 938	80,1	7 389	11,0	6 016	8,9
därav							
Män	468 278	346 652	74,0	93 816	20,0	27 810	5,9
Kvinnor	925 012	710 155	76,8	155 669	16,8	59 188	6,4
Kommun	1 383 652	1 049 715	75,9	248 810	18,0	85 127	6,2
Landsting	9 638	7 092	73,6	675	7,0	1 871	19,4

Antalet kursdeltagare som slutförde kurs inom gymnasial vuxenutbildning var 934 510. För ca 19 procent av kursdeltagarna saknas uppgift om betyg. Betygsfördelningen för resterande 769 970 kursdeltagare, som fick betyg enligt det målrelaterade betygssystemet, redovisas i tabell 52.

Sett över en längre tidsperiod har andelen kursdeltagare som erhållit betyget G minskat och andelen som erhållit MVG ökat för varje år sedan 1994/95, medan andelarna som erhållit IG och VG varit relativt konstanta.

Diagram 13.

Procentuell fördelning av betygen i gymnasial vuxenutbildning under läsåren 1994/95 till 2001/02

Den genomsnittliga betygsfördelningen var Icke godkänd 6,8 (6,7) procent, Godkänd 32,3 (32,7) procent, Väl godkänd 37,2 (38,2) procent och Mycket väl godkänd 23,7 (22,4) procent. Siffror inom parentes avser läsåret 2000/01. Andelen kursdeltagare med betygen Mycket väl godkänd har ökat med tre procentenheter jämfört med läsåret 1999/00. Av tabellen framgår att andelen kursdeltagare med betyget Mycket väl godkänd var betydligt lägre än genomsnittet i Matematik B, 16,1 procent. Högst andel med betyget Mycket väl godkänt har kursdeltagare i Datakunskap, drygt 30 procent. Liksom i grundskolan och gymnasieskolan hade kvinnor inom kommunal vuxenutbildning i genomsnitt högre betyg än män.

Tabell 52.

Betygsfördelning för kursdeltagare som slutfört kurs inom gymnasial vuxenutbildning läsåren 1999/00–2001/02

Läsår Kurs Kön Huvudman	Antal kursdeltagare som slutfört kurs	Antal kursdeltagare med målrelaterade betyg ¹⁾	Därav med betyget							
			Icke godkänd (IG)		Godkänd (G)		Väl godkänd (VG)		Mycket väl godkänd (MVG)	
			Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Gymnasial vux 1999/00	1 167 108	961 679	69 205	7,2	321 471	33,4	374 294	38,9	196 709	20,5
Gymnasial vux 2000/01	1 084 914	873 124	58 310	6,7	285 278	32,7	333 949	38,2	195 587	22,4
Gymnasial vux 2001/02	934 510	769 970	52 533	6,8	249 000	32,3	286 255	37,2	182 182	23,7
därav										
Datorkunskap	52 824	43 297	3 647	8,4	14 690	33,9	14 210	32,8	10 750	24,8
Datakunskap (datorkunskap)	15 654	12 877	1 123	8,7	3 754	29,2	4 098	31,8	3 902	30,3
Orienteringskurs ²⁾	41 266	0	0	.	0	.	0	.	0	.
Matematik A	28 192	24 284	2 513	10,3	7 736	31,9	8 750	36,0	5 285	21,8
Svenska A	16 340	13 950	1 047	7,5	3 833	27,5	5 827	41,8	3 243	23,2
Engelska A	24 264	21 321	1 770	8,3	6 890	32,3	8 345	39,1	4 316	20,2
Företagsekonomi A	18 773	16 594	837	5,0	5 316	32,0	5 982	36,0	4 459	26,9
Matematik B	21 980	18 989	2 780	14,6	7 213	38,0	5 945	31,3	3 051	16,1
Svenska B	19 731	17 112	1 166	6,8	4 336	25,3	7 482	43,7	4 128	24,1
Engelska B	18 247	16 416	1 307	8,0	5 108	31,1	6 821	41,6	3 180	19,4
Psykologi	19 447	16 336	871	5,3	5 260	32,2	6 345	38,8	3 860	23,6
Samhällskunskap A	21 766	18 839	1 416	7,5	5 012	26,6	7 468	39,6	4 943	26,2
Övriga kurser gymnasial vux	636 026	549 955	34 056	6,2	179 852	32,7	204 982	37,3	131 065	23,8
därav										
Män	346 652	242 301	23 683	9,8	88 104	36,4	81 192	33,5	49 322	20,4
Kvinnor	710 155	527 669	28 850	5,5	160 896	30,5	205 063	38,9	132 860	25,2
Kommun	1 049 715	766 531	52 463	6,8	248 089	32,4	284 683	37,1	181 296	23,7
Landsting	7 092	3 439	70	2,0	911	26,5	1 572	45,7	886	25,8

¹⁾ För kursdeltagare med datum för avslutad kurs inom läsåret 2001/02 saknar 14 procent uppgift om betyg.

²⁾ På orienteringskurser skall enligt förordning inte sättas betyg.

9

Vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särsvux)

9.1 Organisation

Särsvux, vuxenutbildning för utvecklingsstörda syftar till att ge kunskaper och färdigheter motsvarande de som ges i den obligatoriska särskolan (grundsärskolan respektive träningskolan) och på nationella eller specialutformade program i gymnasiesärskolan. Särsvux har egna kursplaner och timplaner. Skolformen vänder sig till vuxna utvecklingsstörda som vill komplettera sin utbildning. Utbildningen bedrivs i form av fristående kurser och eleverna kan välja att studera en enda kurs eller olika kombinationer av kurser.

Timplanerna i särsvux anger endast riktvärden. En elev kan behöva mer eller mindre tid för att nå ett utbildningsmål och har alltid rätt att fullfölja kursen. Förutsättningen är dock att eleven bedöms ha förmåga att nå ett bestämt utbildningsmål.

I likhet med vad som gäller för särskolan har huvudmannaskapet för särsvux förts över från landstingen till kommunerna under 1990-talets första hälft. Utbildning anordnades hösten 2002 i totalt 199 kommuner. Särsvuxeleverna var bosatta i 239 kommuner. Knappt sju procent, 313 elever, var bosatta i en annan kommun än den där skolan var belägen, en något mindre andel än föregående läsår, då 7,7 % av eleverna (340) kom från en annan kommun.

Tabell 53.

Antal elever i särvox 1998–2002¹⁾

	1998/1999	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Särvox	4 137	4 178	4 335	4 436	4541
Grundsärskolenivå	2 004	2 067	2 036	2 034	2032
Träningskolenivå	1 480	1 423	1 516	1 526	1568
Gymnasiesärskolenivå	653	688	783	876	941

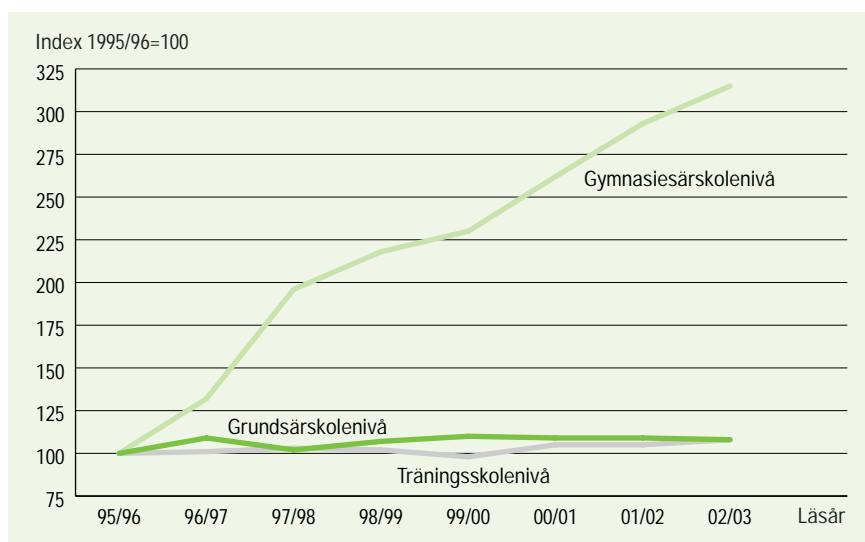
¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

Hösten 2002 fanns det 4 541 elever i särvox. Antalet elever ökade med drygt två procent (+105 elever) från föregående läsår. Antalet elever på träningskolenivå och gymnasiesärskolenivå ökade med 42 (2,8 %) resp. 65 (7,4 %) elever medan antalet elever på grundskolenivå liksom förra läsåret minskade med 2 elever.

Som framgår av tabell 53 och diagram 14 fortsätter den kraftiga ökningen av antalet elever på gymnasiesärskolenivå även 2002 medan elevantalet på träningskolenivå ökade mindre och på grundskolenivå minskade en aning.

Diagram 14.

Indexerad elevutveckling 1995–2002

Det genomsnittliga antalet elevtimmar (60 minuter) per vecka var för särvox totalt 2,6 vilket var något högre än föregående läsår då antalet var 2,5. Motsvarande uppgifter per studienivå läsåret 2002/03 var för grundskolenivån 2,7 (2,6), för träningskolenivån 2,2 (2,0) och för gymnasiesärskolenivån 3,1 (3,0) elevtimmar. Siffrorna inom parentes avser läsåret 2001/02.

Den genomsnittliga gruppstorleken inklusive individuell undervisning var något högre än föregående läsår, totalt 2,6 (2,5) elever.

Medianåldern i särvox var läsåret 2002/03 36 år och åtta procent av eleverna, en något större andel än föregående läsår, var födda utomlands.

Tabell 54.

Elever i sÄrvux 15 oktober 2002
fördelade efter studienivå¹⁾

Studienivå	Elever						Antal elever per grupp ²⁾	Antal elev- timmar per mätveckan
	Totalt antal	Andel (%)	Kvinnor		Födda utomlands			
			Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)		
GrundsÄrskolenivå	2 032	45	1 006	50	180	9	.	2,7
TrÄningskolenivå	1 568	35	714	46	116	7	.	2,2
GymnasiesÄrskolenivå	941	21	465	49	73	8	.	3,1
Samtliga	4 541	100	2 185	48	369	8	2,6	2,6

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

²⁾ Uppgift om utbildningsnivå samlas inte in per undervisningsgrupp. Antal elever per grupp redovisas dÄrför inte pÄ utbildningsnivå utan som medelvÄrdet av samtliga undervisningsgruppers storlek.

9.2 Resurser

LÄrare

Antalet tÄnstagörande lärare (exkl. korttidsanstÄllda) var 383 under mÄtveckan i oktober 2002. Den genomsnittliga tÄnstagöringsgraden var 63,6 procent. Omräknat till heltidstÄnster var antalet lärare 244. JÄmfört med fÖregÅende År har antalet heltidstÄnster ökat med drygt 12 procent. UngefÄr nio procent av Årsarbetskraften saknade lärarutbildning.

LÄrartÄtheten, berÄknad som antal lärare omräknat till heltidstÄnster per 100 elever, var 5,4 i oktober 2002. Året innan var den 4,9 lärare per hundra elever. LÄrartÄtheten i sÄrvux kan inte jämföras med lärartÄtheten inom andra skolformer. SÄrvuxeleverna undervisas i mindre grupper och dessutom får de betydligt färre undervisningstimmar per vecka Än eleverna i andra skolformer.

Tabell 55.

LÄrare i sÄrvux 15 oktober 2000–2002¹⁾

Läsår	Antal tÄnstagörande lärare			Genomsnittlig tÄnstagörings- grad i procent	Antal lärare omräknat till heltidstÄnster		Antal lärare (heltidstÄj.) per 100 elever
	Totalt	dÄrav			Totalt	dÄrav m. tillsvid.- anstÄllning	
		MÄn	Kvinnor				
2000/01 Samtliga lärare	385	54	331	59,6	229	183	5,3
dÄrav							
Antal med ped. utbildning	334	44	290	62,1	207	177	.
Andel (%) med ped. utbildning	86,8	81,5	87,6	.	90,4	96,6	.
2001/02 Samtliga lärare	349	53	296	62,1	217	174	4,9
dÄrav							
Antal med ped. utbildning	308	45	263	64,6	199	171	.
Andel (%) med ped. utbildning	88,3	84,9	88,9	.	91,8	98,1	.
2002/03 Samtliga lärare	383	61	322	63,6	244	198	5,4
dÄrav							
Antal med ped. utbildning	332	54	278	66,9	222	194	.
Andel (%) med ped. utbildning	86,7	88,5	86,3	.	91,1	97,7	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

Kostnader

Den totala kostnaden för särvox 2002 var 133 miljoner kronor, vilket är en ökning med 7,6 miljoner eller sex procent i fasta priser sedan 2001. Antalet elever, omräknat till genomsnittselever, var 4 557, en ökning med nära fem procent.

Räknat per elev var den totala kostnaden 29 100 kronor 2002, en ökning med 400 kronor i fasta priser eller 1,4 % sedan 2001. Undervisningskostnaden utgör, i likhet med föregående år, 70 procent av den totala kostnaden. Flera kommuner redovisar inga kostnader för lokaler, vilket delvis förklarar den höga andelen undervisning. Undervisningskostnaden per elev var 20 400 kronor och varierar avsevärt mellan kommunerna. För 80 procent av kommunerna ligger kostnaden mellan 34 600 kronor och 10 200 kronor per elev. Högst kostnader för undervisning har förortskommunerna med 26 000 kronor och lägst kostnader har kommunalförbunden med 16 600 kronor per elev.

Tabell 56.

Kostnader för särvox 2000, 2001 och 2002 (löpande priser)

	Kommunal huvudman		
	Kostnad totalt miljoner kr	Andel (%)	Kostnad per elev ¹⁾ kr
Totalt 2000	109	100	25 700
Totalt 2001	122	100	28 100
Totalt 2002	133	100	29 100
därav undervisning	93	70	20 400
lokaler	14	11	3 200
övrigt	25	19	5 500

¹⁾ Medeltal av antalet elever de två läsår som kalenderåret omfattar.

10

Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL)

10.1 Organisation

Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL) bildades den 1 januari 2002 då Statens skolor för vuxna (SSV) och delar av Distansutbildningsmyndigheten, Distum, slogs samman till en ny myndighet inom vuxenutbildningsområdet. Myndigheten består av två skolenheter, i respektive Härnösand och Norrköping, samt ett centralt kansli i Hässleholm.

CFL skall komplettera kommunernas utbud genom att erbjuda sådana kurser som inte kan anordnas inom den kommunala vuxenutbildningen med tillräcklig spridning och regelbundenhet. För utbildningen tillämpas de kursplaner som fastställts av Statens skolverk för den kommunala vuxenutbildningen. Kursplaner för lokala kurser fastställs av styrelsen för CFL.

CFL skall, förutom att genomföra distansutbildning motsvarande kommunal vuxenutbildning, även utveckla metoder och läromedel samt arbeta konsultativt gentemot kommunerna för att stödja dem i arbetet med att skapa flexibla utbildningar med distansmetoder. Enligt CFLs uppdrag skall utbildningsverksamheten i egen regi minska till förmån för en ökning av utvecklingsverksamheten.

Från och med läsåret 1997/98 deltar SSV/CFL i regeringens särskilda satsning på vuxenutbildning, Kunskapslyftet. I nedanstående redovisning ingår elever som deltagit i utbildning som finansierats genom ordinarie anslag eller de särskilda medel som tilldelats skolorna inom ramen för Kunskapslyftet. Härutöver genomför skolorna en relativt omfattande uppdragsutbildning bl.a genom att sälja utbildningsplatser

till kommunerna. Om en kommun köpt utbildning av CFL redovisas den som köpt utbildning i komvux och redovisas inte här.

Distansundervisning vid CFL genomförs antingen som s.k. brevdistansundervisning där eleven studerar hemma med stöd av lärare från CFL, eller i form av intervallkurser som innebär en kombination av kortare lärarledda kursperioder vid skolan och studier hemma. Eleverna betalar viss avgift för studiematerialet, som är speciellt anpassat för självstudier.

Det totala antalet elever vid CFL läsåret 2001/02 var 8592, en minskning med 2055 elever (19 %) jämfört med 2000/01.

Eleverna deltog i genomsnitt i 1,9 kurser under läsåret. Av eleverna var 41 procent män och 59 procent kvinnor.

Tabell 57.

Antal elever vid CFL läsåret 2001/02 fördelade efter utbildningsnivå, studieform och kön

Utbildningsnivå Studieform Kön	Elever					
	Härnösand		Norrköping		Totalt	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Grundläggande vuxenutb.	753	23,5	231	4,3	984	11,5
därav						
Brevdistansundervisning	753	23,5	231	4,3	984	11,5
Intervallkurser	0	.	0	.	0	.
Gymnasial vuxenutb.	2 453	76,5	4 876	90,5	7 329	85,3
därav						
Brevdistansundervisning	1 661	51,8	4 869	90,4	6 530	76,0
Intervallkurser	792	24,7	7	0,1	799	9,3
Påbyggnadsutbildning	0	.	279	5,2	279	3,2
därav						
Brevdistansundervisning	0	.	274	5,1	274	3,2
Intervallkurser	0	.	5	0,1	5	0,1
Samtliga elever	3 206	100,0	5 386	100,0	8 592	100,0
därav						
Brevdistansundervisning	2 414	75,3	5 374	99,8	7 788	90,6
Intervallkurser	792	24,7	12	0,2	804	9,4
Män	1 330	41,5	2 218	41,2	3 548	41,3
Kvinnor	1 876	58,5	3 168	58,8	5 044	58,7

Merparten, 7329 elever, 85,3 procent, deltog i gymnasial vuxenutbildning. 984 elever, 11,5 procent, deltog i kurser på grundskolenivå och 279 elever, 3,2 procent, deltog i påbyggnadsutbildning. I förhållande till läsåret 2000/01 har andelen elever i grundläggande vuxenutbildning ökat med 50 procent.

Andelen av eleverna som var äldre än 30 år ökade successivt under åren med Kunskapslyftet, en utveckling som nu brutits. Läsåret 2001/02 var andelen av eleverna som var äldre än 30 år, 57 procent, jämfört med 60 procent läsåret 2000/01. Högst andelen över 30 år var det läsåret 1999/2000, 62 procent. Läsåret 1996/97 var andelen av eleverna, som var äldre än 30 år, endast 50 procent.

Åldersstrukturen varierade mellan de två skolorna. Vid CFL i Härnösand var andelen elever som var äldre än 30 år 64 procent (68 %). Vid CFL i Norrköping var motsvarande andel 53 procent (54 %). Siffrorna inom parentes avser 2000/01.

Även studieformen varierar mellan de två skolorna, en skillnad som minskat väsentligt jämfört med tidigare år. Läsåret 2001/02 bedrev 75 procent (40 procent), av eleverna i Härnösand och 99 procent (99 procent) av eleverna i Norrköping utbildning genom brevdistan- undervisning. Resterande elever deltog i utbildning genom intervall- kurser, en studieform som för CFL totalt minskat från 25,7 procent läsåret 2000/01 till 9,4 procent läsåret 2001/02.

De tio största kurserna omfattade 39 procent av samtliga kursdeltagare. Flest kursdeltagare fanns inom Matematik A, 5,9 procent, och Engelska B, 4,7 procent. Kursdeltagare vid CFL i Härnösand studerade inom någon av de tio mest frekventa kurserna i högre grad än kursdeltagare inom CFL i Norrköping, 51 procent respektive 33 procent.

Tabell 58.
Kurser med flest kursdeltagare
läsåret 2001/02

Kurser	Härnösand		Norrköping		Totalt	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Matematik A	418	7,9	557	4,9	975	5,9
Svenska B	214	4,0	562	5,0	776	4,7
Samhällskunskap A	246	4,6	441	3,9	687	4,1
Engelska A	346	6,5	321	2,8	667	4,0
Matematik B	306	5,8	331	2,9	637	3,8
Engelska	444	8,4	156	1,4	600	3,6
Historia A	76	1,4	500	4,4	576	3,5
Svenska A	168	3,2	363	3,2	531	3,2
Företagsekonomi A	252	4,7	263	2,3	515	3,1
Engelska B	248	4,7	252	2,2	500	3,0
Övriga kurser	2 591	48,8	7 564	66,9	10 155	61,1
Samtliga kurser	5 309	100,0	11 310	100,0	16 619	100,0

10.2 Resurser

Lärare

I tabell 59 redovisas antalet lärare under mätveckan i oktober 2000, 2001 och 2002. Med tjänstgörande lärare avses i denna tabell personer som har en tjänstgöringsomfattning som inkluderade undervisning. Även timanställda lärare och skolledare med undervisning ingår. Där- emot inte personer som var anställda kortare tid än en månad.

Antalet tjänstgörande lärare har minskat med 8 procent mellan hösten 2001 och hösten 2002, medan antalet lärare omräknat till heltidstjänster har ökat med 50 procent. Med den förändring av verksamhetens karak- tär som CFL har inlett kommer en allt större del av personalen att arbeta med utveckling av webbkurser, studiehandledningar och distansmetodik och allt mindre tid att ägnas åt undervisning. Det finns därför anled- ning att tro att ökningen i antalet heltidstjänster framför allt beror på ökade insatser för utveckling och inte av undervisning.

Tabell 59.

Lärare i CFL 15 oktober 2000–2002¹⁾

Läsår Pedagogisk utbildning Utbildningsanordnare	Antal tjänstgörande lärare			Genomsnittlig tjänstgörings- grad i procent	Antal lärare omräknat till heltidstjänster	
	Totalt	därav			Totalt	därav med tillsvidare anställning
		Män	Kvinnor			
2000/01 Samtliga lärare	70	34	36	48,1	34	28
därav						
Antal med ped. utbildning	57	31	26	46,8	27	24
Andel (%) med ped. utbildn.	81,4	91,2	72,2	.	79,3	83,5
2001/02 Samtliga lärare	80	34	46	42,4	34	28
därav						
Antal med ped. utbildning	65	30	35	42,2	27	24
Andel (%) med ped. utbildn.	81,3	88,2	76,1	.	80,8	85,6
2002/03 Samtliga lärare	74	37	37	68,4	51	41
därav						
Antal med ped. utbildning	57	29	28	68,9	39	33
Andel (%) med ped. utbildn.	77,0	78,4	75,7	.	77,7	79,0
Utbildningsanordnare 2002/03						
Härnösand	37	20	17	94,3	35	29
därav						
Andel (%) med ped. utbildn.	75,7	70,0	82,4	.	75,6	75,8
Norrköping	37	17	20	42,4	16	12
därav						
Andel (%) med ped. utbildn.	78,4	88,2	70,0	.	82,3	86,5

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

Kostnader

Kostnaden för CFL uppgick verksamhetsåret 2002 till drygt 45 miljoner kronor.

Jämfört med 2001 har kostnaderna minskat med 7 miljoner kronor, nära 14 % i fasta priser.

Kostnaderna för CFL finansierades till övervägande delen med statliga anslag. Utöver anslaget har skolorna erhållit extra statsbidrag inom ramen för Kunskapslyftet (5,5 miljoner kr). Elevavgifter för undervisningsmaterial (2,6 miljoner kr) och kommunala bidrag till lokalerna (5,7 miljoner kr) är andra viktiga finansieringskällor.

Den största kostnadsposten är utvecklingsarbete som utgör 39 procent av CFL:s kostnader, medan administration svarar för 20 procent, lokaler för 15 procent och undervisning för 15 procent av kostnaderna.

Tabell 60.

Kostnader för CFL 2000, 2001 och 2002

	Samtliga huvudmän	
	Kostnad totalt milj kr	Andel (%)
Totalt 2000	53	100
Totalt 2001	51	100
Totalt 2002	45	100
därav		
undervisning	7	15
lokaler	7	16
administration	9	20
läromedel/utrustn./bibl.	3	6
utvecklingsarbete	18	39
övrigt	2	4

10.3 Resultat

Läsåret 2001/02 fullgjorde 4 184 kursdeltagare gymnasial vuxenutbildning eller påbyggnadsutbildning vid CFL. Av dessa erhöll 3 136 betyg enligt det målrelaterade betygssystemet.

Fördelningen av betyg inom CFL var IG 3,4 procent, G 24,8 procent, VG 43,6 procent och MVG 28,2 procent. Jämfört med komvux var andelen IG och G betydligt lägre inom CFL och andelen VG och MVG betydligt högre.

Tabell 61.

Betygsfördelning för kursdeltagare som slutfört kurs inom gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning läsåret 2001/02

Utbildningsnivå Kurs Skola Kön	Antal kursdeltagare som slutfört kurs	Antal kursdeltagare med målrelaterade betyg	Därav med betyget							
			Icke godkänd (IG)		Godkänd (G)		Väl godkänd (VG)		Mycket väl godkänd (MVG)	
			Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Gymnasial vuxenutbildning	3 685	2 695	91	3,4	667	24,7	1 054	39,1	883	32,8
därav										
Matematik A	192	145	8	5,5	38	26,2	58	40,0	41	28,3
Engelska A	191	160	2	1,3	35	21,9	74	46,3	49	30,6
Svenska B	179	138	7	5,1	40	29,0	50	36,2	41	29,7
Matematik B	149	93	6	6,5	21	22,6	33	35,5	33	35,5
Företagsekonomi A	118	94	10	10,6	34	36,2	28	29,8	22	23,4
Svenska A	156	106	4	3,8	27	25,5	29	27,4	46	43,4
Samhällskunskap A	113	91	0	0,0	24	26,4	39	42,9	28	30,8
Övriga kurser gymnasial vux	2 587	1 868	54	1,7	448	24,0	743	39,8	623	33,4
Påbyggnadsutbildning	658	596	13	2,2	104	17,4	479	80,4	0	0,0
Samtliga elever	4 278	3 171	108	3,4	779	24,8	1366	43,6	883	28,2
därav										
Brevdistansundervisning	3 781	2 675	99	3,7	651	24,3	1 180	44,1	745	27,9
Intervall kurser	497	496	9	1,8	137	27,6	208	41,9	142	28,6
Härnösand	993	986	16	1,6	269	27,3	419	42,5	282	28,6
Norrköping	3 285	2 185	92	4,2	519	23,8	969	44,3	605	27,7
Män	1 550	1 207	28	2,3	239	19,8	650	44,7	290	24,0
Kvinnor	2 728	1 964	80	4,1	549	28,0	738	37,6	597	30,4

11

Svenskundervisning för invandrare (sfi)

11.1 Organisation

Svenskundervisning för invandrare (sfi) syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket och om det svenska samhället. Varje kommun är skyldig att se till att sfi, från och med andra halvåret det år de fyller sexton år, erbjuds de personer som saknar de grundläggande kunskaper i svenska språket som utbildningen avser att ge.

Riktvärdet för undervisningens omfattning i tid är 525 timmar. Riktvärdet får underskridas eller överskridas beroende på hur mycket undervisning eleven behöver för att uppnå de kunskapsmål som anges i kursplanen. Eleven börjar sina studier på den språkliga nivå som bestäms av förkunskaperna och avslutar dem när målen för utbildningen har uppnåtts.

Sfi bör för analfabeter kombineras med läs- och skrivinlärning i grundläggande vuxenutbildning. För ungdomar i åldrarna 16–19 år kan sfi kombineras med studier på ett individuellt program i gymnasieskolan. Inom grundläggande vuxenutbildning finns en påbyggnad till sfi, kursen svenska som andraspråk.

Den grundläggande utbildningen i sfi har hittills haft en enda kursplan för alla studerande. Läsåret 2002/03 infördes en ny kursplan som innehåller tre olika studievägar med vardera två kurser. Det nya kursplanesystemet är utformat för att bättre möta individens olika utbildningsbakgrund, förutsättningar och studiemål. Inom Sfi 1 är målen anpassade till invandrare som är analfabeter eller kortutbildade.

Sfi 2 och 3 har snabbare studietakt och mer avancerade mål. Det nya kursplanesystemet kunde börja användas fr o m den 1 augusti 2002 och är obligatoriskt att använda när studerande påbörjade sfi efter den 1 januari 2003. Den elevstatistik som presenteras i det följande avser läsåret 2001/02 dvs. året innan den nya kursplanen infördes.

Kommunerna är huvudmän för sfi och bestämmer hur utbildningen ska organiseras. Detta gäller t ex undervisningsintensitet och val av utbildningsanordnare. Sfi anordnas av flertalet kommuner i anslutning till komvux. I en del kommuner anlitas studieförbund, folkhögskolor eller privata anordnare för genomförandet av sfi. Några kommuner har bildat kommunalförbund som anordnar sfi.

Läsåret 2001/02

Läsåret 2001/02 deltog totalt 39 978 elever i sfi. Det är nästan 2700 fler elever än läsåret innan. Av eleverna 2001/02 var ungefär 18 500 nybörjare i sfi. Övriga ungefär 21 500 elever hade påbörjat sfi ett eller flera läsår tidigare. Antalet nybörjare i sfi 2001/02 var ungefär detsamma som läsåret innan. Antalet var dock fler jämfört med åren 1996/97–1999/00 (ca 14 000 elever/år) men betydligt färre än åren dessförinnan. Under 1994/95 var antalet nybörjare drygt 32 000.

Tabell 62.

Studieanordnare och elever i sfi läsåren 1997/98–2001/02

År	Antal studieanordnare kommuner	Antal studieanordnare	Antal elever	Antal elever per	
				Kommun	Studieanordnare
1997/98	255	288	35 746	140	124
1998/99	246	267	34 701	141	130
1999/00	242	262	34 115	141	130
2000/01	242	265	37 322	154	141
2001/02	241	266	39 978	166	150
därav					
Kommun	229	232	26 148	114	113
Studieförbund	12	15	6 211	518	414
Annan	13	19	7 619	586	401

Av samtliga elever 2001/02 var 13 014 (33 %) flyktingar, 2 492 (6,2 %) tillståndssökande och 24 472 (61 %) övriga invandrare. Det är antalet flyktingar i sfi som minskat sedan 90-talets mitt medan antalet tillståndssökande varit relativt oförändrat fram tills nu då det skett en markant ökning från drygt 500 läsåret 2000/01 till ca 2 500 läsåret 2001/02. Antalet övriga invandrare har ökat med drygt det dubbla antalet under samma period. Med flykting avses en person som efter att ha beviljats uppehållstillstånd mottagits i kommunen och som kommunen har rätt att erhålla ersättning för enligt statsbidragsbestämmelserna för mottagande av flyktingar i kommunen. Med tillståndssökande avses utländsk medborgare som sökt uppehållstillstånd för bosättning i Sverige och som ännu inte erhållit beslut. Med övriga invandrare avses elever i sfi som inte är flyktingar eller tillståndssökande.

Bland eleverna under 2001/02 var arabiska det vanligaste modersmålet. 7 859 elever hade arabiska som modersmål. Därefter vanligast var kurdiska, 2 710 elever, och bosniska/kroatiska/serbiska, 2 654 elever. De därefter vanligaste språken var spanska, engelska, sorani, persiska, albanska, ryska, thailändska, turkiska och somaliska, alla med mer än 1 100 sfi-elever. 71 procent av sfi-eleverna hade något av dessa

tolv språk som modersmål. Bland de resterande 29 procenten elever var 115 språk representerade. De flesta språk talades bara av enstaka elever. Bihari, malagaskiska, papuanska, tibetanska, zulu och ytterligare tio språk talades t ex bara av en elev vardera.

241 kommuner hade elever i sfi läsåret 2001/02 jämfört med 246 kommuner 1998/99 och 277 kommuner 1994/95. Sfi är en liten verksamhet i många kommuner. I 68 kommuner var elevantalet under 25, i 20 kommuner var elevantalet lägre än 10. Bara 62 kommuner eller kommunalförbund hade fler än 100 elever 2001/02.

Av det totala antalet elever läsåret 2001/02 var 59 procent kvinnor och 41 procent män. Kön fördelningen är därmed ungefär densamma som de tre närmast föregående åren då andelen kvinnor var 60 procent. Andelen kvinnor har dock ökat jämfört med åren dessförinnan. Läsåret 1994/95 var andelen 52 procent.

Elevernas medianålder var 32 år läsåret 2001/02. 19 procent av eleverna var 25 år eller yngre och 14 procent var 45 år eller äldre. Kvinnorna i sfi var genomsnittligt något yngre – ett år – än männen.

De enda uppgifter som finns om sfi-elevernas utbildningsbakgrund är antalet utbildningsår i hemlandet, dvs ett grovt mått på tidigare utbildning. Hälften (51 %) av sfi-eleverna 2001/02 hade en minst tolvårig tidigare utbildning, 70 procent hade en utbildning som var nio år eller längre och tio procent hade en tidigare utbildning som var högst tre år.

Invandrare med den allra kortaste utbildningen måste i allmänhet delta i läs- och skrivinlärning inom grundläggande vuxenutbildning innan eller parallellt med sfi-studierna. Det finns brister i sfi-statistiken genom att elever som egentligen bedriver sfi-studier, av några kommuner betraktas som elever enbart i grundläggande vuxenutbildning och därför inte rapporteras. Elevantalet i sfi kan alltså vara underskattat och utbildningsnivån därmed överskattad.

Utbildningsbakgrunden varierade mycket mellan elever med olika modersmål. Elever med japanska som modersmål hade i genomsnitt en 15-årig tidigare utbildning och elever med tjeckiska, koreanska och isländska i genomsnitt en 14-årig tidigare utbildning. Elever med romska som modersmål hade i genomsnitt gått fem år i utbildning och elever med vietnamesiska, thailändska och turkiska som modersmål i genomsnitt åtta år.

Andelen kvinnor varierade också mellan språkgrupperna. Bland elever med japanska, thailändska och tagalog som modersmål var andelen kvinnor över 90 procent. Bland elever med engelska, italienska, hebreiska och burmanska som modersmål och med minst 25 elever med samma modersmål, var andelen kvinnor under 40 procent.

11.2 Resurser

Lärare

Antalet tjänstgörande lärare (exkl. korttidsanställda) var 1 523 under mätveckan i oktober 2002. Antalet lärare i oktober 2001 var något färre – 1 493. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden ökade, från 77,3 procent av heltid i oktober 2001 till 79,2 procent i oktober 2002.

Omräknat till heltidstjänster var antalet lärare därmed 1 206 i oktober 2002, vilket är 52 tjänster fler än vid mätningen i oktober 2001.

Antalet elever ökade med omkring en procent mellan oktober 2001 och oktober 2002. Antalet lärare (omräknat till heltid) ökade med 4,5 procent. Det innebär att lärartätheten (antalet lärare omräknat till heltidstjänster per 100 elever) ökade från 5,4 till 5,6 lärartjänster per 100 elever.

25,2 procent av lärarna (omräknat till heltidstjänster) saknade pedagogisk högskoleutbildning, vilket är 1,5 procentenheter högre än året innan och mellan fem och sju procentenheter högre än åren närmast dessförinnan. Andelen lärare som saknar pedagogisk utbildning är liksom tidigare år betydligt större hos andra utbildningsanordnare än i sfi i kommunernas regi. Andelen lärare med pedagogisk högskoleutbildning var 78,0 procent i sfi i kommunal regi och 59,9 procent hos andra utbildningsanordnare.

Tabell 63.

Lärare i sfi 15 oktober 2000, 2001 och 2002¹⁾

Läsår Pedagogisk utbildning Utbildningsanordnare	Antal tjänstgörande lärare			Genomsnittlig tjänstgörings- grad i procent	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstjänster) per 100 elever
	Totalt	därav			Totalt	därav m. tillsvid.- anställning	
		Män	Kvinnor				
2000/01 Samtliga lärare	1 427	219	1 208	78,7	1 123	864	5,5
därav							
Antal med ped. utbildning	1 142	172	970	78,6	897	781	.
Andel (%) med ped. utbildning	80,0	78,5	80,3	.	79,9	90,4	.
2001/02 Samtliga lärare	1 493	237	1 256	77,3	1 154	827	5,4
därav							
Antal med ped. utbildning	1 131	173	958	77,8	880	720	.
Andel (%) med ped. utbildning	75,8	73,0	76,3	.	76,3	87,1	.
2002/03 Samtliga lärare	1 523	227	1 296	79,2	1 206	879	5,6
därav							
Antal med ped. utbildning	1 130	159	971	79,9	903	748	.
Andel (%) med ped. utbildning	74,2	70,0	74,9	.	74,8	85,0	.
Per utbildningsanordnare							
Kommun (samtliga lärare)	1 201	175	1 026	78,9	947	716	6,1
därav							
Andel (%) med ped. utbildning	78,0	77,7	78,1	.	78,9	89,9	.
Annan (samtliga lärare)	322	52	270	80,6	259	163	4,4
därav							
Andel (%) med ped. utbildning	59,9	44,2	63,0	.	60,0	63,5	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

Kostnader

Kommunernas kostnader för sfi uppgick till 784 miljoner kronor år 2002. Det är 11 miljoner kronor mer än år 2001 i fasta priser, en ökning med en procent. Antalet elever omräknat till heltidsstuderande har ökat med 15 procent mellan 2001 och 2002. Kostnaden per heltidsstuderande har därmed minskat med 12 procent i fasta priser. Kostnaden per heltidsstuderande uppgick år 2002 till 40 400 kronor.

Som schablon för en heltidsstuderande har räknats en elev som deltagit i 425 undervisningstimmar (à 60 minuter) under året. Det motsvarar ungefär samma antal planerade undervisningstimmar som använts som schablon för en heltidsstuderande i komvux.

Kostnaden per heltidsstuderande i sfi var högre än i komvux, 40 400 kronor jämfört med 33 000 per heltidsstuderande i grundläggande vuxenutbildning och 35 400 kronor per heltidsstuderande i gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning. I början av 90-talet, när elevantalet i sfi var stort, var kostnaden per heltidsstuderande i sfi lägre än i komvux.

Kostnaden per elevtimme i sfi var år 2002 ungefär 95 kronor. Det innebär att kostnaden för en elev som godkänts efter att ha deltagit i sfi i 525 timmar, riktvärdet för undervisningens omfattning i tid för att klara sfi-kursen, uppgick till 49 900 kronor under 2002.

Kostnaden per heltidsstuderande i sfi varierar kraftigt mellan kommunerna precis som tidigare år. Elevantalet är litet i många kommuner och kan variera också under ett och samma år. Det kan förklara en del av variationen i kostnad per heltidsstuderande. Även redovisningsskillnader och kvalitetsbrister i uppgiftslämnandet kan finnas. Ett särskilt problem i redovisningen kan vara att särskilja kostnader för sfi för analfabeter, där sfi och läs- och skrivinläring i grundläggande vuxenutbildning många gånger bedrivs integrerat.

11.3 Resultat

Sfi är en skolform där eleverna kan påbörja och avsluta utbildningen när som helst under året. Undervisning för en elev med rätt till sfi ska finnas att tillgå så snart som möjligt. Om det inte finns särskilda skäl ska undervisningen kunna påbörjas inom tre månader. Undervisningen bör bedrivas kontinuerligt under hela året, endast med uppehåll för semester. Eftersom eleven börjar studierna på sin språkliga nivå och avslutar dem när målen för utbildningen har uppnåtts, kan studietiden variera kraftigt.

För att bedöma resultaten i sfi måste därför en grupp elever som börjat under samma tidsperiod följas under relativt lång tid. Genom det statistiksystem som infördes 1993/94 är det nu möjligt att följa eleverna under en längre tidsperiod, hittills under nio läsår, t o m 2001/02.

Av de ca 35 500 elever som började i sfi någon gång under 1993/94 hade 48,4 procent godkänts t o m läsåret 1995/96, dvs efter i genomsnitt två och ett halvt år. Efter 8 år dvs t o m 2000/01, var 53,4 procent godkända i sfi och efter nio år (t o m läsåret 2001/02) var 53,7 procent godkända i sfi. Vid slutet av 2001/02 fanns fortfarande 214 elever (0,6 %) kvar som elever i sfi. Flertalet av de elever som godkändes på sfi-kursen många år efter att sfi påbörjades eller som fortfarande går kvar i sfi det nionde året har säkert gjort ett eller flera uppehåll under perioden. I genomsnitt hade de elever av nybörjarna 1993/94 som fanns i pågående utbildning i slutet av 2001/02 deltagit i 940 timmar i sfi. Maxantalet timmar låg på över 3 000.

Av de ca 32 400 nybörjarna i sfi någon gång under 1994/95 var på motsvarande sätt 44,1 procent godkända i sfi efter i genomsnitt två och ett halvt år, dvs t o m läsåret 1996/97. Efter åtta år (tom läsåret 2001/02) var 49,9 procent godkända i sfi - en något lägre andel jämfört med dem som startade sfi läsåret innan. Vid slutet av läsåret 2001/02 fanns fortfarande 346 elever (1 %) kvar som elever i sfi. I genomsnitt hade eleverna som var nybörjare 1994/95 och som fanns i pågående utbildning i slutet av 2001/02 deltagit i 893 timmar i sfi.

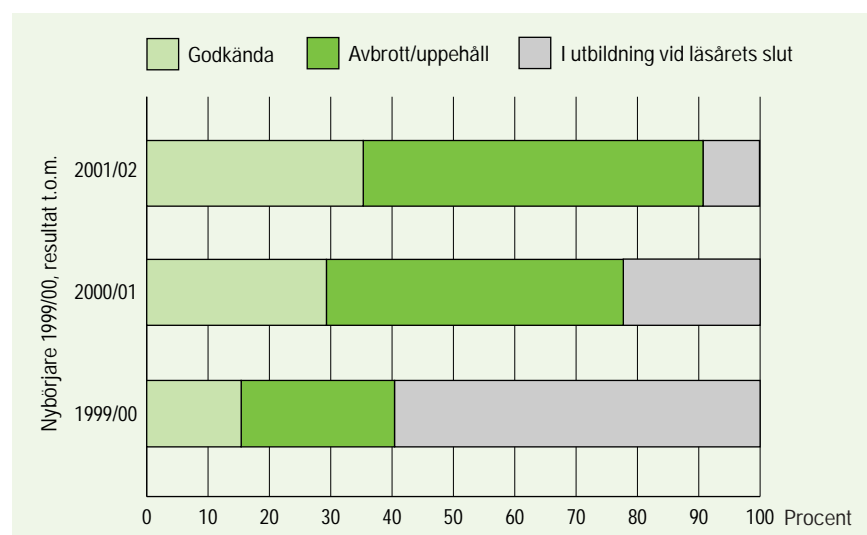
I den senaste nybörjargruppen i sfi som kan följas i genomsnitt två och ett halvt år, 14 600 nybörjare läsåret 1999/00, hade endast 35,3 procent godkänts på den tiden. Andelen nybörjare som fortfarande fanns i utbildning var något lägre än den var för tidigare nybörjarårgångar, 9,2 procent. Andelen som slutat utan att ha godkänts eller som avbrutit utbildningen var 55,4 procent, vilket är högre än bland tidigare nybörjargrupper.

Tabell 64.
Studieresultat i sfi två år efter startåret för nybörjare i sfi 1993/94–1999/00

	Antal elever	därav andel (%) som två år efter startåret		
		avslutat utbildningen med godkänt resultat (%)	avbrutit utbildningen/gjort studieuppehåll	fortsätter utbildningen nästa läsår
Nybörjare 1993/94	35 500	48,4	41,8	9,8
Nybörjare 1994/95	32 400	44,1	44,8	11,1
Nybörjare 1995/96	17 300	37,3	52,6	10,1
Nybörjare 1996/97	14 000	34,6	54,4	11,0
Nybörjare 1997/98	15 200	37,8	51,5	10,7
Nybörjare 1998/99	15 054	37,3	52,3	10,4
Nybörjare 1999/00	14 612	35,3	55,4	9,2

Av nybörjarna 1999/00 hade således 35,3 procent godkänts på sfi-kursen t o m läsåret 2001/02. 15,4 procent godkändes redan under det första året, 13,9 procent under det andra året och ytterligare sex procent under det tredje året. Bland dem som vid slutet av 2001/02 avbrutit sfi utan att bli godkänd eller som gjort studieuppehåll kommer många sannolikt att återkomma till sfi igen. Om mönstret blir ungefär detsamma som för elevgruppen nybörjare 1993/94 kommer ytterligare några procent att godkännas inom ytterligare två–tre år.

Diagram 15.
Studieresultat i sfi inom ett, två respektive tre år för nybörjare i sfi 1999/00

I tabell 65 visas studieresultatet för nybörjarna i sfi 1999/00 t o m läsåret 2001/02 uppdelat på kön, ålder, utbildningsbakgrund och olika modersmål. Sambandet mellan tidigare utbildning och resultat i sfi är starkt. Nästan hälften av nybörjarna 1999/00 med en minst 13-årig tidigare utbildning godkändes i sfi inom två och ett halvt år mot bara 13,8 procent av dem som hade en högst sexårig utbildning och 23,5 procent av dem med en 7–9-årig utbildning. I alla språkgrupper godkändes elever med längre utbildning i högre grad än elever med kor-

tare utbildning. Det fanns dock skillnader mellan olika språkgrupper. Ungefär en tredjedel av de högtbildade eleverna (minst 13 års utbildning) med t ex somaliska, assyriska/syriska eller turkiska som modersmål godkändes i sfi inom två och ett halvt år mot två tredjedelar av de högtbildade med t ex rumänska, litauiska eller ryska som modersmål.

Som framgår av tabellen varierar studieresultatet mellan olika åldersgrupper och språkgrupper. Mönstret är relativt likartat mellan åren. Yngre elever godkänns i högre grad än äldre elever. Elever med vissa modersmål godkänns genomgående i större utsträckning än andra. Det hänger självfallet samman både med olikheter i utbildningsbakgrund mellan elever från olika delar av världen och att de språkliga skillnaderna gentemot svenskan är större eller mindre. 62,3 procent av eleverna med ryska som modersmål godkändes på sfi-kursen, vilket är den högsta andelen bland de tio språkgrupper som hade störst antal sfi-nybörjare 1999/00. 19,2 procent av eleverna med somaliska som modersmål går fortfarande i sfi efter två och ett halvt år, dvs de är inte registrerade för avbrott eller studieuppehåll och har inte avslutat sfi vid slutet av 2001/02. Störst andel avbrott eller studieuppehåll – i de tio största språkgrupperna, som redovisas här – har elever med engelska som modersmål, 62,2 procent.

Tabell 65.
Studieresultat t o m läsåret 2000/01
för nybörjare i sfi 1999/00

Ålder Kön Utbildningsbakgrund Modersmål	Elever									
	Totalt antal	Andel (%) av totalt antal elever	därav							
			Avslutat utbildningen med godkänt resultat ¹⁾		Avslutat utbildningen utan godkänt resultat ²⁾		Avbrutit/Gjort studieuppehåll		Fortsätter studier i SFI läsåret 2001/02	
Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	
Samtliga	14 612	100	5 161	35,3	880	6,0	7 221	49,4	1 350	9,2
därav										
kvinnor	8 515	58,3	3 210	37,7	477	5,6	3 994	46,9	834	9,8
män	6 097	41,7	1 951	32,0	403	6,6	3 227	52,9	516	8,5
därav i åldern										
–24 år	3 313	22,7	1 245	37,6	137	4,1	1 735	52,4	196	5,9
25–39 år	8 192	56,1	3 125	38,1	412	5,0	3 921	47,9	734	9,0
40–54 år	2 617	17,9	707	27,0	265	10,1	1 297	49,6	348	13,3
55 år–	490	3,4	84	17,1	66	13,5	268	54,7	72	14,7
därav med utbildning										
i högst 6 år	2 067	14,1	286	13,8	163	7,9	1 222	59,1	396	19,2
i 7–9 år	2 069	14,2	486	23,5	154	7,4	1 166	56,4	263	12,7
i 10–12 år	5 043	34,5	1 884	37,4	316	6,3	2 469	49,0	374	7,4
i 13 år eller mer	5 433	37,2	2 505	46,1	247	4,5	2 364	43,5	317	5,8
därav med modersmål										
Albanska	427	2,9	119	27,9	32	7,5	234	54,8	42	9,8
Arabiska	2 413	16,5	634	26,3	167	6,9	1 303	54,0	309	12,8
Bosniska/kroatiska/serbiska	1 035	7,1	454	43,9	60	5,8	463	44,7	58	5,6
Engelska	1 050	7,2	337	32,1	33	3,1	653	62,2	27	2,6
Kurdiska	866	5,9	238	27,5	85	9,8	387	44,7	156	18,0
Persiska	590	4,0	239	40,5	25	4,2	267	45,3	59	10,0
Ryska	759	5,2	473	62,3	31	4,1	231	30,4	24	3,2
Somaliska	796	5,4	218	27,4	80	10,1	345	43,3	153	19,2
Spanska	913	6,2	344	37,7	35	3,8	462	50,6	72	7,9
Turkiska	438	3,0	92	21,0	27	6,2	256	58,4	63	14,4
Övriga	5 325	36,4	2 013	37,8	305	5,7	2 620	49,2	387	7,3

¹⁾ Fått betyget Godkänd eller Väl godkänd

²⁾ Avskiljts från kursen på grund av att han/hon inte kunnat tillgodogöra sig undervisningen, slutat utan att ha uppnått godkänt och fått intyg över uppnådda kunskaper eller slutat eftersom han/hon lämnat landet.

Riktmärket för hur många undervisningstimmar som behövs för att uppnå godkänt resultat i sfi är 525 timmar. Denna tid kan överskridas eller underskridas beroende på vad den enskilde eleven behöver för att klara kursens mål. Elever som godkändes under sitt första år har självfallet i genomsnitt deltagit i färre undervisningstimmar än de som godkändes under det tredje läsåret. På grund av studieuppehåll och studieintensitet varierar emellertid antalet timmar betydligt även bland de elever som godkändes först 2001/02. I genomsnitt hade nybörjarna 1999/00, som godkändes på kursen t o m 2001/02, deltagit i 382 timmar undervisning. Många elever har godkänts efter avsevärt fler timmar. Det genomsnittliga antalet timmar undervisning i sfi efter två och ett halvt år är betydligt lägre för nybörjargruppen 1999/00 än för nybörjarna i början och mitten av 90-talet, både bland elever som godkänts i sfi, bland de som avbrutit utbildningen och bland de som fortfarande finns i pågående utbildning.

12

Kompletterande utbildningar

12.1 Organisation

En kompletterande utbildning är en utbildning som anordnas av en enskild fysisk eller juridisk person och antingen utgör ett komplement till gymnasieskolan eller motsvarande utbildningar eller har lägst genomgången gymnasieskola, gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning eller viss yrkeserfarenhet som antagningskrav men som inte kan anses vara jämförbar med en högskoleutbildning enligt högskolelagen.¹ Exempel på kompletterande utbildningar är konstutbildningar, hantverksutbildningar, dansutbildningar, utbildningar inom reklam och mode, utbildningar inom handel och ekonomi, teknikutbildningar, utbildningar inom kost och hälsa etc.

Kompletterande utbildningar kan ställas under statlig tillsyn. Sådana utbildningar kan även förklaras berättiga eleverna till studiestöd om utbildningen är värdefull ur nationell synpunkt t ex ökar tillgången på värdefull yrkesskicklighet som det finns ett nationellt intresse av. Utbildningar kan få statsbidrag om de bedöms särskilt värdefulla från nationell synpunkt t ex bidrar till att bevara det svenska kulturarvet. Skolverket beslutar om statlig tillsyn och statsbidrag. Skolverket beslutar även för vilka utbildningar eleverna kan få studiestöd enligt studiestödsförordningen.

Förutsättningar för att statligt stöd ska utgå är att utbildningen är utformad i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Utbildningen skall vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund eller på beprövad erfarenhet.

Utbildningen skall ha en viss omfattning, en plan över utbildningens innehåll och mål, godtagbara inträdesvillkor och urvalsgrunder, kom-

¹ Förordningen (2000:521) om statligt stöd till kompletterande utbildningar

petenta lärare och handledare samt en ansvarig person som leder utbildningen. Eleverna skall få betyg eller intyg efter utbildningens slut. Endast skäliga elevavgifter får tas ut.

För att en utbildning skall kunna förklaras berättiga eleverna till studiestöd/statsbidrag skall huvudmannen även ha en styrelse eller ledningsgrupp för utbildningen, godtagbara kursplaner samt en plan för kompetensutveckling och hur uppföljning och utvärdering av verksamheten skall ske.

I nedanstående tabell redovisas antal skolor som genomförde utbildningar hösten 2002, antal utbildningar samt antal elever som deltog i utbildningarna.

Tabell 66.

Antal skolor, utbildningar samt elever vid de kompletterande utbildningarna hösten 2001 och hösten 2002 med fördelning på olika slag av statligt stöd

Statligt stöd	Antal skolor	Antal utbildningar	Antal elever		
			Totalt	Kvinnor	Män
Hösten 2001 Totalt ¹⁾	95	207	6 747	4 043	2 704
Hösten 2002 Totalt	92	213	7 103	3 592	3 511
därav med					
Tillsyn	41	59	3 417	1 336	2 081
Tillsyn + studiestöd	23	63	1 427	717	710
Tillsyn + studiestöd + statsbidrag	38	90	2 245	1 529	716
Tillsyn + statsbidrag	1	1	14	10	4

¹⁾ Uppgifterna har justerats i förhållande till föregående års rapport.

År 2001 var första gången statistik om elever insamlades för samtliga kompletterande utbildningar och med fördelning på olika slag av statligt stöd. Tidigare år har insamlingen endast omfattat viss del av de kompletterande utbildningarna. Dessa värden är inte jämförbara med de här redovisade uppgifterna.

Många inriktningar på utbildningarna

De kompletterande utbildningarna har olika inriktning. Längden på utbildningarna varierar också från kortare kurser till 3-åriga utbildningar. Utbildningarna följer inte heller alltid den gängse terminsindelningen. En följd av detta är att såväl antal utbildningar som antal elever varierar över året. I här redovisade tabeller presenteras antal elever höstterminen 2002. Antalet elever för våren 2002 var något fler än under hösten.

Tabell 67.

Antal utbildningar och elever fördelade efter utbildningarnas inriktning hösten 2002

Utbildningens inriktning	Antal utbildningar	Antal elever	Andel (%) kvinnor ¹⁾	Medelålder ¹⁾
Totalt	213	7 103	51	29
därav				
Dans, teater, musik	43	994	55	23
Design, mode	14	307	90	25
Ekonomi, konsumentteknik, kommunikation, media	27	1 798	43	30
Flyg	14	170	7	29
Hantverk	46	909	78	34
Hälsa, friskvård, hudvård, miljö	14	428	89	29
Konst	46	1 276	64	26
Teknik	9	1 221	5	32

¹⁾ Uppgift saknas om ålder för 70 elever, varför uppgiften om medelålder avser 7 033 elever.

De kompletterande utbildningarna har många och ganska olikartade inriktningar. Den största gruppen elever, 25 procent, går på utbildningar med inriktning mot ekonomi, konsumentteknik, kommunikation och media. Cirka 32 procent av eleverna finns inom konstnärliga utbildningar, dvs. konst samt dans, teater, musik.

12.2 Resurser

Nedan presenterade uppgifter om lärare resp. kostnader avser endast utbildningar som omfattas av studiestöd och/eller statsbidrag. För utbildningar med enbart tillsyn insamlas inte dessa uppgifter.

Lärare

Att de kompletterande utbildningarna har olika inriktningar avspeglas också i sammansättningen av lärare. Många av lärarna har specialkompetens och arbetar bara ett begränsat antal timmar vid resp. utbildning. Tjänstgörande lärare vid de utbildningar som omfattades av studiestöd och/eller statsbidrag var hösten 2002 totalt 929² personer, motsvarande 363 heltidstjänster. Av lärarna hade 24 procent en pedagogisk utbildning. 47 procent av lärarna var kvinnor.

Kostnader

Den totala kostnaden för utbildningar som berättigar till studiestöd och/eller statsbidrag var 310 miljoner kronor. Av dessa svarade undervisningen för 40,4 % och lokaler och inventarier för 23,5 %. I fasta priser var totalkostnaden nära 6 procent högre än föregående år medan kostnaden per årselevplats minskade med 1,5 procent.

Tabell 68.

Huvudmannens kostnader 2001 och 2002. Utbildningar med studiestöd och/eller statsbidrag

Utbildningar med studiestöd och/eller statsbidrag	Totalkostnad	därav				
		Undervisning	Lokaler och inventarier	Läromedel utrustning skolbibliotek	Elevvård	Övrigt
2001 Kostnader totalt, tkr	287 724	116 389	67 694	23 405	1 475	78 761
Kostnader per årselevplats ¹⁾ , kr	84 700	34 300	19 900	6 900	430	23 200
2002 Kostnader totalt, tkr	310 448	125 415	72 900	29 987	1 498	80 647
Kostnader per årselevplats¹⁾, kr	85 200	34 400	20 000	8 200	410	22 100
därav kompletterande utbildningar som berättigar till studiestöd						
Kostnader totalt, tkr	113 096	45 952	26 495	15 604	268	24 778
Kostnader per årselevplats ¹⁾ , kr	73 100	29 700	17 100	10 100	170	16 000
därav kompletterande utbildningar med statsbidrag						
Kostnader totalt, tkr	197 352	79 463	46 405	14 383	1 231	55 869
Kostnader per årselevplats ¹⁾ , kr	94 200	37 900	22 200	6 900	590	26 700

¹⁾ Med årselevplats avses en elevplats i heltidsutbildning

² Antalet tjänstgörande lärare och antalet lärare omräknat till heltidstjänster var underskattade i föregående års rapport avseende hösten 2001, beroende på att inhyrd personal, t.ex. från företag, då inte ingick i insamlingen.

13

Svensk utbildning i utlandet

13.1 Organisation

Syftet med svensk utbildning i utlandet är att underlätta för svenskar med barn i skolåldern att under en begränsad period acceptera en tjänst förlagd till utlandet. Att det finns tillgång till skolor med undervisning som motsvarar den svenska skolans är viktigt ur detta perspektiv. Därför är detta också det grundläggande skälet till varför staten har beslutat att stödja utbildning av utlandssvenska barn. Förutsättningen är dock att anställningen i utlandet ska tjäna svenska intressen.

Svensk statsunderstödd utbildning finns för närvarande i följande former

- svensk utlandsskola, dvs reguljär utbildning på grundskole- och gymnasienivå
- distansundervisning för ungdomar i årskurs 7–9 och gymnasieungdomar
- kompletterande svensk undervisning
- undervisning vid utländsk skola (internationell skola), en utökad form av kompletterande svensk undervisning
- Europaskolor

Behöriga till den reguljära utbildningen vid svensk utlandsskola, och därmed statsbidragsberättigande för den som anordnar utbildningen, är elever som uppfyller de krav som anges i Förordning om statsbidrag till utbildning av utlandssvenska barn och ungdomar (SFS 1994: 519 senast ändrad 2001:578). Som krav gäller i huvudsak att minst en förälder ska tjänstgöra vid svensk eller internationell organisation, vid ett svenskt företag eller vara sysselsatt med kulturell verksamhet som

familjens försörjning är beroende av. Icke behöriga barn tas emot i mån av plats, men skolan har inte rätt till statsbidrag för dem.

Behöriga och därmed statsbidragsberättigade är också norska grundskoleelever som undervisas vid svenska utlandsskolor. Ett samarbetsavtal är upprättat mellan Sverige och Norge där man enats om att ta emot varandras elever i sina respektive utlandsskolor. Detta avtal omfattar inte gymnasieskolan. Även med Finland finns ett samarbetsavtal. Tillämpningen av detta skiljer sig något från hur samarbetet med Norge genomförs, exempelvis rekviderar utlandsskolorna statsbidrag för finska elever direkt från finska staten.

Behörighetskraven för elever som vill delta i distansundervisning är i stort desamma som för den reguljära undervisningen. Kravet för att vara behörig till kompletterande svensk undervisning är dock endast att minst en förälder är svensk medborgare.

Svenska utlandsskolor

De svenska utlandsskolorna kan delas in i tre grupper. Skolor som kommit till på initiativ av ett eller flera företag och som huvudsakligen ordnar undervisning för barn till företagets tjänstemän, missionskolor och den stora gruppen "övriga" skolor med barn från olika kategorier. Huvudman för en skola är oftast en svensk skolförening på orten, en missionsorganisation eller ett svenskt företag.

Läsåret 2002/03 bedrevs, undervisning för elever i grundskolan vid 31 svenska utlandsskolor fördelade på 21 länder. Två nya utlandsskolor startades hösten 2002 och fyra saknade elever. De nystartade ligger i Las Americas i Spanien och i Medinah i Saudiarabien. Skolorna i Jeddah (Saudiarabien), Molkawa (Sri Lanka), Luanda (Angola) och Berbérati (Centralafrikanska republiken) hade inga elever läsåret 2002/03. Vid sex av de 31 utlandsskolorna erbjuds både grundskole- och gymnasieundervisning. Antalet skolor är flest i Europa (17 skolor). I Afrika liksom i Asien finns det fem skolor och i Amerika fyra.

Tabell 69.

Utbildning vid svenska utlandsskolor, den vecka då 15 oktober infaller, 1998–2002

Läsår	Antal länder	Antal skolor	Antal elever i						
			Förskoleklass Totalt	Grundskolan ¹⁾		Gymnasieskolan		Handledning vid distansundervisning	Kompletterande svensk undervisning ³⁾
				Totalt	därav behöriga ²⁾	Totalt	därav behöriga		
1998/99	23	32	.	1046	925	165	112	99	424
1999/00	22	31	.	1031	891	166	113	65	380
2000/01	22	31	.	1057	921	190	114	80	358
2001/02	24	33	.	1107	952	219	127	104	316
2002/03	21	31	102	1038	790	243	87	74	338

¹⁾ Både behöriga och obehöriga elever som deltar i reguljär grundskoleutbildning i utlandet.

²⁾ Elever från Sverige som uppfyller kraven för behörighet samt elever från Norge som enligt samarbetsavtal ska erbjudas undervisning.

³⁾ Uppgifterna avser enbart kompletterande svensk undervisning som bedrivs i svenska utlandsskolor.

Från och med läsåret 2000/01 har verksamheten vid svenska utlandsskolor utökats med förskoleklass. Uppgifter om verksamheten redovisas från och med läsåret 2002/03 då ungefär tre fjärdedelar av de 102 förskoleklass eleverna fanns i Europa (75), 13 i Asien, 9 i Afrika och 5 i Amerika.

Antalet elever i grundskolan var läsåret 2002/03 1038, en minskning med 69 elever (-6 %) jämfört med föregående läsår. Av det totala antalet elever går merparten, 844 elever, i någon av årskurserna 1–6, medan 194 elever går i årskurserna 7–9. Antalet elever i årskurs 1–6 har minskat med 81 (ca 9 %) medan antalet i årskurs 7–9 har ökat med 12 (7 %).

Det totala antalet elever i grundskolan i Europa minskade (-24 elever) för första gången sedan läsåret 1996/97. I Asien och Afrika har antalet grundskoleelever sjunkit årligen sedan läsåret 1997/98. Läsåret 2002/03 hade Asien 135 och Afrika 112 elever färre i grundskolan än läsåret 1994/95 då uppgifterna presenterades första gången.

Diagram 16.
Svenska utlandsskolor läsåret
2002/03

Andelen 6-åringar i årskurs ett fortsätter att minska. Från hösten 1999 då andelen 6-åringar i årskurs ett var 45 procent har andelen minskat till 20 procent läsåret 2002/03. Minskningen kan förklaras med att flertalet 6-åringar nu får sin undervisning i förskoleklass. I kommunala grundskolan i Sverige var 2,8 procent sex år eller yngre och motsvarande andel för de fristående grundskolorna i Sverige var 6,6 procent.

Vid flertalet svenska utlandsskolor, 23 av 31, deltar elever från andra länder än Sverige i undervisningen. Totalt deltog läsåret 2002/03 249 elever (21 %) från annat land än Sverige i undervisningen. Av de utländska eleverna var 108 norska elever, 65 finska och 76 elever från andra länder.

Svenska utlandsskolor med gymnasial undervisning ökade sitt elevantal med 24 elever (11 %) läsåret 2002/03. Av de sammanlagt 243 elever som deltog i gymnasieutbildning fanns 217 elever i Europa, 46 i Brüssel, 68 i Fuengirola, 63 i London, 23 i Madrid och 17 i Paris. Återstående 26 elever fanns i Kenya och Nairobi.

Tabell 70.

Antal elever i reguljär utbildning vid svenska utlandsskolor 15 oktober 1998–2002

Läsår Nivå	Antal elever i				
	Europa	Asien	Afrika	Amerika	Samtliga
1998/99	871	145	166	29	1 211
1999/00	928	108	136	25	1 197
2000/01	1 003	105	118	21	1 247
2001/02	1 066	101	120	39	1 326
2002/03	1 140	95	117	31	1 383
därav med undervisning i					
förskoleklass¹⁾	75	13	9	5	102
grundskolan	848	82	82	26	1 038
åk 1–6	670	82	66	26	844
åk 7–9	178	0	16	0	194
gymnasieskolan	217	0	26	0	243
därav med inriktning mot					
Naturvetenskapsprogrammet	58	0	8	0	66
Samhällsvetenskapsprogrammet	145	0	18	0	163
Övrig inriktning ²⁾	14	0	0	0	14

¹⁾ Läsåret 2002/03 redovisas uppgifter om elever i förskoleklass vid utlandsskolorna för första gången. Verksamhet med förskoleklass vid utlandsskolorna startade 2000/01.

²⁾ Elever som följer en studieväg enligt norsk läroplan.

Gymnasieutbildningen bestod läsåret 2002/03 liksom föregående läsår endast av treåriga studieförberedande program och eleverna fördelade sig på ungefär samma sätt. Ungefär två tredjedelar (67 %) hade valt en utbildning med samhällsvetenskaplig inriktning medan drygt en fjärdedel (27 %) av eleverna gick på naturvetenskapsprogrammet. Den resterande andelen elever studerade enligt norsk läroplan.

Distansundervisning

Utöver den reguljära grund- och gymnasieutbildningen erbjuds också annan utbildning för utlandssvenskar i form av distansundervisning och kompletterande svensk undervisning. Distansundervisning kallades tidigare korrespondensundervisning. Utbildningsformen är avsedd för ungdomar som skulle varit elever i någon av grundskolans årskurser 7–9 eller på gymnasieskolan, men som bor på en ort där svensk undervisning på de nivåerna inte bedrivs. Elev som är behörig till distansundervisning har rätt till studiematerial utan kostnad och att få handledning om det på orten finns en svensk utlandsskola med årskurserna 1–6.

74 elever deltog läsåret 2002/03 i distansundervisning med handledning vid svenska utlandsskolor, en minskning med 30 elever från läsåret 2001/02. Ytterligare 98 elever deltog i distansundervisning utan att få handledning från personal vid svensk utlandsskola.

Kompletterande svensk undervisning

Kompletterande svensk undervisning är avsedd för barn och ungdomar som deltar i utländsk utbildning och som vill upprätthålla och utveckla sina kunskaper i svenska och om Sverige. Den omfattar normalt några timmar i veckan och följer en särskild kursplan som Skolverket utarbetat. Kompletterande svensk undervisning anordnas av flertalet svenska utlandsskolor, men kan också anordnas av annan huvudman vanligtvis en svensk skolförening.

Totalt deltog läsåret 2002/03 knappt 3 500 elever (inklusive elever i utländsk skola, se nedan) i kompletterande svensk undervisning. Av dem undervisades 338 vid 18 av de 31 svenska utlandsskolorna. Majoriteten av eleverna undervisades alltså genom andra huvudmäns försorg.

Utländsk skola

En internationell skola, Lycée International i Saint Germain-en-Laye utanför Paris får statsbidrag för att bedriva en utökad form av kompletterande svensk undervisning. Skolan är en statlig fransk grund- och gymnasieskola som har en svensk sektion där 125 elever undervisades 6–8 timmar i veckan läsåret 2002/03. Den utökade svenska undervisningen vid American School of Warsaw fortsatte sin verksamhet läsåret 2002/03 med 41 deltagande elever.

Europaskolor

Det finns cirka 17 000 barn/elever från medlemsländerna, fr o m 1995 även från Sverige, som går i Europaskolor. Dessa finns i Bryssel och Mol i Belgien, Culham i England, Varese i Italien, Luxemburg, Bergen i Nederländerna, Karlsruhe och München i Tyskland. Sverige har byggt upp svenska sektioner i Bryssel och Luxemburg. Hösten 2002 startade en skola i Alicante i Spanien och en skola i Frankfurt i Tyskland.

Eleverna går från ungefär fyra års ålder, 2 år, i förskolan (51 svenska elever läsåret 2002/03), därefter från 6 års ålder i primärstadiet under 5 läsår (192 svenska elever läsåret 2002/03) och sist i sekundärstadiet under 7 läsår (169 svenska elever läsåret 2002/03) där studierna avslutas med "europeisk studentexamen" (Baccalaureate Européenne en motsvarighet till IB = International Baccalaureate), som ger behörighet till EU-ländernas universitet och högskolor. Undervisningen följer speciella läroplaner, kurs- och timplaner.

Europaskolornas verksamhet redovisas här endast på detta sätt (elevdata m m ingår inte i tabellerna 69–74).

13.2 Resurser

Lärare

Hösten 2002 tjänstgjorde 310 lärare (inklusive 20 förskollärare som tjänstgör vid utlandsskolorna) vid de svenska utlandsskolorna. Av dessa arbetade 222 vid skolor i Europa. Ökningen av andelen lärare som tjänstgör mer än 40 procent fortsätter. Från läsåret 1999/2000 då det var 56 procent av lärarna som hade mer än 40 procent tjänstgöring har andelen ökat årligen till 2002/03 då 69 procent av lärarna arbetade mer än 40 procent. Liksom vid skolorna i Sverige är kvinnorna i klar majoritet inom lärarkåren, andelen kvinnor ökade med två procentenheter till 75 procent detta läsår. Andelen lärare med pedagogisk utbildning är liksom föregående läsår 80 procent.

Tabell 71.

Lärare vid svenska utlandsskolor
15 oktober 2000–2002

Läsår	Antal tjänstgörande lärare		
	Män	Kvinnor	Totalt
2000/01 Lärare totalt	66	229	295
antal med ped. utbildning	51	181	232
andel (%) med ped. utbildning	77	79	79
2001/02 Lärare totalt	84	228	312
antal med ped. utbildning	70	179	249
andel (%) med ped. utbildning	83	79	80
2002/03 Lärare totalt	76	234	310
antal med ped. utbildning	66	183	249
andel (%) med ped. utbildning	87	78	80

Vid mätillfället (vecka 42) uppgick den fastställda undervisningstiden till knappt 5 000 lärarveckotimmar. Av dessa timmar avsåg 75 procent grundskolan och 16 procent gymnasieskolan. Resterande timmar avsåg kompletterande svensk undervisning och distansundervisning med handledning.

Det genomsnittliga antalet lärarveckotimmar per elev var i grundskolan 3,6 (3,6) och i gymnasieskolan 3,3 (4,0), siffrorna inom parentes avser föregående läsår.

Kostnader

Kostnaden totalt för de svenska utlandsskolorna läsåret 2001/02 var knappt 176 miljoner. Ökningen av totalkostnaden med 33 miljoner kronor (löpande priser) från föregående läsår beror delvis på att antalet skolor som bedrev verksamhet hade ökat. En betydande del av skolornas kostnader finansierades liksom tidigare med statsbidrag som 2001/02 uppgick till 62 miljoner kronor.

Tabell 72.

Kostnader för svenska utlandsskolor läsåren 1999/2000–2001/02 fördelade på utbildningsnivå (löpande priser)

	Samtliga skolor	Kostnad per elev ¹⁾ (kr) i genomsnitt för				
		Grundskolan		Gymnasieskolan	Handledning vid distansundervisning	Kompletterande svensk undervisning
		åk 1–6	åk 7–9			
	Kostnad totalt, kr					
1999/00	125 223 999 ²⁾	88 900	130 500	94 500	69 200	4 500
2000/01	142 971 748	97 400	117 600	112 500	75 000	5 000
2001/02	175 683 591³⁾	103 300	144 600	132 000	70 700	5 600
min	368 500	41 000	60 300	63 300	24 000	800
max	54 291 289	275 700	317 000	220 200	463 600	12 400

¹⁾ Antal elever den 15 oktober 1999, 2000 och 2001

²⁾ I kostnad totalt ingår uppgifter från 29 skolor. En skola har inte lämnat uppgifter om kostnaderna för läsåret 1999/2000.

³⁾ I kostnad totalt ingår uppgifter från alla 33 skolor som var verksamma 2001/02.

Kostnaden för verksamheten vid de svenska utlandsskolorna varierar skolorna emellan. Små skolor kostar mest. I skolor med ett elevantal upp till 20 elever är kostnaden per elev i genomsnitt 122 400 kronor. Genomsnittskostnaden för en elev i årskurs 1–6 är 103 300 kronor, en ökning med 5 900 kronor (löpande priser) jämfört med föregående läsår. Genomsnittskostnaden per elev i årskurs 1–6 varierar mellan skolorna från 41 000 till 275 700 kronor.

Genomsnittskostnaden per elev för undervisning i årskurs 7–9 är 144 600 kronor, en ökning med 27 000 kronor (löpande priser) jämfört med föregående läsår. Kostnaden per gymnasieelev är läsåret 2001/02 i genomsnitt 132 000 kronor, drygt 19 000 kronor mer per elev än föregående läsår. Kostnaderna per gymnasieelev för olika skolor varierade mellan 63 300 och 220 200 kronor.

För de övriga verksamheterna, handledning vid distansundervisning och kompletterande svensk undervisning som bedrivs vid de svenska utlandsskolorna, är genomsnittskostnaden 70 700 respektive 5 600 kronor per elev. Kompletterande svensk undervisning omfattar endast ett par undervisningstimmar per elev och vecka.

13.3 Resultat

Grundskolan

Lsåret 2001/02 fick 46 elever vid 6 svenska utlandsskolor slutbetyg från grundskolan. Tretton av eleverna (28,3 %) hade inte nått målen i ett eller flera ämnen att jämföra med den svenska grundskolan där 25,4 procent av eleverna inte nådde målen i ett eller flera ämnen. Föregående läsår var andelen elever som inte fått betyg i ett eller flera ämnen endast 7,7 procent. En av orsakerna till att man inte når målen i ett eller flera ämnen i en utlandsskola *kan* vara att eleven har flyttat under högstadiet och därför gått miste om undervisning.

Elevernas slutbetyg var som tidigare år genomgående höga. Det genomsnittliga meritvärdet för samtliga elever var 250, lite lägre än föregående läsår då det var 256. Skillnaden mellan flickornas och pojkarnas genomsnittliga meritvärde, 253 resp. 248 läsåret 2001/02, var lika stor som föregående läsår då motsvarande värden var 258 resp. 253. Dessa kan jämföras med det genomsnittliga meritvärdet för eleverna i år 9 i den svenska grundskolan för läsåret 2001/02, 205 där flickornas meritvärde var 216 och pojkarnas var 194.

Tabell 73.

Slutbetyg i årskurs 9 för elever vid svenska utlandsskolor läsåret 2001/02

	Elever som avslutat åk 9		Genomsnittligt meritvärde	Andel (%) elever som är behöriga till gymnasiesk.	Elever som ej nått målen av de som fått eller skulle ha fått mål- och kunskapsrelaterade slutbetyg							
	Totalt antal	därav med slutbetyg			Totalt		I ett ämne		I två eller flera ämnen		I alla ämnen	
					Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Grundskolan												
Totalt	46	46	250	96	13	28	8	17	5	11	0	0
därav												
pojkar	23	23	248	100	8	35	5	22	3	13	0	0
flickor	23	23	253	91	5	22	3	13	2	9	0	0

Av de 46 elever som fick slutbetyg nådde alla utom en elev målet minst godkänt i vardera svenska, engelska och matematik. I matematik och engelska hade 63 respektive 83 procent minst VG och i svenska presterade 39 procent av eleverna VG och 26 procent MVG.

30 elever fick slutbetyg i moderna språk inom ramen för språkval (tidigare B-språk). Flest elever (20) fick slutbetyg i franska och i spanska och tyska fick sex respektive fyra slutbetyg. Inom ramen för elevens val (tidigare C-språk) fick 19 elever slutbetyg i spanska och sju respektive fem elever fick betyg i tyska och franska.

Gymnasieskolan

Totalt 54 elever avslutade sina studier och fick avgångsbetyg från de sex utlandsskolor som bedrev gymnasieutbildning 2001/02. Av dem gick 24 elever samhällsvetenskapsprogrammet, 16 gick naturvetenskapsprogrammet och 14 gick specialutformat program. Av samtliga elever som gick ut gymnasieskolan hade 7 elever reducerat och 23 elever utökat program. Andelen behöriga till högskolestudier hade ökat och var 96 procent (52 elever) jämfört med 93 procent (28 elever) föregående läsår.

Tabell 74.

Elever med avgångsbetyg från gymnasieskolans program läsåret 2001/02

Studieväg Kön	Antal elever som fått slutbetyg	Genomsnittlig betygspoäng	Antal elever med grundl. behörighet till universitets- och högskolestudier	Antal elever med	
				reducerat program	utökat program
Gymnasieskolan totalt	54	15,8	52	7	23
därav					
män	23	14,8	22	3	9
kvinnor	31	16,1	30	4	14
Nationella program	40	15,4	38	7	19
därav					
Naturvetenskapspr (NV)	16	16,4	16	0	8
Samhällsvetenskapspr (SP)	24	14,8	22	7	11
Specialutformade program (SM)	14	16,8	14	0	4

Genomsnittlig betygspoäng för de elever som gick ut gymnasieskolan vid de sex utlandsskolorna var läsåret 2001/02 15,8 vilket var oförändrat jämfört med föregående år. Liksom grundskoleeleverna hade även gymnasieeleverna högre genomsnittlig betygspoäng än elever i Sverige.

14

Total kostnad för barnomsorg, skola och vuxenutbildning

Under verksamhetsåret 2002 uppgick den totala kostnaden för barnomsorg, skola och vuxenutbildning till 154 miljarder kronor. Jämfört med föregående år har kostnaden ökat med närmare 5,5 miljarder kronor, vilket motsvarar en ökning på nära fyra procent¹. Av den totala kostnaden utgörs 71 procent (110,0 miljarder kr) av kostnader för skolväsendet och 29 procent (44,0 miljarder kr) av kostnader för barnomsorg.

Kommunernas kostnader för barnomsorg som uppgick till 44,0 miljarder kronor inkluderar kommunal ersättning till verksamhet i enskild regi. Den kommunala ersättningen till förskola, familjedaghem och fritidshem med enskild anordnare utgör 11,3 procent av kommunernas kostnader för barnomsorg.

Av de totala kostnaderna för skolväsendet år 2002 var drygt 102 miljarder kronor kostnader för verksamhet med kommunal huvudman. Det innebär att 93 procent av den totala kostnaden för skolväsendet utgörs av kommunernas kostnader. Den resterande kostnaden på drygt 7 miljarder kronor är kostnader för verksamhet med fristående, statlig eller landstingskommunal huvudman. En stor del av de övriga huvudmännens kostnader finansieras dock av kommunerna.

Barnomsorg, skola och vuxenutbildning utgör en väsentlig del av den kommunala sektorns verksamhet. Kostnaderna för dessa verksamheter motsvarar närmare 45 procent av kostnaden för den kommunala sektorn som helhet som uppgick till 348 miljarder kronor² år 2002. Av kommunens totala kostnad svarade barnomsorgen för nära 13 procent, medan skolans andel uppgick till 32 procent. I dessa kostnader ingår även ersättningar till andra anordnare och huvudmän.

¹ Kostnaden för 2001 har omräknats till fasta priser med konsumentprisindex (KPI) som mellan 2001 och 2002 ökade med 2,2 procent.

² Kostnaden avser kommunernas egentliga, dvs. skattefinansierade, verksamhet.

Barnomsorgen består av verksamheterna förskola, familjedaghem, fritidshem samt öppen förskola och öppen fritidsverksamhet. Av barnomsorgens totala kostnader står förskolan för den största delen (68 %) med drygt 30 miljarder kronor år 2002. Kostnaden för fritidshemmen var 10,1 miljarder kronor och för familjedaghemmen 3,4 miljarder kronor. Tillsammans utgör dessa verksamheter drygt 30 procent av den totala kostnaden för barnomsorgen. De öppna verksamheterna, dvs. öppen förskola och öppen fritidsverksamhet, utgör endast en liten del av barnomsorgen (1 %) och kostade knappt en halv miljard kronor år 2002.

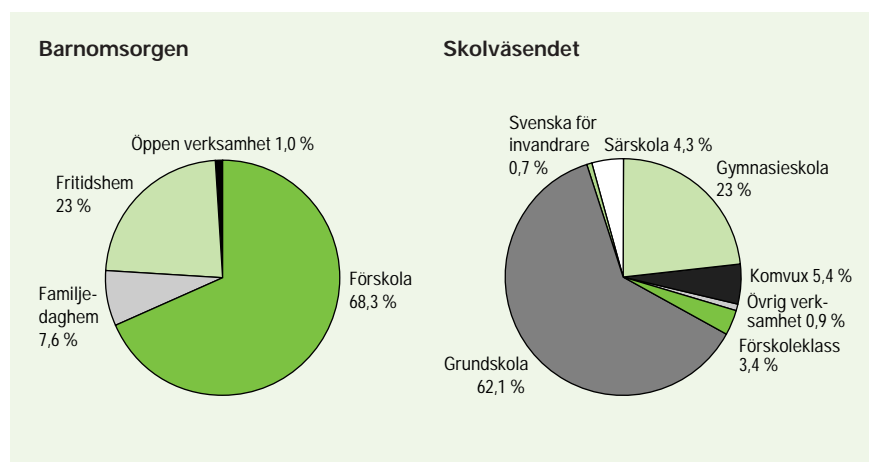
Jämfört med verksamhetsåret 2001 har den totala kostnaden för barnomsorg ökat med 5,3 procent³. Kostnaden för förskola (+7,6 %) och fritidshem (+3,5 %) har ökat jämfört med föregående år, medan kostnaden för familjedaghem (-6,9 %) har minskat.

Skolväsendet består av elva skolformer, varav grundskolan är den största. År 2002 kostade grundskolan 68,3 miljarder kronor⁴, vilket motsvarar 62 procent av den totala kostnaden för skolväsendet. Gymnasieskolan står för 23 procent (25,5 miljarder kr), komvux för fem procent (6,0 miljarder kr), särskolan för drygt fyra procent (4,7 miljarder kr) och sfi (svenska för invandrare) för 0,7 procent (784 miljoner kr). Särsvux, Nationellt Centrum för flexibelt lärande (CFL) (tidigare Statens skolor för vuxna), specialskolan, sameskolan samt kompletterande utbildningar utgör tillsammans närmare en procent (988 miljoner kr)⁵. Förskoleklassen, vilket är en skolform som infördes 1998, kostade 3,7 miljarder kronor, vilket motsvarar drygt tre procent av den totala kostnaden för skolväsendet.

Skolans totala kostnader har ökat med drygt tre procent (ca 3,3 miljarder kr) mellan 2001 och 2002.⁶ Ökningen beror till stor del på en ökad kostnad för de största skolformerna grundskola (+3,8 %) och gymnasieskola (+4,6 %). Även för verksamhetsformerna särskola, särsvux, sfi samt kompletterande utbildningar har de totala kostnaderna ökat jämfört med föregående år, medan kostnaderna minskat för verksamhetsformerna förskoleklass, sameskola, specialskola, komvux och CFL.

Diagram 17.

Den totala kostnaden för barnomsorgen (44,0 miljarder kr) och skolväsendet (110,0 miljarder kr) fördelade på olika verksamhetsformer, 2002

³ Justerat med KPI.

⁴ Exklusive sameskolan.

⁵ I diagram 18 redovisas särsvux, CFL, specialskolan, sameskolan och kompletterande utbildningar som övrig verksamhet.

⁶ Justerade med KPI.

Tabell 75.

Kostnader (miljoner kronor)
för barnomsorg, skola och
vuxenutbildning 1999–2002
(löpande priser)

	2000	2001	2002
Barnomsorg			
Totalt samtliga huvudmän¹⁾	39 833	40 897	43 991
därav förskola	26 392	27 345	30 064
familjedaghem	3 989	3 530	3 358
fritidshem	9 015	9 572	10 119
öppen förskola	301	297	291
öppen fritidsverksamhet	136	153	160
Skolväsendet			
Totalt samtliga huvudmän	97 594	104 431	109 978
därav förskoleklass	3 719	3 855	3 731
grundskola (inkl. sameskolan)	59 663	64 414	68 294
särskola	3 825	4 301	4 753
specialskolan	488	469	467
gymnasieskola	22 367	23 871	25 506
komvux	6 402	6 304	5 954
särvux	109	122	133
cfl (ssv)	53	51	45
sfi	687	756	784
kompletterande utbildningar	281	288	310
Skolväsendet per huvudman och skolform			
Kommunal huvudman	92 435	98 294	102 627
därav förskoleklass	3 552	3 662	3 504
grundskola	57 402	61 528	64 778
särskola	3 657	4 086	4 504
gymnasieskola	20 701	21 915	23 043
komvux ²⁾	6 328	6 224	5 880
särvux	109	122	133
sfi	687	756	784
Landsting som huvudman	801	808	787
därav särskola ³⁾	43	49	46
gymnasieskola	684	679	666
komvux	74	80	74
Statlig huvudman	573	553	545
därav sameskola	32	34	32
specialskola	488	469	467
cfl (ssv)	53	51	45
Enskild huvudman	3 784	4 775	6 019
därav förskoleklass ⁴⁾	167	193	227
grundskola	2 229	2 853	3 483
särskola ⁵⁾	125	166	203
gymnasieskola ⁶⁾	982	1 276	1 796
kompletterande utbildningar ⁷⁾	281	288	310

¹⁾ Kostnaden avser verksamhet i kommunal regi samt kommunala ersättningar till enskilda anordnare.

²⁾ I uppgiften ingår även kostnader hos externa utbildningsanordnare.

³⁾ Uppgiften avser statsbidrag och ersättning från kommuner.

⁴⁾ Kostnaden avser verksamhet i fristående förskoleklass och internationella skolor. För 2000 ingår även kommunal ersättning till enskild verksamhet.

⁵⁾ Kostnaden avser kommunala ersättningar till fristående särskolor.

⁶⁾ Kostnaden avser skolor berättigade till kommun- eller statsbidrag. Kostnaden för kompletterande skolor med statsbidrag ingår inte.

⁷⁾ Kostnad för kompletterande utbildningar som erhåller statsbidrag och/eller är berättigade till studiestöd. Kostnad för skolor som inte haft verksamhet under hela verksamhetsåren 2000, 2001 och 2002 ingår.

15

Några internationella jämförelser

Sverige deltar i internationellt samarbete både inom EU och OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) för att åstadkomma internationella jämförelser inom utbildningsområdet med hjälp av statistik. Under 1990-talet har ett omfattande utvecklingsarbete bedrivits för att förbättra den statistiska kvaliteten, men fortfarande finns en hel del fallgropar på grund av definitionsmässiga och andra statistiska jämförelseproblem. De stora olikheterna mellan ländernas utbildningssystem är kanske den största utmaningen när det gäller att tolka och förstå internationella jämförelser – som alltså måste göras med försiktighet och omsorg.

Till grund för jämförelser finns en internationell utbildningsklassificering, ISCED97 (International Standard for the Classification of Education), som FN:s organ för utbildnings- och kulturfrågor, UNESCO, svarar för. Grunden för klassificeringen är framför allt utbildningsinnehåll och utbildningens längd. Isced 1 motsvarar till exempel vår grundskolas årskurs 1–6, men där ingår även årskurs 1–6 i särskolan och specialskolan. Isced 3 motsvarar utbildningsnivån ”gymnasieskola” hos oss. Även gymnasial vuxenutbildning och gymnasiesärskola är utbildning på isced 3-nivån. I den internationella statistiken jämförs nivåer och inte olika skolformer. Det beror på att utbildningssystemen i så hög grad skiljer sig åt, t ex i vilken utsträckning det finns olika skolformer för olika elevgrupper eller om de allra flesta elever på samma utbildningsnivå går i samma skolform.

15.1 Organisation

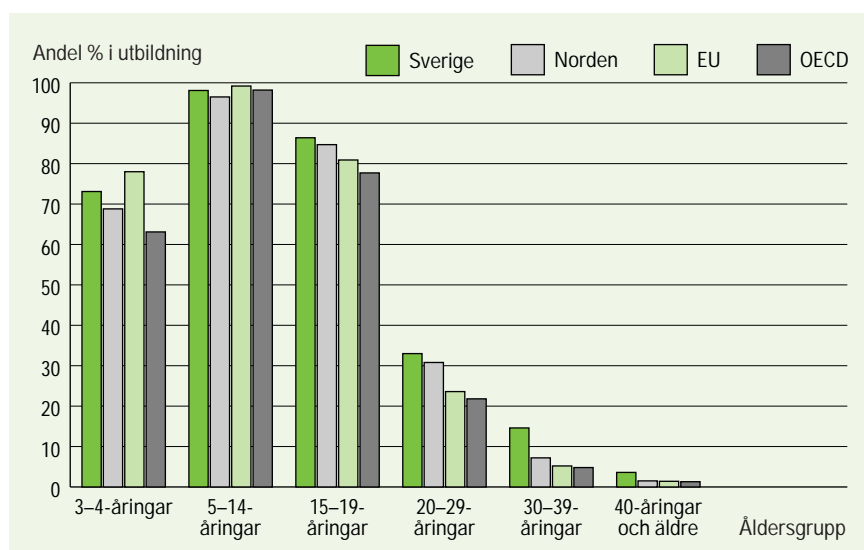
Utbildningsdeltagande

I Sverige, precis som i övriga EU- och OECD-länder, går i stort sett alla barn i åldern 6-15 år i utbildning. Även bland 5-åringarna är flertalet i utbildning. I Sverige fanns 76 procent av 5-åringarna i förskola eller i några fall förskoleklass, dvs i utbildning på isced-nivå 0, år 1999/2000. Av EU-länderna är det bara i Finland som andelen är lägre (50 %). I Tyskland är andelen 84 procent, i Danmark 93 och i flertalet övriga länder närmare 100. I Irland och Storbritannien har i stort sett alla 5-åringar redan börjat grundskolenivån, isced 1. Bland 3-4-åringarna varierar andelen som deltar i förskoleutbildning mer mellan länder. 100 procent av de franska barnen finns i École martinelle medan knappast några 3-åringar i Nederländerna eller Irland deltar. I Sverige var 68 procent av 3-åringarna inskrivna i förskolan.

Den internationella definitionen på utbildning på isced 0-nivån, dvs förskola hos oss, är att verksamheten är en organiserad gruppverksamhet, pedagogiskt inriktad för att utveckla barnen socialt och emotionellt. Verksamheten skall också ha pedagogisk personal med utbildning på högskolenivå.

I diagram 18 framgår utbildningsdeltagandet i procent av befolkningen i olika åldersgrupper år 2001.

Diagram 18.
Andel i utbildning i olika åldersgrupper år 2001

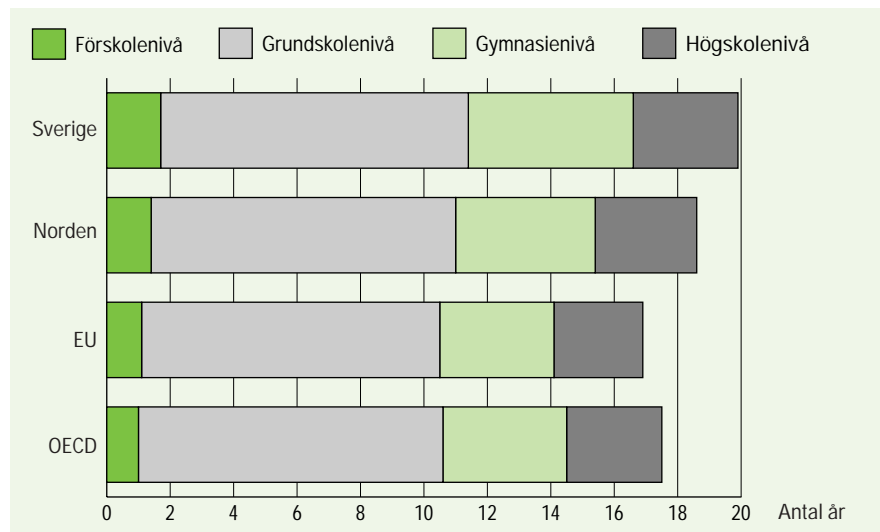
Efter 19-årsåldern minskar utbildningsdeltagandet i Sverige dramatiskt och betydligt mer än i många andra länder. Övergången till högskolestudier är utdragen och sker inte direkt efter gymnasieskolan utan under flera år. Andelen i högskoleutbildning eller med avslutad utbildning på högskolenivå är också lägre i Sverige än i många andra länder i den yngre befolkningen. Däremot deltar en betydligt större andel av 20-åringar och äldre i Sverige i utbildning på gymnasienivå – dvs i komvux. Det är det som ger det höga utbildningsdeltagandet i äldre åldersgrupper som syns i diagram 18.

Ett samlat mått på utbildningsdeltagande för barn och ungdom är indikatorn "Förväntad skolgång i åldern 5-29 år". I diagram 19 visas utbildningsdeltagandet år 2001. Indikatorn speglar hur mycket ut-

bildning i år räknat som individer i olika länder kan förväntas erhålla om man från 5-årsåldern till och med 29 års ålder fortsätter att utbilda sig som under 2001.

Diagram 19.

Antal år i utbildning år 2001 för barn och unga i åldern 5–29 år

I Sverige är utbildningslängden för 5–29 åringar 20,0 år, vilket är längre än i Norden, EU och alla OECD-länderna. Förskoleutbildning står för 1,7 år, utbildning på grundskolenivå (inklusive grundläggande vuxenutbildning) för 9,7 år, utbildning på gymnasienivå för 5,2 år och på högskolenivå för 3,3 år. Det är utbildning på gymnasienivån som är mer omfattande än i andra länder och det är alltså vår utbyggda vuxenutbildning – under 2001 fortfarande kunskapslyftet – som ger utslag. Jämfört med 1999 har antalet år i utbildning upp till högskolenivån minskat, medan antalet högskoleår ökat – från 2,9 till 3,3. Kvinnorna deltar i större utsträckning i utbildning i de flesta länder, men skillnaden mellan könen är särskilt stor i Sverige, 3,1 år. Skillnaden har desutom ökat sedan 1999, från 1,6 till 3,1 år. Bland EU-länderna är den genomsnittliga könsskillnaden 0,6 år, bland OECD-länderna 0,9 år.

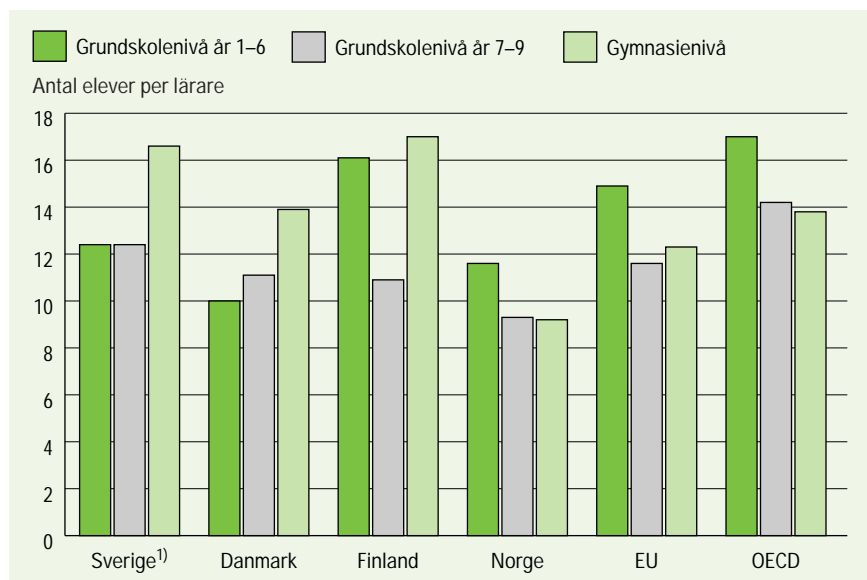
15.2 Resurser

Lärare

Antalet elever per lärare har tidigare varit internationellt sett lågt i Sverige. Som framgår av diagram 20 utmärker sig inte Sverige av särskilt få elever per lärare längre. Antalet är fortfarande förhållandevis lågt på den utbildningsnivå som motsvarar grundskolans första år, isced 1. På nivån motsvarande grundskolans senare år, årskurserna 7–9, är antalet elever per lärare något högre än genomsnittet i EU. På gymnasienivån går det betydligt fler elever per lärare i Sverige både jämfört med genomsnittet i EU och OECD. I Danmark och Norge är antalet elever per lärare betydligt lägre än i Sverige på alla tre utbildningsnivåerna, medan Finland ligger högre förutom på nivån som motsvarar grundskolans år 7–9.

Diagram 20.

Antal elever per lärare på grundskole- och gymnasienivå år 2001

¹⁾ Antalet elever per lärare uppdelat på isced 1 respektive 2, dvs grundskolans år 1-6 respektive 7-9 är uppskattat.

I många länder – men inte i Danmark och Sverige – är antalet elever per lärare betydligt högre under de första skolåren än på gymnasienivån. Även jämförelser av kostnader visar att Sverige satsar förhållandevis mer på de första skolåren än flertalet andra länder.

Att elevantalet i förhållande till lärarantalet i Sverige är jämförelsevis högre på gymnasienivån hänger delvis ihop med att vi har en särskild skolform, komvux, för vuxenutbildning på den nivån. I många andra länder finns ingen särskild gymnasial vuxenutbildning, utan vuxna – i den mån gymnasial utbildning är tillgänglig – deltar i ordinarie gymnasieutbildning. Komvux är ur personaltäthets- och kostnadssynpunkt effektivare än ungdomsgymnasiet, bland annat för att undervisningstimmarna i regel är färre och kravet på självstudier högre.

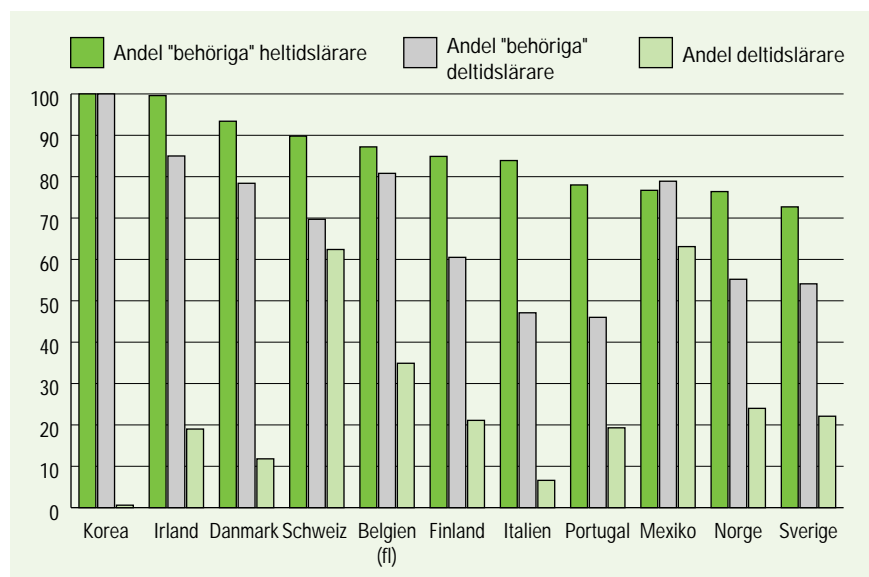
De svenska lärarna är bland de äldsta – och därmed mest erfarna – i EU- och OECD-länderna, men många andra länder har också en sned åldersfördelning. Sverige, Tyskland och Italien har störst andel lärare både på grundskole- och gymnasienivåerna i den allra äldsta åldersgruppen 50 år eller äldre, över 40 procent (1999/2000). Det betyder att särskilt i dessa länder kan lärarförsörjningen bli problematisk inom några år. Många lärare pensioneras när antalet ungdomar i gymnasieåldrarna blir som störst.

Enligt en undersökning i ett tiotal länder i ett urval gymnasieskolor våren 2002 har Sverige också den största andelen lärare som inte är utbildade. Frågorna om lärarna på skolan har rätt kvalifikationer ställdes till rektorer och de ombads ange hur många lärare som arbetade heltid respektive deltid och hur många av dessa som hade rätt lärarutbildning. Som framgår av diagram 21 ansåg gymnasierektorer i Sverige att endast 73 procent av de heltidsanställda lärarna var "behöriga". Det är den lägsta andelen bland alla deltagande länder. I Korea och Irland var i stort sett alla lärare "behöriga". Bland deltidslärarna i Sverige var bara 54 procent "behöriga", också det bland de allra lägsta andelarna.

I den löpande nationella statistiken finns bara uppgift om hur stor andel av lärarna som har lärarutbildning, oberoende av om den är rätt för den undervisning som huvudsakligen bedrivs. I gymnasieskolan hade 79 procent av lärarna – oberoende av om de var hel- eller deltidanställda – en pedagogisk högskoleutbildning läsåret 2001/02.

Diagram 21.

Andel lärare i gymnasieskolan med relevant lärarutbildning våren 2002

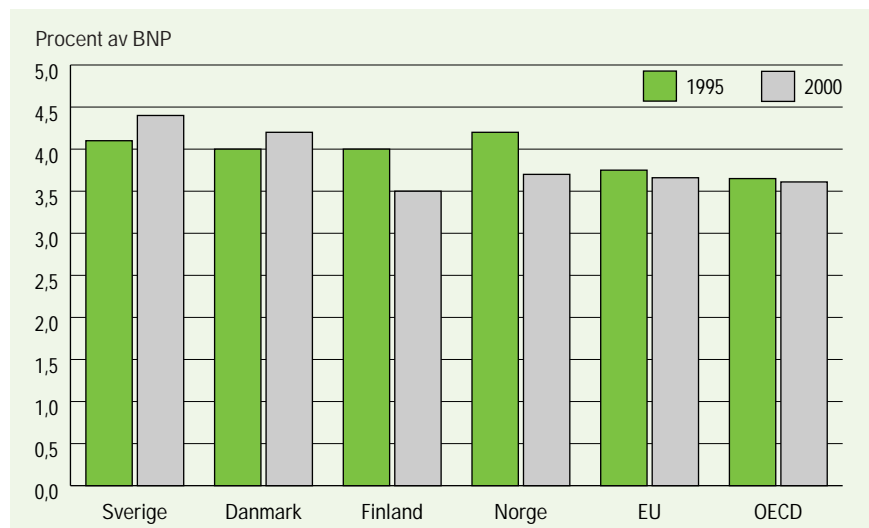
Kostnader

Den sammanlagda utbildningskostnaden beror både på behovet av utbildning, dvs på storleken på barn- och ungdomskullarna och på satsningar på vuxna, på utbildningsdeltagandet och på hur mycket som satsas på varje elev eller student. Relativt OECD-genomsnittet hade Sverige år 2000 en något mindre ungdomspopulation i behov av utbildning, ett högre utbildningsdeltagande och en något högre kostnad per elev. Utbildningskostnadens andel av bruttonationalprodukten, BNP, beror självfallet dessutom lika mycket på storleken på BNP som på utbildningskostnaden. Måttet ger en bild av hur mycket av de samlade resurserna som länderna använder för utbildning.

I diagram 22 visas hur mycket som satsades på grundskole- och gymnasienivåerna i förhållande till BNP åren 1995 och 2000.

Diagram 22.

Kostnad för grundskole- och gymnasienivåerna som andel av BNP åren 1995 och 2000.

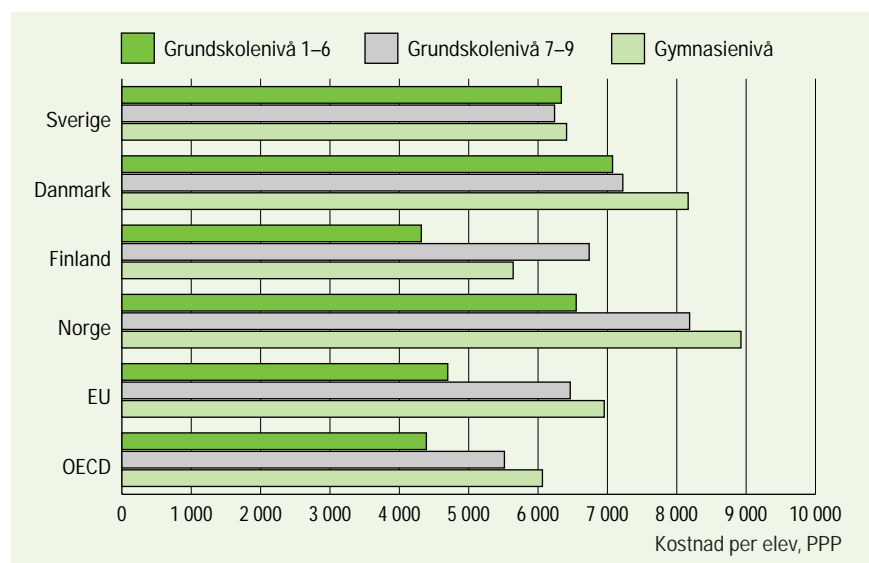
Bara Island och Nya Zeeland satsade en större andel av BNP än Sverige på nivåerna grundskole- och gymnasieutbildning år 2000. I övriga EU- och OECD-länder var andelen lägre. På de här nivåerna finansieras utbildning i huvudsak av offentliga medel i alla länder. I Australien och Korea finansierades dock runt 20 procent av privata medel. På högskolenivån är privat finansiering vanlig i många länder.

I Sverige ökade andelen av BNP till utbildning på grundskole- och gymnasienivåerna mellan 1995 och 2000. Förhållandet var detsamma i Danmark, men det motsatta i Finland och Norge. Bakom de i stort sett oförändrade genomsnitten för EU- respektive OECD döljer sig både ökning och minskningar i enskilda länder. I Sverige kan ökningen bland annat förklaras av satsningen på kunskapslyftet som ännu inte hade inletts 1995.

I diagram 23 visas kostnaden per elev på grundskole- och gymnasienivåerna.

Diagram 23.

Kostnad per elev på grundskole- och gymnasienivån år 2000

Kostnaden per elev på den utbildningsnivå som motsvarar de första sex åren av vår grundskola är högst i Danmark, USA, Schweiz, Österrike, Norge och därefter i Sverige. På nivån motsvarande år 7-9 är kostnaden per elev högst i Österrike, Norge och Schweiz medan Schweiz, Tyskland och Norge har de högsta kostnaderna per elev på gymnasienivån. Sveriges kostnader är relativt genomsnittliga både bland EU- och OECD-länder på gymnasienivå och på grundskolenivån motsvarande år 7-9.

För att internationella kostnadsjämförelser skall vara möjliga måste kostnaderna i nationell valuta göras jämförbara. Här används "PPP" (Purchase Power Parity), dvs kostnaderna enligt landets valuta divideras med respektive valutas "köpkraft".

En mindre andel av totalkostnaden för grund- och gymnasieutbildning går till löner i Sverige jämfört med i andra länder, ca 62 procent. Även i Finland utgör andra kostnader än löner en förhållandevis stor del. I genomsnitt är lönekostnaden 70-75 procent i både EU- och OECD, dvs lokalkostnader och kostnader för läromedel och annan utrustning, t ex datorer, och för eventuellt annan service kan sam-

mantaget uppgå till 25–30 procent jämfört med 38 procent i Sverige. Vi vet från nationell statistik att lokalkostnaden utgör drygt 20 procent av kostnaden för grund- och gymnasieskolan i Sverige. Det är sannolikt högre än i de flesta andra länder och förklarar förmodligen en del av skillnaden.

15.3 Resultat

Studieresultat i form av t ex betyg finns självfallet inte så att de går att jämföra mellan länder. Alla länder har sina egna utbildningssystem och betygssystem. Internationella kunskapsmätningar har genomförts då och då sedan mitten av 1960-talet och Sverige har deltagit i många av dem. Eftersom sådana internationella studier är komplicerade och kostsamma kan de inte göras särskilt ofta, men under de senaste två åren har resultat kommit från tre internationella kunskapsmätningar där Sverige deltagit: PISA, en internationell studie av läsförmåga, matematik- och naturvetenskapskunnande hos 15-åringar; PIRLS, en studie av läsförmåga hos 9–10-åringar och Civic, en studie av kunskaper och attityder till demokrati- och samhällsfrågor hos 15- och 18-åringar.

PISA – läsförmåga, matematik- och naturvetenskapskunnande hos 15-åringar

PISA 2000 visar att svenska femtonåringar är goda läsare sett i ett internationellt perspektiv. Läsförmågan har delats in i fem nivåer, och Sverige tillhör de nio länder i OECD som har mellan två tredjedelar och nästa fyra femtedelar av sina elever på Nivå 3 och högre. Sverige har också en jämförelsevis låg andel av eleverna på Nivå 1. Andelen svenska femtonåringar som finns på den allra högsta nivån är något högre än OECD:s genomsnitt. Positivt är också att de svenska eleverna dessutom ligger väl samlade, dvs. den totala skillnaden mellan elevernas läsprestationer är relativt liten sett i ett OECD-perspektiv.

Vid en jämförelse med 27 OECD-länder framkommer att endast Finland, Kanada och Nya Zeeland har signifikant bättre läsresultat än Sverige, som befinner sig i en grupp om tio länder som inte är signifikant skilda från varandra. Svenska femtonåringars läsprestationer är dock signifikant bättre än jämnårigas i övriga 14 OECD-länder. Femtonåriga flickor läser bättre än jämnåriga pojkar i alla deltagande OECD-länder och Sverige tillhör den tredjedel länder som har den största prestationsskillnaden mellan flickor och pojkar. Också Finland, Norge och Island har stora skillnader till flickornas fördel.

Också i matematiskt och naturvetenskapligt kunnande presterar de svenska eleverna över OECD-genomsnittet. I matematik är det åtta länder som har ett bättre resultat än Sverige och i naturvetenskap är det sju.

I naturvetenskap har Korea, Japan, Finland, Storbritannien, Kanada, Nya Zeeland och Australien bättre resultat än Sverige. I matematik tillkommer dessutom Schweiz. De tio länder (bl a Tyskland, Ungern, Grekland och Italien) som har ett sämre resultat än Sverige i matematik, har det också i naturvetenskap. I naturvetenskap har också länder som Island, Norge och Danmark ett sämre resultat. Liknande resultat i matematik och naturvetenskap som Sverige har länder som exempelvis Österrike, Irland och USA.

Det finns inga skillnader mellan flickors och pojkars totalresultat, vare sig i matematik eller naturvetenskap i Sverige. Internationellt sett finns inga skillnader mellan flickors och pojkars prestationer i naturvetenskap, men däremot i matematik, till pojkarnas fördel.

I Sverige, liksom i de flesta OECD-länder, presterar elever med utländsk bakgrund lägre än infödda elever.

I samtliga deltagande länder finns ett positivt samband mellan elevens socioekonomiska bakgrund (mätt genom föräldrars utbildning och yrke) och prestation i läsförståelse.

PIRLS – läsförmåga hos 9–10-åringar

PIRLS är en stor internationell studie av läsförmågan hos elever i åldern 9–10 år (årskurs 4 i Sverige) som genomfördes 2001. Trettiofem länder deltog, däribland Sverige. För Sveriges del deltog cirka 300 skolor och 16 000 elever. Studien undersöker inte enbart läsförståelse utan också läsvanor och attityder till läsning, vilken typ av texter som läses och i vilket sammanhang läsning sker. Studien innefattar inte enbart elever, även rektorer, lärare och föräldrar har svarat på enkäter.

Resultaten presenterades våren 2003 och svenska fjärdeklassare placerar sig i topp av de deltagande länderna. Resultaten är uppdelade i två skalor, en för litteraturorienterad läsning och en för läsning med inriktning mot information. De svenska fjärdeklassarna ligger i topp i båda avseendena. Svenska tredjeklassare placerade sig lägre än de svenska fjärdeklassarna, men väl över det internationella genomsnittet. De svenska resultaten ligger också väl samlade, med få elever i den nedre delen av skalan. I alla länder är flickorna bättre läsare än pojkarna. Sverige har i det avseendet skillnader som ligger över genomsnittet.

Parallellt med PIRLS-studien genomfördes en annan studie där nio länder deltog. I denna återanvändes ett instrument som använts 1991 för att pröva läsförmåga. De svenska tredjeklassare som deltog i denna studie 2001 presterade något lägre resultat än motsvarande elever 1991. Detta kan bero på ändrade läsvanor och läsmönster, möjligen beroende på den stora ökningen av datorer och datoranvändning som skett under perioden. Eleverna 2001 anser sig dock i högre utsträckning vara goda läsare än vad eleverna gjorde 1991. Läroplanens mål att eleverna ska utveckla tilltro till den egna förmågan tycks således ha haft verkan.

Civic – kunskaper, engagemang och attityder till demokrati- och samhällsfrågor hos 14- och 18-åringar.

Sverige var ett av 28 länder som deltog i IEA Civic Education Study, i Sverige även benämnt Ung i demokratin. Undersökningen omfattade elevers kunskaper, engagemang och attityder i samhälls- och demokratifrågor. Studien genomfördes för grundskoleelever i 28 länder år 1999 och för gymnasieelever i 16 länder år 2000.

I studien av 14-åringarna konstaterades att elever i de flesta länder har en grundläggande förståelse för och kunskap om demokratiska värden och institutioner. De svenska grundskoleelevernas kunskaper i demokrati ligger i nivå med det internationella genomsnittet. Endast i 1 av de 28 länderna förelåg en könsskillnad i demokratikun-

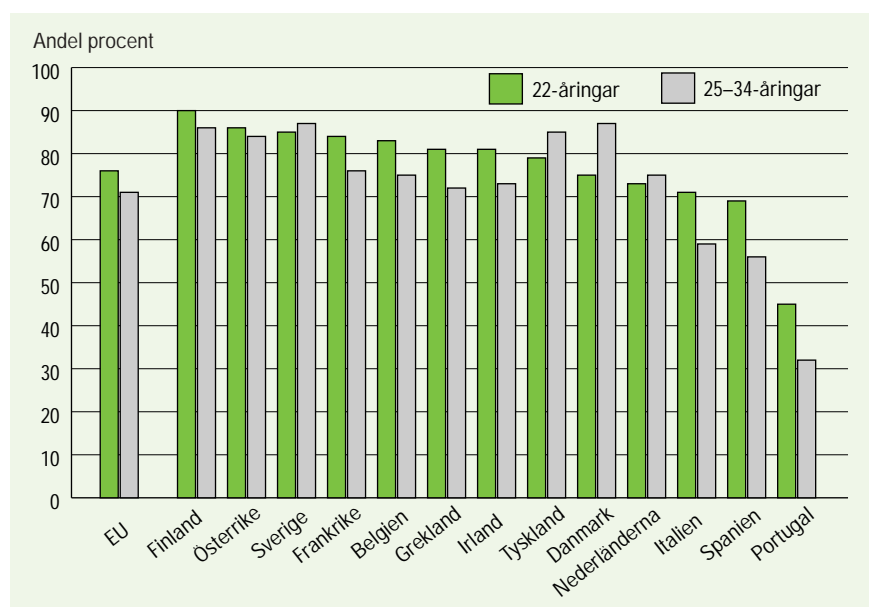
skaperna och det var flickorna som presterade något bättre. Elevernas hembakgrund mätt såsom antalet böcker i hemmet hade, liksom i många andra ämnen, ett starkt samband med elevernas kunskaper. I studien fann man också i tre fjärdedelar av alla länder ett positivt samband mellan kunskaperna om demokrati och en upplevelse av ett öppet klassrumsklimat. I Sverige upplevde eleverna ett signifikant öppnare klassrumsklimat än genomsnittet. I 23 av de 28 deltagande länderna upplevde flickorna ett öppnare klassrumsklimat än vad pojkarna gjorde, vilket också gällde svenska elever. I studien som omfattade gymnasieeleverna presterade de svenska eleverna i år 3 över det internationella genomsnittet. Bland de äldre eleverna framträder något fler könsskillnader än för 14-åringarna och här till pojkarnas fördel. Sambanden mellan elevernas hembakgrund respektive upplevelse av ett öppet klassrumsklimat och demokratikunskaper kvarstår också för de äldre eleverna.

Utbildningsnivåer

Ett annat sätt att studera resultat av utbildningssatsningar är att jämföra befolkningens utbildningsnivå i olika åldersgrupper.

Diagram 24.

Andelen 22-åringar respektive 25-34-åringar med utbildning på gymnasienivå eller högre år 2000

Som framgår av diagram 24 har Sverige efter Finland den högsta andelen med minst gymnasial utbildning bland 25-34-åringar i EU-länderna. I de flesta länder är andelen med gymnasial utbildning högre bland 22-åringar än i den äldre åldersgruppen. Den gymnasiala utbildningen har byggts ut, så att senare åldersgrupper i större utsträckning kunnat genomgå gymnasieutbildning. I Sverige är andelen med utbildning på gymnasienivå högre i den äldre åldersgruppen. Gymnasieskolan i Sverige var relativt väl utbyggd även i mitten av 80-talet och de goda möjligheterna till vuxenutbildning har gjort det möjligt att utbilda sig även efter den vanliga gymnasieskolåldern.

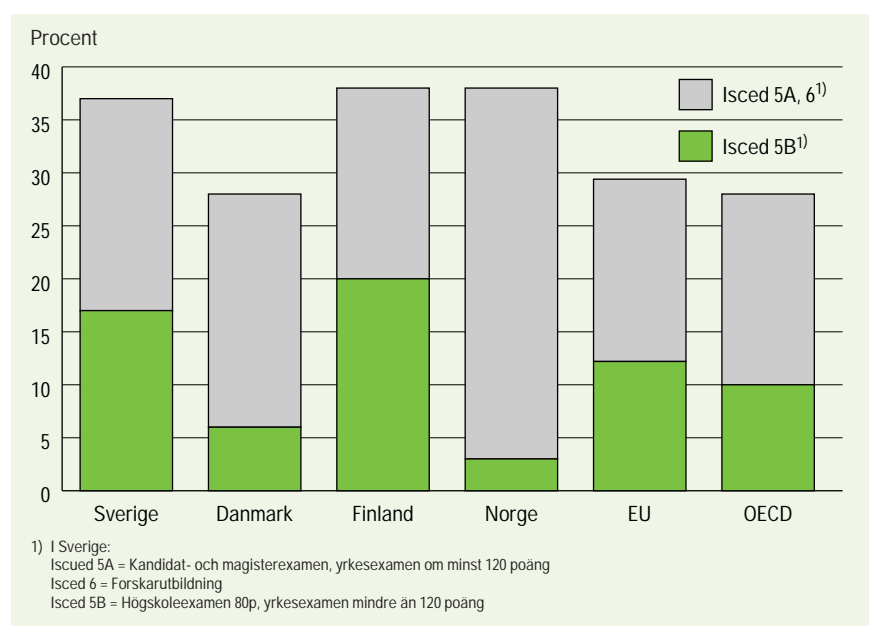
Uppgifterna i diagrammet kommer från urvalsundersökningar bland invånarna i de olika EU-länderna (insamlat i Arbetskraftsundersökningar). De intervjuade personerna har själva fått uppge vilken utbildningsnivå de anser sig ha. De svenska siffrorna överensstämmer rela-

tivt väl med annan nationell statistik om befolkningens utbildning, insamlad genom register från utbildningsanordnarna.

I diagram 25 framgår andelen med utbildning på högskolenivå i åldern 25–34 år. Sverige ligger högre än EU- och OECD-genomsnittet och på ungefär samma nivå som Norge och Finland. I Danmark är andelen med högskoleutbildning lägre. Det är framför allt mer ”yrkesinriktad”, kortare högskoleutbildning som är mindre vanlig i Danmark och Norge, medan andelen med en längre utbildning är större i dessa länder än i Sverige och Finland.

Andelen med högskoleutbildning är betydligt högre än i Norden i Kanada (51 %) och i Irland och Japan (48 %). I Tyskland är andelen 22 procent, i Österrike och Portugal 14 procent.

Diagram 25.
Andel i åldern 25–34 år med högskoleutbildning år 2001

Källor: Education at a Glance 2003, OECD

Key Data on Education in Europe 2002, EUROSTAT och EURYDICE

Pisa 2000. Svenska 15-åringars läsförmåga och kunskande i matematik och naturorientering i ett internationellt perspektiv. Skolverket 2001

Barns läskompetens i Sverige och i världen. Skolverket 2003

Torney-Purta, Judith, Lehmann, Rainer, Oswald, Hans, Schulz, Wolfram. 2001.

Civic knowledge and engagement at age fourteen. Amsterdam: IEA

Amadeo, Jo-Ann, Torney-Purta, Judith, Lehmann, Rainer, Husfeldt, Vera, Nikolova, Roumiana. 2002. Civic knowledge and engagement. An IEA study of upper secondary students in sixteen countries. Amsterdam: IEA

